

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYALBİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ASKERLER VE EŞLERİNİN EVLİLİK DENEYİMLERİNİN
SOSYAL HİZMET BAKIŞ AÇISIYLA İNCELENMESİ**

HAZIRLAYAN

AFRANUR KISA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. SEVAL BEKİROĞLU

ANKARA - 2023

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 01/02/2023

Öğrencinin Adı, Soyadı: Afranur KISA

Öğrencinin Numarası: 21920058

Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Programı: Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Doç. Dr. Seval BEKİROĞLU

Tez Başlığı: Askerlerin ve Eşlerinin Evlilik Deneyimlerinin Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla İncelenmesi.

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 96 sayfalık kısmına ilişkin, 01/02/2023 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %8 dir. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:

ONAY

Tarih: 01/02/2023

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad, İmza:

Doç. Dr. Seval BEKİROĞLU

Hayatımın güneşı canım anneme...

TEŞEKKÜR

Yoğun meslek yaşantılarına rağmen, çalışmama katılmaya gönüllü olan ve bu araştırma için zaman yaratan sevgili askerler ve kıymetli eşlerine,

Bu çalışmanın zenginleştirilmesinde büyük katkıları olan sayın danışmanım Doç. Dr. Seval BEKİROĞLU ve sayın jüri üyeleri Prof. Dr. Kasım KARATAŞ ve Doç. Dr. Seda ATTEPE ÖZDEN'e,

Lisans hayatımdan bu yana, hayatıma yön veren çalışmaların tümünde sonsuz emeği olan; birlikte üretmekten, paylaşmaktan, öğrenmekten ve eğlenmekten en çok keyif aldığım, çok sevgili öğretmenim Arş. Gör. Dr. Tuğba CANBULUT'a,

Bana sahip olduğum tüm erdemleri ve en önemlisi meslek yaşantımın temelini oluşturan adalet duygusuna sahip olmayı öğreten, en yakın arkadaşım canım babam Halil İbrahim KISA'ya ve ilk adımlarımdan bugününe şahit olmaktan gurur duyduğum, hayatının bundan sonraki döneminde de her arkasına döndüğünde beni bulması için elimden geleni yapacağım biricik kardeşim Safa Haktan KISA'ya,

Hayatıma girdiği andan itibaren elimi her koşulda sınımsız tutan, birlikte kurduğumuz minik dünyamız sayesinde bana nefes ve renk olan, bu süreçteki en büyük destekçim, sevgili müstakbel eşim İsmail MEMİŞOĞLU'na,

Bana her zaman potansiyelimi gerçekleştirmem için alan açan ve beni cesaretlendiren, en iyi halime ulaşmamda her zaman destekçim olan can dostum Hilal Merve ÖZEL'e yürekten teşekkür ederim.

ÖZET

Afranur KISA, Askerler ve Eşlerinin Evlilik Deneyimlerinin Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla İncelenmesi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Programı, 2023.

Biyopsikososyal etkileri oldukça fazla olan askerlik mesleği, askeri personelin ve yakın çevresinin yaşamlarını farklılaştırmaktadır. Askerler ve eşlerinin yaşadıkları güçlüklerin neler olduğunu ele alan çalışmalar bulunmakla birlikte, günümüzde asker ailelerin yapısının ve evlilik deneyimlerinin nasıl olduğunu sosyal hizmet bakışıyla inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çıkış noktasıyla oluşturulan çalışma, askerler ve eşlerinin evlilik deneyimlerinin nasıl olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Nitel araştırma yöntemi ile tasarlanan araştırmada, askerlik mesleğini aktif olarak yerine getirmekte olan askerler ve eşleri olmak üzere 18 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilen bilgiler, içerik analizi yöntemiyle literatür bilgileri ışığında çözümlenerek yorumlanmıştır. Çalışmanın sonucunda elde edilen bilgiler doğrultusunda, kadın askerler ve kadın asker eşleri için evlilik korku, kaygı, sınırlı iş imkanı, aşırı sorumluluk; erkek partner için güven, arkadaşlık, iş yaşamından kaynaklı belirsizlikleri içeren bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Rol ve sorumlulukların dağılımına bakıldığında çiftlerde çoğunlukla toplumsal cinsiyet temelli eş algıları ve ev içi görev dağılımı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kadın partner ev içi görevler, çocuk bakımı alanlarından sorumluyken erkek partner gelir getirici, bütçe planlaması, otorite rollerine sahip olmakta ve ebeveynlik erkek partnerler için ikinci planda yer almaktadır. Çiftlerin boş zaman aktivitelerinin görev yeri, ebeveynlik sorumluluğu gibi sebeplerden sınırlı olduğu, birlikte vakit geçirme yöntemlerinde sosyal alanlarda bulunma, arkadaş ziyaretleri gibi faaliyetlerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Eş ilişkilerinde ağırlıklı olarak işyoğunluğundan kaynaklı tartışmalar yaşadıkları, iş yaşamının özellikle kadın askerlerin özel yaşamında olumsuz etkilerinin olduğu, çiftlerin tartışmalarının ağırlıklı olarak sözlü tartışmalar olduğu, tartışma sırasında kadın partner sessiz, konuyu kapatma eğilimine sahipken erkek partnerin sinirli, tahammülsüz olabildiği; tartışmaların yok sayma, erteleme, konuşma gibi yollarla çözümlendiği bilgilerine ulaşılmıştır. Çiftlerin ağırlıklı olarak mesleki sebeplerden ve geçmiş travmatik deneyimlerden kaynaklı psikososyal destek ihtiyacının bulunduğu ve

askerlik mesleğini yakın çevre tavsiyesi, ekonomik kaygılar, milliyetçilik duygusu gibi sebeplerden tercih ettikleri sonuçlarına ulaşmıştır. Asker aileler ile gerçekleştirilecek çalışmalarda; kadın ve erkek partnerin rol ve sorumluluklarının dağılımı, partnerlerin eş ve evlilik algıları gibi unsurların evliliklerin işlevselleştirilmesi adına üzerinde durulması gereken önemli konu başlıkları olduğu düşünülmektedir. Buradan hareketle, askeri sosyal hizmetin ve bu alanda multidisipliner olarak gerçekleştirilecek müdahalelerin ordu personeli ve yakın çevresi için farkındalık ile koruyucu önleyici müdahaleler geliştirme adına oldukça önemli bir ihtiyaç olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Asker, asker eşi, evlilik deneyimleri, orduda sosyal hizmet.

ABSTRACT

Afranur KISA, Examining the Marriage Experiences of Soldiers and Their Spouses From a Social Work Perspective, Baskent University, Institute of Social Sciences, Department of Social Work, Social Work Master's Program, 2023.

The military profession, which has a high biopsychosocial impact, differentiates the lives of military personnel and their close environment. Although there are studies that deal with the difficulties experienced by soldiers and their spouses, there is no study examining the structure of military families and their marriage experiences from a social work point of view.

The study created with this starting point aims to reveal how the marriage experiences of soldiers and their spouses are. In the research designed with the qualitative research method, in-depth interviews were conducted with 18 participants, including soldiers and their spouses who are actively performing their military service. The information obtained with the semi-structured interview form was analyzed and interpreted in the light of the literature information by content analysis method. In line with the information obtained as a result of the study, marriage for female military spouses is fear, anxiety, limited job opportunities, excessive responsibility; It is defined as a concept that includes uncertainties arising from trust, friendship and business life for the male partner. When the distribution of roles and responsibilities is examined, it is concluded that there are mostly gender-based spouse perceptions and domestic task distribution in couples. While the female partner is responsible for domestic duties and childcare, the male partner has income-generating, budget-planning, authority roles, and parenting is secondary for male partners. It was concluded that the leisure activities of the couples were limited due to reasons such as duty place, parental responsibility, and that there were activities such as being in social areas and visiting friends in the methods of spending time together. In spousal relationships, they have arguments mainly due to work intensity, business life has negative effects especially on the private life of female soldiers, couples' arguments are verbal arguments, the female partner is silent during the discussion, while the male partner can be irritable and intolerant; It was found that the discussions were resolved by means of ignoring, postponing and speaking. It was concluded that couples need psychosocial support mainly due to professional reasons and past traumatic experiences and that they prefer military service due to reasons such as

close environment advice, economic concerns and sense of nationalism. In the studies to be carried out with military families; It is thought that factors such as the distribution of the roles and responsibilities of the male and female partners, the spouse and marriage perceptions of the partners are important topics to be emphasized in order to functionalize the marriages. From this point of view, it has been concluded that military social service and interventions to be carried out multidisciplinarily in this field are a very important need for the development of preventive interventions with awareness for army personnel and their immediate environment. Soldier, soldier's spouse, marriage experiences, social work in the military.

Key Words: Soldier, soldier's spouse, marriage experiences, social work in the military.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	xi
BÖLÜM I: GİRİŞ.	1
1.1.Kuramsal Çerçeve.....	5
1.1.1. Askerliğin kavramsal çerçevesi.....	5
1.1.2. Kadın asker olmak.....	7
1.1.3. Askerler ve eşlerinin yaşadığı güçlükler.....	8
1.1.3.1. Görev öncesi dönem	9
1.1.3.2. Görev sırası dönem.....	10
1.1.3.3. Görev sonrası dönem.....	12
1.1.3.4. Psikolojik güçlükler.....	13
1.1.4. Askerler ve eşlerinin evlilik deneyimleri.....	16
1.1.4.1. Asker evlilikleri ve toplumsal cinsiyet.....	19
1.1.5. Askerlere ve ailelerine sunulan hizmetler.....	22
1.1.5.1. Eğitim alanında sunulan hizmetler.....	23
1.1.5.2. Sağlık alanında sunulan hizmetler.....	24
1.1.5.3. Barınma alanında sunulan hizmetler.....	24
1.1.5.4. Ruh sağlığı alanında sunulan hizmetler.....	25
1.1.6. Orduda sosyal hizmet.....	26
1.1.6.1. Orduda sosyal hizmetin dünyadaki gelişimi.....	26
1.1.6.2. Orduda sosyal hizmetin türkiyedeki gelişimi.....	28
1.1.7. Orduda sosyal hizmet uygulamaları.....	30
1.1.7.1. Askerler ve ailelerine yönelik mikro düzeyde sosyal hizmet uygulamaları.....	33
1.1.7.2. Askerler ve ailelerine yönelik mezo düzeyde sosyal hizmet uygulamaları.....	35
1.1.7.3. Askerler ve ailelerine yönelik makro düzeyde sosyal hizmet uygulamaları.....	37

1.2. Araştırmanın Problemi.....	38
1.3. Araştırmanın Amacı.....	39
1.4. Araştırmanın Önemi.....	40
1.5. Araştırmanın Varsayımları.....	40
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	40
1.7. Araştırmanın Tanımları.....	41
BÖLÜM II: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	42
2.1. Araştırmanın Modeli.....	42
2.2. Araştırmanın Katılımcıları.....	42
2.3. Veri Toplama Yöntemi ve Aracı.....	45
2.4. Verilerin Analizi	46
BÖLÜM III: BULGULAR VE TARTIŞMA	47
3.1. Çiftlerin Evlilik Bağının Kurulmasına İlişkin Deneyimleri.....	47
3.1.1. Evlenme biçimleri.....	47
3.1.2. Asker eşi olmaya ilişkin farkındalık.....	49
3.1.3. Evliliğin Anlamı.....	50
3.1.3.1. Genel olarak evlilik.....	50
3.1.3.2. Asker evli bir çift olmak.....	51
3.2. Rol ve Sorumlulukların Dağılımı.....	56
3.2.1. Toplumsal cinsiyet temelli görev dağılımı.....	60
3.2.1.1. Bütçe planlaması.....	62
3.2.1.2. Ebeveynlik rolleri.....	63
3.2.2. Boş zaman aktiviteleri.....	67
3.3. Çiftlerin Sorun Çözme Becerileri.....	68
3.3.1. Tartışılan konular.....	68
3.3.2. Tartışma biçimleri.....	69
3.3.3. Çözüm stratejileri.....	71
3.3.4. Karar alma süreçleri.....	72
3.4. Askerlik Mesleğine İlişkin Deneyimler.....	73
3.4.1. Askerlik mesleğini tercih sebebi.....	73
3.4.2. Kadın asker olmak.....	74
3.4.3. Erkek asker olmak	76

3.5. Çiftlerin Psikososyal Destek Gereksinimleri.....	77
3.5.1. Askerlik mesleğinden kaynaklı gereksinimler.....	77
3.5.2. Eş ilişkilerine yönelik gereksinimler.....	77
BÖLÜM IV: SONUÇ VE ÖNERİLER... ..	79
4.1. Sonuç.....	79
4.2. Öneriler.....	85
4.2.1. Mikro düzeyde öneriler.....	85
4.2.2. Mezzo düzeyde öneriler.....	86
4.2.3. Makro düzeyde öneriler.....	87
KAYNAKLAR.	90
EKLER	
EK 1: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU	
EK 2: ETİK KURUL İZİN BELGESİ	

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Askeri Sosyal Hizmet Uzmanları İçin Rehber Olabilecek Temel Bileşenler.....	32
Tablo 2. Katılımcılara Ait Sosyo-Demografik Bilgiler.....	43
Tablo 3. Temalar ve Alt Temalar	47

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

CSWE	Council on Social Work Education (Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi)
DSM	The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı)
IFSW	International Federation of Social Workers (Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu)
MOD	Ministry of Defense (Birleşik Krallık Savunma Bakanlığı)
NASW	National Association of Social Workers (Amerikan Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği)
WHO	World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

BÖLÜM I: GİRİŞ

Orduda görev alan, resmi kıyafet giyen ve askerlik yükümlülüğü altında olan rütbeli herkes asker olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda askerler günümüzde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 7179 sayılı Askeralma Kanunu'na (2020) göre, askerlik yükümlülüğü ile zorunlu askerlik görevini yerine getiren ordu mensuplarından ve Jandarma Genel Komutanlığı'nda da yer alan astsubay, subay vb. rütbelerle askerlik mesleğini profesyonel olarak yerine getirmekte olan askeri personelden oluşmaktadır. Zorunlu askerlik görevi, altı ay sürede başlayıp sonlanan, eğitim odaklı bir süreç iken askerlik mesleği temel görevi ülke topraklarını korumak olan profesyonel bir meslektir. Ülkemizde profesyonel asker olarak görev yapan askeri personellerin görevleri 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu (1967) ile 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu'na (1983) tanımlanmaktadır. Bu çalışma, söz konusu kanunlara bağlı olarak hizmet vermekte olan, askerlik mesleğini profesyonel olarak sürdüren askerler ve eşlerini temel alarak oluşturulmuştur.

Profesyonel askerlerin temel görevi, ülke topraklarının iç ve dış güvenliğini sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda 7/24 mesai anlayışı ile görevlerini yerine getiren askeri personeller, gerekli durumlarda yaşamlarını hiçe saymakta ve çeşitli coğrafyalarda farklı koşullarda görev yapmaktadırlar. Denebilir ki askerlik mesleği, özel yaşamın sınırlı olduğu, sivil yaşamdan bağımsız bir yaşam biçimine sahiptir. Ateş (2021) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, askeri personel, askerlik mesleğini yaşam tarzı olarak gördüğünü ifade etmiştir.

Askerlik mesleğinde herhangi bir operasyonda rol almak amacıyla, ikamet edilen ilde veya farklı bir bölgede bulunmak görev olarak tanımlanmaktadır. Görevler kimi zaman askeri personelin önceden bilgisi dahilinde iken kimi zaman ani şekilde olabilmekte; görevlerin süresi ise operasyona göre değişebilmektedir. Bu süreçte askeri personel ve ailesinin günlük yaşamında kalıcı şekilde değişiklikler görülmektedir. Görevin askeri personel ve ailesi üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla belirlenen periyotlar, görev döngüsü (deployment cycle) olarak ifade edilmektedir (Savitsky 2009; Başçılar, 2021).

Görev haberinin öğrenilmesiyle başlayan görev döngüsü devamında görev sırasındaki operasyonlar sebebiyle asgari yaşam koşullarının altında, zor coğrafi şartları olan

bölgelerde görev yapan askeri personeller için uyku, yemek, kişisel hijyen, yakın çevre ile haberleşme şartları sınırlı düzeyde olmaktadır. Bununla birlikte aktif çatışma bölgelerinde yüksek ses, bireysel yaralanmalar, silah arkadaşın yaralanması ya da şehit düşmesi gibi travmatik olabilecek deneyimler askeri personelin yaşamında sıkça görülmektedir (Stouffer ve diğ., 1949; Uğurlu, 2021). Görev sürecinin sonlanması ile ise askeri personel ikamet bölgesine dönerek bulunduğu kurumda mesaisine devam etmektedir. Silahlı çatışmalardan sonra askerler ile yapılan araştırmalar, görevdeki stres faktörlerinin ve aktif çatışmada bulunmanın travma sonrası stres bozukluğu, majör depresyon, madde kullanımı, intihar, sosyal işlevsellikte bozulma ve mesleki işlevsellikte azalma ile sonuçlandığını göstermektedir (JAMA, 1988; Kang ve diğ., 2003; Hoge ve diğ., 2004; Smith, 2015; Brignone ve diğ., 2017; Er, 2021).

Askeri personel için görev koşullarının yanı sıra ordu içerisinde yer alan hiyerarşik yapı, kontrolcü anlayış ve özellikle kadın askerler için mobbing gibi faktörler de mesleki güçlükler arasında yer almaktadır. Türk Silahlı Kuvvetleri'nde ilk kez 1955 yılında istihdam edilen kadın askerlerin üniforma ile cinsiyetsizleştirilmeleri, ayrımcılık sorunu gibi mesleki problemler yaşadıkları yapılan çalışmalarda ifade edilmektedir (Akgül, 2010).

Askeri personel için çeşitli güçlükleri olan meslek yaşantısı, personelin yakın çevresini de etkilemektedir. Askeri koşulların zorluğu, personelin motivasyonunun kontrol altında tutulması gibi sebeplerden dolayı 19. yüzyılın sonlarına kadar yasaklanan asker evlilikleri 1950'li yıllarda teşvik edilmeye başlanmıştır (Jona, 2011). Günümüzde askerlerin büyük çoğunluğunun evli olduğu bilinmektedir. İngiltere Savunma Bakanlığı'nın (2020) verilerine göre, İngiliz ordusunun %54'ünün evli olduğu (Noakes, 2020), İsrail ordusunda ise 2008 yılında erkeklerin %52'sinin, kadınların ise %35'inin evli olduğu ifade edilmektedir (Jona, 2011). Türkiye'de ise Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bir paylaşımı olmamakla birlikte; Artemel'in (2019) çalışmasında evrende yer alan bireylerden 50-59 yaş aralığındaki emekli astsubayların yüzde 89'unun evli, yüzde 7'sinin boşanmış olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Bir askerle evli olan kadınların ifadelerinde asker evliliğini zor ancak gurur verici olarak tanımladığı belirtilmektedir (Başçılar, 2021). Söz konusu güçlükler iş yoğunluğu, ev içi görevlerde aşırı sorumluluk, tayin ve görevler olarak açıklanmaktadır (Jona, 2011). Yaşanan bu zorluklar içerisinde mali sorunlar, aile içi çatışmalar ve sosyal destek eksikliğinin de yer almakta olduğu ve bu durumun evlilik doyumunu olumsuz etkilediği

yapılan çalışmalarda ifade edilmektedir (Dekel ve diğ., 2005; Hammer ve diğ., 2006; Karney ve Crown, 2007; Allen ve diğ., 2011; Green ve diğ., 2013; Pflieger ve diğ., 2018). Evli asker kadınlarda ise adaptasyon, ev içi fazla disiplin gibi sorunların olduğu ve kadın subayların mesleki yaşamlarının aile içi ilişkilerini olumsuz etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır (Özdemir, 2003; Kelebek Küçükarslan, 2021).

Günümüzde asker ailelere yönelik hizmetlere bakıldığında eğitim alanında hizmetlerin ağırlıklı olarak şehit ve gazi yakınlarına sağlanmakta olduğu, bununla birlikte sağlık, barınma ve ruh sağlığı alanında çeşitli desteklerin sunulduğu ancak desteklerin yetersiz düzeyde olduğu görülmektedir (Başçıllar, 2021). Sosyal değişimi, gelişimi, bireylerin yüksek yararını gözetken ve insanın olduğu her alanda hizmet vermekte olan sosyal hizmet mesleğinin orduda ilk uygulamaları Birinci Dünya Savaşı sırasında Amerikan Kızıl Haç'ına bağlı olarak faaliyet gösteren sivil sosyal hizmet uzmanları tarafından gerçekleştirilmiştir (Daley, 2003; Şahin, 2018). Türkiye'de ise geçmişte cephede yürütülen faaliyetler olmakla birlikte orduda resmi sosyal hizmet uygulamaları ilk olarak 1972 yılında Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nde tıbbi sosyal hizmet kapsamında psikiyatrik odaklı olarak başladığı bilinmektedir (Özdemir, 2018; Sakarya ve Şahin, 2019). Günümüzde askeri sosyal hizmet kapsamında çalışmalar Sağlık Bakanlığı bünyesinde istihdam edilen toplamda dört sosyal çalışmacı ile sürdürülmektedir.

Asker ailelere ilişkin gelişmiş toplumlarda gerçekleştirilen ve asker aile olmanın zor olduğunu ifade eden sınırlı sayıda çalışma bulunmakla birlikte, tüm çalışmalar asker ailelere ilişkin araştırmaların artırılması gerektiğini vurgulamaktadır. (Chartrand ve Siegel, 2007; De Pedro ve diğ., 2011; Sheppard ve diğ., 2010). Bu bilgiler doğrultusunda, geçmişten günümüze zor bir meslek olarak var olan askerlik mesleği ve ordu kontrolü altında sürdürülen asker evliliklerinin pek çok farklı sorununun olduğu, söz konusu sorunların asker evliliklerinin işlevselleştirilebilmesi adına detaylandırılması gerektiği ve bir sosyal hizmet çalışma alanı olan asker aileler için orduda sosyal hizmet uygulamalarının geliştirilmesi ihtiyacı bu çalışmanın problemini oluşturmaktadır. Bu problem doğrultusunda oluşturulan çalışma, asker ailelerin evlilik deneyimlerini incelemeyi amaçlamaktadır.

Bu amaçla hazırlanan çalışma, dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; giriş bölümüne, araştırmanın kuramsal çerçevesine, araştırmanın problemine, amacına, önemine, varsayımlarına, sınırlılıklarına ve tanımlarına yer verilmiştir. Araştırmanın kuramsal

çerçevesinde; askerliğin kuramsal çerçevesi, askerler ve eşlerinin yaşadıkları güçlükler, askerler ve eşlerinin evlilik deneyimleri, askerler ve ailelerine sunulan hizmetler ve orduda sosyal hizmet konuları ele alınmıştır. Kuramsal çerçeve, askerlik mesleğinde yaşanan güçlüklerin bireyler ve aileler üzerindeki etkilerini sosyal hizmet bakışıyla ortaya koymak amacıyla oluşturulmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde araştırmanın yöntemi açıklanmaktadır. Bireylerin deneyimlerini derinlemesine ele alabilmek amacıyla nitel araştırma olarak tasarlanan çalışmada fenomenolojik yaklaşım kullanılmıştır. Bu bağlamda profesyonel biçimde aktif olarak askerlik mesleğini icra eden, en az iki yıldır evli olan askerler ve eşlerinden oluşan toplam 18 katılımcı ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde, araştırmada elde edilen bulgulara ve tartışma bölümüne yer verilmiştir. Görüşmeler sırasında elde edilen bulgular; çiftlerin evlilik bağının kurulmasına ilişkin deneyimleri, çiftlerin rol ve sorumluluklarına ilişkin deneyimleri, çiftlerin sorun çözme becerilerine ilişkin deneyimleri, askerlik mesleğine ilişkin deneyimler ve çiftlerin psikososyal destek gereksinimlerine ilişkin deneyimleri ana temaları altında yer alan alt temalar ve kodlar ile incelenmiştir. Bulgular, katılımcıların anlatıları üzerinden düzenlenmiştir ve bu söylemler görüşmelerden alıntılar yapılarak aktararak alan yazın bilgileri ile karşılaştırılmış ve bu doğrultuda tartışılmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise sonuç ve öneriler kısmı yer almaktadır. Çalışmada elde edilen sonuçlar ve bu sonuçlara yönelik alan yazına getirilen öneriler sunularak çalışma sonlandırılmıştır.

1.1. Kuramsal Çerçeve

1.1.1. Askerliğin kavramsal çerçevesi

Türkçe sözlükte asker, orduda görev alan, rütbeli herkes olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2022). 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmetleri Kanunu'nda (1961) ise asker, askerlik mükellefiyeti altına giren şahıslar ve özel kanunlarla Silahlı Kuvvetlere intisabeden ve resmi bir kıyafet taşıyan kişiler olarak tanımlanmakta ve asker olarak tanımlanan kişiler er, erbaş, astsubay, askeri öğrenci, askeri subay ve subay olarak ifade edilmektedir. Bununla birlikte 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu'nda (1983), emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunmasını sağlayan ve diğer kanun ve nizamların verdiği görevleri yerine getiren silahlı, bir güvenlik ve kolluk kuvveti olarak tanımlanan Jandarma personeli içerisinde de subay, astsubay, uzman jandarma, askeri öğrenci, erbaş ve erler ile sivil memur ve işçilerden oluşan personeller bulunmaktadır.

Askerlerin temel görevi ülkelerinin toprak güvenliğini ve bütünlüğünü sağlamaktır. Askerlik mesleği, her şeyi kapsayan bir taahhüttür ve kişinin rütbesi ne olursa olsun, tüm profesyonel meslek mensupları 7 gün 24 saat göreve hazır kabul edilir. Winslow'a (1997) göre asker olmak, emredilen güç uygulamasını içerir; burada üyelerden, öyle yapmaları söylendiği takdirde hayatlarını vermeleri beklenir (Sherwood, 2007). Bu görev doğrultusunda Türkiye'de Türk Silahlı Kuvvetleri ve Jandarma Genel Komutanlığı'nda görev alan olmak üzere, farklı coğrafyalarda bulunabilen ve dinamik şekilde görev yapan personeller bulunmaktadır.

7179 sayılı Askerlik Kanunu'na (2020) göre, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan her erkeğin askerlik yükümlülüğü bulunmaktadır. Askerlik hizmeti, nüfus kayıtlarında 20 yaşına girmiş olan her erkek için Ocak ayının ilk gününde başlayan, 41 yaşına girdiği Ocak ayının birinci gününde biten süre askerlik çağı olarak tanımlanmaktadır. Kanun kapsamında yer alan vatandaşlar, eğitim durumları ve farklı özelliklerine göre, zaman zaman da kendi talepleri doğrultusunda zorunlu askerliğin farklı biçimlerinde yedek subay, yedek astsubay, erbaş ve er olarak yerine getirirler.

7179 sayılı Askerlik Kanunu'nda (2020) tanımlandığı üzere askerlik çağına giren her erkek Türk vatandaşının askerlik hizmetini yerine getirmesi bir yükümlülüktür.

Bu kapsamda askerlik hizmeti ülke koşullarına göre belirlenen bir uygulama olup günümüzde zorunlu ve bedelli askerlik olarak uygulanabilmektedir. Zorunlu askerlik sistemi, başlangıcı ülkede doğan ihtiyaç sebebiyle Fransız Devrimi'ne dayanmaktadır. Zorunlu askerliğin temel amacı, eşit hakları olan vatandaşlar tarafından oluşan bir ordu kurarak modern devletin meşrulaştırılmasını sağlamaktır (Karacagil, 2014). Günümüzde zorunlu askerlik süresi; erbaş ve erler için altı ay, yedek subay ve yedek astsubaylar için on iki aydır. Hizmet sürelerini, ihtiyaca göre bir katına kadar artırmaya veya yarısına kadar azaltmaya Cumhurbaşkanınca karar verilebilir. Bu şekilde belirlenen hizmet süresi altı aydan az olamaz. Silahaltına alınan yükümlülere hiçbir ayırım gözetmeksizin fiziki ve ruhsal olarak askerlik mesleğine hazırlayıcı eğitimler verilmektedir. Söz konusu eğitimlerin içeriği ve süresi Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı'nca belirlenmektedir (Askeralma Kanunu, 2020).

Askerlik hizmetini yerine getirmenin bir diğer yöntemi ise bedelli askerlik olmaktadır. 7179 sayılı Askeralma Kanunu Yönetmeliği'nin (2020) yürürlüğe girmesi ile sürekli hale gelen bedelli askerlik, kanunda belirtilen yararlanma şartlarını taşımak kaydıyla bedelli askerliğe seçilenlerin belirlenen bedeli ödemesi ve temel askerlik eğitimi yapması şartı ile yerine getirilen askerlik hizmeti olarak tanımlanmakta olup bedelli askerlik eğitimi için belirlenen süre 28 gün olmaktadır.

Zorunlu askerlik hizmetini yerine getiren vatandaşların dışında subay, astsubay ve erbaş rütbelerinde görev yapan personeller, askerlik mesleğini profesyonel olarak yerine getirmektedir. Profesyonel askerler; kendisinden ülkesine sonsuz bir sadakat beklenen bir birey ve asker olarak doğmuş ve bu kişiler için askerlik zamanla bir yaşam tarzına dönüşmüştür. Ülkemizde profesyonel asker olarak görev yapan personeller 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu (1967) ile 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu'nca (1983) tanımlanmaktadır. Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu (1967), subay ve astsubayların yetiştirilmelerini, sınıflandırılmalarını, görev ve yükümlülüklerini, terfi ve taltifleri ile her türlü özlük haklarını düzenlemektedir. Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu (1983) ise Jandarma teşkilatındaki karargah, birlik ve kurumlar ile buralarda hizmet gören personeli ve bunlarla ilgili faaliyet ve esasları kapsar. Personellerin görev ve yetkileri, rütbeleri, izin süreleri, kıdemleri bu kanunlar çerçevesinde düzenlenmektedir.

2021 yılı verilerine göre; Kara, Deniz ve Hava kuvvetlerinde 201 general ve amiral, 25 bin 728 subay, 64 bin 655 astsubay, 47 bin 167 uzman erbaş ile 16 bin 18 sözleşmeli er ve erbaş görev yapmaktadır (“TSK'nın personel mevcudu açıklandı”, erişim: 11.04.2022, aa.com.tr/tr/turkiye/tsknin-personel-mevcudu-aciklandi/718727).

1.1.2. Kadın asker olmak

Ordunun diğer kurumlardan farklı bir kültürünün olduğu bilinmektedir. Söz konusu kültür, içerisinde disiplin, hiyerarşi ve katı kurallar gibi unsurları barındırmaktadır. Bununla birlikte orduda rekabet, otorite ve çatışma gibi alanlar desteklenmektedir. Tüm bu yapının içerisinde ise daha çok erkek egemen bir kültür bulunmaktadır. Denebilir ki ordu içerisinde hem erkek askerlerin askeri yapıdan kaynaklı yaşadığı güçlükler; hem de orduya sonradan dahil edilen kadın askerlerin biyolojik cinsiyetlerine yönelik yaşadıkları zorluklar bulunmaktadır. Türk Silahlı Kuvvetleri'nde ilk kadın askeri personelin 1955 yılında istihdam edildiği ifade edilmektedir. Orduda yer alan kadın askerlerin silahlı çatışmalarda görev aktif görev almamakta, daha çok karargâh bölgelerinde bulundurularak korunmaları amaçlanmaktadır (Kelebek Küçükarslan, 2021).

Askeri personel için orduda kadın olmak çeşitli sorunlara sebebiyet verebilmektedir. Toplumsal cinsiyet etkisinin görüldüğü ordularda kadınların güçsüz bir cins olarak görülmesi, bu algıyla kadın askerlere aktif görevlerde yer verilmemesi, bu durumda ise maaş ve terfi durumlarında geri planda kalmaları başlıca sorunlar arasında yer almaktadır.

Kadın askerlerin var olan üniformalarla cinsiyetsizleştirilmesi de orduda yer alan farklı bir sorun olmaktadır. Üniformalar ile birlikte kadınlar, eğitim ve askeri kültürün etkisiyle sert ve dik bir duruşa, ciddi ve soğuk ses tonuna alıştıklarını, pantolon giymekten ve fiziksel görünümünün değişmesinden rahatsız olduklarını belirtmişlerdir (Akgül, 2010). Söz konusu durum kadınların ordu içinde kendilerini korumak adına erkekler tarafından oluşturulan kültüre uyum sağlamaları olarak da yorumlanabilir.

Savaşın arkasında yer alan kadınların askeri alanda yüzleştiği gerçeklerden biri de cinsel istismar ve/veya taciz olmaktadır. Helen Benedict (2007)'in araştırmasına göre, Irak, Afganistan ve Ortadoğu'daki savaşlar sırasında kadınların hizmetlerinde karşılaştıkları temel problem taciz, cinsel istismar ve şiddet olmaktadır (Kelebek Küçükarslan, 2021). Yapılan bir araştırmada erkek askerlerin cinsel saldırıya maruz kalma oranı %1 iken kadın

askerlerin oranı %20-40 arasında olarak belirtilmiştir. Askeri yapıda var olmaya çalışan kadın askerlerin yaşadığı sorunlar, aile içi ilişkilerinde ve iş yaşamlarında çeşitli zorluklara sebebiyet verebilmektedir. Emekliye ayrılan, işi bırakan ya da gazi olan kadınların görevleri sonrasında adaptasyon sorunu yaşadıkları gözlenmiş, kadınların ordu personeli dışında kimseye güven duymadıkları ve şüphe duygusunu yoğun olarak yaşadıkları bulgularına ulaşılmıştır (Akgül, 2010).

Ordu yapısında yer alan disiplin ve hiyerarşi anlayışını benimseyen kadın askerlerin çocuklarını da bu disipline dayalı yetiştirmek istedikleri ve emir verme, sorgulamadan söylenenei yerine getirme anlayışıyla çocuk yetiştirebildikleri (Akgül, 2010), ordu içinde kabul gören bu yapıdaki sert, disiplinli davranışların evde yer almasının ise çocuklar ve eş üzerinde psikolojik baskı oluşturduğu belirtilmektedir (Atherton, 2009). Forgey ve Badger (2010), yaptıkları çalışmada askeri alandaki kadınların aile içi şiddete maruz kaldıklarını ve kalma risklerinin yüksek olduğunu ifade etmektedir. Yapılan bir çalışmada, kadın subayların mesleki yaşamlarının aile içi ilişkilerini olumsuz etkiledikleri bulgusuna ulaşılmıştır (Özdemir, 2003; Kelebek Küçükarslan, 2021).

1.1.3. Askerler ve eşlerinin yaşadığı güçlükler

Askeri personel, savaş sanatı konusunda eğitilmiş olması, 7/24 görev anlayışına mensup olması ve mesleki yetkinlikleri sebebiyle çoğu zaman sivillerden ayrılmaktadır. Ordu kültürü, kendisine mensup personelin hem mesleki yaşantısını hem de özel yaşantısını kontrol etmektedir. Bu sebepten askerlik mesleği çoğu meslekten farklı dinamiklere sahip olmaktadır. Yapılan bir çalışmada, siviller tarafından askerlik çoğunlukla meslek ve görev olarak görülürken askerler için hem meslek, hem de kişisel yaşantının düzenlenme otoritesi olması ve mesleğe ilişkin zorlukların diğer mesleklerle karşılaştırılamayacak düzeyde görülmesinden dolayı askerler tarafınan askerlik mesleği yaşam tarzı olarak görülmektedir. Buradan yola çıkarak, Türkiye’de askerlik mesleğinin kurum-meslek ve özel hayat alanlarının birleşiminden oluştuğu söylenebilir (Ateş, 2021).

Askerlik mesleğini diğer mesleklerden ayıran en önemli husus, 7/24 mesai anlayışıyla ülkenin ve gerekli durumlarda ülke sınırlarının dışında görevlerini gerçekleştirmek olmaktadır. Bu mesleki yükümlülük sebebiyle herhangi bir operasyonda yer almak amacıyla askeri personelin bazen öncesinde bilgi sahibi olarak, bazen ani görevlendirme yolu ile

ikamet ilinden ve yakın çevresinden uzaklaşarak belirli bir süre sonra dönmesi görev kavramı olarak tanımlanmaktadır. Her bir görevin süresi, coğrafi koşulları ve yarattıkları deneyimler farklı olmaktadır. Görevler yalnızca askeri personeli değil personelin yakın çevresini de biyopsikososyal olarak etkilemektedir. Askeri görevlerden kaynaklanan her değişiklik, askeri personel ve yakın çevresi için yeni bir sorun alanı yaratabilmektedir.

Görevin askeri personel ve ailesi üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla belirlenen periyotlar görev döngüsü (deployment cycle) olarak ifade edilmektedir Savitsky (2009; Başçılar, 2021). Bu kapsamda görev döngüsü; görev öncesi, görev sırası ve görev sonrası olarak ele alınmaktadır. Bir başka çalışmada ise Pincus ve diğerleri (2001), görev evrelerinin görev öncesi, görev, idame, eve dönüş ve dönüş sonrası olmak üzere beş evreden oluştuğunu belirtmektedir. Görev döngüsü, personelin görev haberini alması ile başlamakta olup personelin eve dönmesi ile sonlanmaktadır. İdame evresi evden ayrı kalınan ilk aydan başlayıp eve dönüşüne bir ay kala biten evre; eve dönüş evresi, askeri personelin eve dönüşüne bir ay kala başlayıp eve dönüşle sona ermektedir. Dönüş sonrası evre ise eve dönüş sonrası ilk üç altı-aylık dönemi ifade etmektedir (Başçılar, 2021). Buradan hareketle askerlerin yaşadıkları güçlükler; görev öncesi, görev sırası, görev sonrası dönemde olmak üzere üç başlık altında ilerleyen bölümde ele alınmıştır.

1.1.3.1. Görev öncesi dönem

Görev haberinin öğrenilmesiyle ya da önceden bilinen görevin tarihinin yaklaşmasıyla hazırlık sürecinin başlaması olan görev öncesi dönem, bireylerin gidilecek yere yönelik bilgi sahibi olmasına, görevin süresine, birliğin büyüklüğüne ve görevin önemine göre değişmektedir. Bu dönemde; personellerin önceden bilgi sahibi olması, psikolojik olarak hazırlık ve uyum süreçlerini de kolaylaştırmakta; aile üyeleri için de önceden bilgi sahibi olmak olumlu karşılanmaktadır (Laser ve Stephens, 2011). Ani öğrenilen bir görev haberinin alınması sırasında askerler kimi zaman yıllık izinde olabilmekte ya da özel yaşantılarından fedakârlık ederek görev yerine ulaşmaktadır. Görev haberinin alınmasıyla yaşanan belirsizlik ve değişimin askerlerde gerginlik, güvensizlik, endişe, korku, öfke, kafa karışıklığı ve kararsızlık gibi değişimler yaşattığı bilinmektedir (Başçılar, 2021; McNulty, 2005).

Askerlerin yakın çevresi, özellikle aynı evi paylaştıkları eşleri ve çocukları için bu dönem duygusal olarak hassas geçebilmektedir. Söz konusu durum, eşin önceki görevinden ne kadar süre önce geldiği, aile bağlarının etkisi gibi unsurlara göre farklılık göstermekte olsa da asker eşlerinin bu dönemlerde ağlama krizleri yaşadıkları, öfke ve gerginliklerin yaşanabildiği belirtilmektedir. Çiftler arasında ayrıca, yaklaşan ayrılığı kolaylaştırmak adına mesafeli davranışlar görülebilmektedir (Logan, 1987; Başçılar, 2021).

ABD ordusunda görevli iken Vietnam'a gönderilen askeri personel ile evli 40 kadın ile yapılan iki farklı çalışmada; eşlerin uzaklaşmayı kabullenmekte zorlandıkları, görev öncesi stres seviyesinin arttığı ve görevin neden kendilerine geldiğine yönelik inkar ve isyan yaşadıkları, eşlerine ve ilişkilerine ilişkin kâbuslar gördüklerini belirtilmektedir. Bununla birlikte bazı kadınlar da eşleri görevde olduğunda kendilerini daha bağımsız hissettiklerini belirtmişlerdir (Bey ve Lange, 1974; Ceylan ve Başpınar, 2021).

Görevin öğrenilmesi geride kalan partner için tek ebeveynli yaşama hazırlık döneminin başlaması anlamına gelmektedir. Bu dönemde asker eşin ev içi görev ve sorumlulukları da geride kalan eşin sürdürmesi gereken bir görev haline gelmektedir. Bazı ailelerde eşin olmadığı sürelerde köken ailelerin yanına gitmek tercih edilebilmektedir. Bu durum, sık sık tayin sebebiyle yer değiştiren aileler için yeniden bir zorluk yaşamak anlamına gelmektedir. Tayinler sebebiyle sosyal çevrelerinden ve köken ailelerinden uzaklaşan aile üyeleri için yeni bir zorluk ortaya çıkmaktadır. Zorunlu değişiklikten dolayı aile üyelerinin orduya ilişkin olumsuz tutumlar geliştirdikleri ifade edilmektedir (Bey ve Lange, 1974; Ceylan ve Başpınar, 2021). Eş ilişkilerine yönelik yapılan çalışmalarda, görev öncesi dönemde eş ilişkilerinde sorun yaşayan çiftlerin sürecin devamında evliliklerini sürdürme oranlarının düşük olduğu bildirilmiştir (Schumm ve diğ., 2000; Ceylan ve Başpınar, 2021).

1.1.3.2. Görev sırası dönem

Evden ayrılma ve görev yerine doğru yola çıkma süreci, askerlerin ikametlerinden ve sosyal çevrelerinden ayrıldıkları evre olmaktadır. Bulunulan görevin dinamiklerine göre değişmekle birlikte; askerler bu dönemde asgari yaşam koşullarının altında hayatlarını sürdürmektedir. Görevdeki personel, standart mesai saatinin dışında görevini yerine getirmekte, fiziksel ihtiyaçlarını kısmen karşılayabilmektedir. Asgari yaşam koşullarının

altında geçen bu süreçte yemek, uyku, kişisel hijyen, yakınlarla haberleşme oldukça sınırlı şartlarda sağlanmakla birlikte askeri personel hayati tehlike altında yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır. Kimi zaman silah arkadaşlarının yaralanması, bireysel yaralanmalar, silah arkadaşın şehit düşmesi gibi travmatik deneyimlere sebebiyet veren bu koşullar, askerlerin hayatlarını oldukça zorlaştırmaktadır.

Askeri personelin yoğun iş temposu, uzaklık ve haberleşme sorunu sebebiyle özel yaşamına vakit ayıramaması, hem bireysel olarak hem de yakın evre ile ilişkilerindeeşitli sorunlara sebebiyet verebilmektedir. Aynı zamanda görevlerin ölüm ve yaralanma riskinin taşması, üniforma giymekten kaynaklanan tatmin olamama hissi, coğrafi koşullar, hastalıklar, belirsizlik duygusu, hijyensiz ortamlar, kişisel mahremiyetin olmadığı barınma alanları, cinsel aktivitelerden uzak kalma, bireysel değerlerle görev sorumluluklarının çelişmesi gibi biyopsikososyal sorunlar da askerlerin yaşadıkları sorunlar arasında yer almaktadır (Stouffer ve diğ., 1949; Uğurlu, 2021).

Hayati tehlike altında silahlı çatışmada bulunan askerin yakın çevresi için ise farklı bir dönem başlamaktadır. Bu dönemde tek ebeveynli yaşama adapte olmaya çalışan aileler ve çocuklar için adaptasyon süreci zorlu geçebilmektedir. Asker eşi, partnerinden devraldığı görev ve sorumlulukları yerine getirmeye çalışmaktadır. Bu durum partner için duygusal destek kaybı, yalnızlık, görevdeki eşe yönelik endişe ve korkular gibi sorunlar barındırabilmektedir (Bell ve Schumm, 1999). Başçıllar'ın (2021) alışmasında kadın eşlerin bazıları, partneri görevde olduğunda hiçbir aktivitede bulunmadan yaşamını sürdürdüğünü, bir diğer katılımcı ise uzun süre evden çıkmadığını belirtmiştir.

ABD'de yapılan bir araştırmada eşi görevde olan kadınların gebelik döneminde yoğun stres yaşadıkları ve yemek düzenlerinin farklılaştığı görülmüştür. Ayrıca birden fazla çocuğa yönelik bakım yükümlülüğü bulunan ve eşi görevde olan kadınların eşi ile birlikte olan veya tek ocuk sahibi kadınlara oranla stres seviyeleri daha yüksek çıkmıştır (Haas ve Pazdernik, 2006; Ceylan ve Başpınar, 2021).

Görev süreçlerinde çiftlerin yaşadığı duygusal yoğunluklar evlilik doyumlarını olumsuz etkilemektedir. Evlilikteki bu problemler, başta lider pozisyonda bulunan personel olmak üzere; askerlerin motivasyonlarını düşürmekte ve bulundukları birliklerde de problemler yaşamalarına sebep olmaktadır (Ceylan ve Başpınar, 2021).

1.1.3.3. Görev sonrası dönem

Görev yerinden eve dönüş olarak tanımlanan bu evre, askeri personelin ailesine ve yakın çevresine özleminin son bulması, eve dönüş ile sevdikleriyle vakit geçirmesi anlamına gelmektedir. Bununla birlikte çatışma ortamında bulunmanın biyopsikososyal olarak çeşitli etkileri bulunmaktadır. Askerler görevde bulundukları fiziksel ortamdan uzaklaştıklarında çatışma anını yeniden yaşadıkları flashbackler görebilmekte, uyku, yeme ve uyum gibi çeşitli sorunlar yaşayabilmektedir. Birlikte oldukları askerlerle kurulan bağlar ve silah arkadaşlarının yaralanması ya da şehit olması, geride kalan askerler için çeşitli sorunlara sebebiyet verebilmektedir. Artemel'in (2019) emekli astsubayların psikolojik belirtilerini, psikolojik yardım arama tutumlarını ve yaşam doyumlarını incelediği çalışmasında, operasyonel görevlerde bulunmanın anksiyete, obsesif kompulsif, kişilerarası duyarlılık ve hostilete alt ölçeklerinde anlamlı fark yarattığı bulgusuna ulaşılmıştır. Askerlerin yaşadığı psikolojik güçlükler, bu çalışmada ayrı başlık altında incelenecektir.

Askeri personelin görevden dönüşü ile hem asker hem de aile üyeleri için alışılmış olan düzende yeniden bir değişiklik olmaktadır. Bu dönemde askeri personel tarafindanaile üyelerinin yaşantısına daha çok müdahalede bulunulması, askeri düzen ve disiplinin ev içerisinde uygulanma çabasının aile içi ilişkilere zarar verdiği Başçılar (2021) tarafından ifade edilmiştir. Bazı asker ailelerde, erkek eşin görev dönüşünde, mesafe ve kopukluğun aile ilişkilerinin daha kötüleşmesine yol açtığı gözlemlendiği ve eşin görev dönüşünde yeniden yaşama adapte aşamasında stresten uzaklaşmasının zaman aldığı ve kişilerde aldatma, kendine ve ilişkiye zarar verici davranışlar gösterme gibi sorunlara yol açabileceği belirtilmektedir (Moon, 2016).

Askerlerin zorlu meslek koşullarından dolayı yaşadıkları güçlüklerin çözülmemesi ve gerekli durumlarda tedavi edilememesi halinde ortaya çıkan bazı sorunlar olmaktadır. Askeri çatışmalardan sonra yapılan araştırmalar, görev stresörlerinin ve aktif savaşmanın TSSB, majör depresyon, madde kullanımı, intihar, sosyal işlevsellikte bozulma ve mesleki işlevsellikte azalma ile sonuçlandığını göstermektedir (JAMA, 1988; Kang ve diğ., 2003; Hoge ve diğ., 2004; Smith, 2015; Brignone ve diğ., 2017; Er, 2021). Ruhsal-davranışsal sorunların çözülmemesi ise bireylerde suç ve intihar gibi riskli kriz durumlarını ortaya çıkarabilmektedir. Geçmişte silahlı çatışmada yer almış olmanın, suç işlemede önemli bir risk faktörü olduğu, (Yager ve diğ., 1984; Black ve diğ., 2005; Savitsky ve diğ., 2009;

Başçılar, 2021) aynı zamanda meslek yaşamından kaynaklanan ruhsal sorunların da suç oranı arttırabildiği belirtilmektedir.

Orduda görülen bir başka ruhsal güçlüklerden bir diğeri de intihar davranışıdır. Ordunun disiplinli, hiyerarşik yapısı ve zor koşulları çoğu zaman askeri personel adına risk oluşturmaktadır. Askerlerde intihar davranışının görülmesinde görevlendirmeler, çatışmadan kaynaklı travmalar, ekonomik koşullar ve sosyal ilişkiler gibi birçok etken rol almaktadır (Kushner, 2012; Er, 2021). Buna ek olarak, geçmiş deneyimler ve ailede ruhsal sorunlara dair genetik yatkınlık da intihar olasılığını arttırabilmektedir. Askeri ortamlarda intihar davranışı, ordu personelinin de motivasyonunu etkileyeceğinden, grup sağlamlığını örseleme adına da risk olarak görülmektedir. Milli Savunma Bakanı, 2019 yılında yaptığı açıklamada askerlerde intihar oranının yüz binde on beş olduğunu ifade etmiştir (Milliyet, 2019). Türk Silahlı Kuvvetleri'nde en sık görülen intihar yöntemi (%64) ise ateşle yaralama olmaktadır (Çetingüç ve Büyükçakır, 1994).

Bununla birlikte askerlerde sıkça görülen diğer ruhsal sorunlar arasında saldırganlık, şiddet eğilimi, sosyal ilişkilerde sorunlar, cinsel işlev bozuklukları ve uyku sorunları sayılabilir (Paley ve diğ., 2013; Vogt ve diğ., 2017; Bell ve diğ., 2018; Er, 2021). Tüm bu sorunlara ilişkin askerlere ve ailelerine sağlanacak sosyal ve psikolojik destek, askerlerin ve ailelerin ihtiyaçlarının tespit edilmesi ile ortaya çıkabilecek mağduriyetlerin önüne geçilmesi bireyler için birer koruyucu faktör olmaktadır.

Bu bölümün devamında bireylerin mesleki yaşamlarından ve diğer özelliklerinden kaynaklanan ruhsal-davranışsal güçlükler incelenecektir. Askerlik mesleğinde en çok yaşanan güçlükler arasında yer alan psikolojik güçlükleri üç dönem çerçevesinde ele almak zor olduğundan ilerleyen bölümde ayrıca bir başlık altında ele alınmıştır.

1.1.3.4. Psikolojik güçlükler

Stresli ve zor şartlarda görevlerini sürdüren askerlerin orduda yer alan güç, kuvvet ve dayanıklılık anlayışı sebebiyle ile ciddi psikolojik güçlükler yaşamaktadır (Langston ve diğ., 2010; Artemel, 2019). Çalışmalar askerlerin ölüm korkusu kadar önemli bir başka korkusunun da başkaları tarafından anlaşılabileceği ve yadırganacağı kaygısı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kişiler psikolojik belirtilerinin farkında olsa da bunu paylaşmayı

tercih etmemektedir (Çetingüç ve Alan, 1994; Artemel, 2019). Bu durum onların yaşadıkları ruhsal güçlüklerin tedavisi konusunda da isteksiz olmalarına neden olmaktadır. Orduda ruh sağlığı hizmetlerinin gelişmemiş olması da askerler içerisinde psikolojik sorunların konuşulmamasına ve normalleştirilmemesine, psikosomatik belirtilerini fark etmemesine ve yardım almaya isteksizlik göstermesine sebep olmaktadır. Dolayısıyla askerlerin psikolojik rahatsızlıklarının ortaya çıkması ve tedavi edilmesi mümkün olmayabilmektedir.

Bununla birlikte askerlerin en sık yaşadıkları psikolojik güçlüklerin başında travma sonrası stres bozukluğu gelmektedir. Askerler, silahlı çatışma ortamına maruz kaldıklarında korkunç görüntüler ve yüksek ses, düşmanı öldürme, patlayıcılara temas etme, silah arkadaşının ölümüne veya yaralanmasına şahit olma, çatışmaya ilişkin belirsizlikler, insan kalıntılarını taşıma gibi durumlarla sıkça karşılaşmaktadırlar (Er, 2021). Söz konusu durumların tümü birer stres faktörü olmakla birlikte bu gibi durumların deneyimlenmesi ile fiziksel etkilerin görülmesi gibi psikolojik etkiler de yaşanmaktadır. Askerlerin yaşadığı psikolojik etkiler, savaş dönemlerinde fark edildiklerinde askeri yetkililer tarafından korkaklık ve ruhsal yoksunluk olarak tanımlanmıştır (Er, 2021). Ancak ilerleyen zamanlarda bu durumun birer “savaş nevrozu” olduğu kabul edilmiş ve bu deneyimlerin bugünkü adıyla Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) belirtileri olduğunun farkına varılmıştır.

İlk kez Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra savaş nevrozu olarak tanımlanan TSSB, DSM-V’te ölüm ya da ölüm tehdidi, fiziksel yaralanma ve bireyin fiziksel bütünlüğünü tehdit eden durumlarla karşılaşması ya da tanık olması gibi ağır travmatik olaylar olarak nitelendirilen durumlardan sonra ortaya çıkabilen ve kendine özgü semptomları olan bir tablo olarak açıklanmaktadır (Özgen ve Aydın, 1999).

TSSB’nin ilk belirtileri askerlerde görülmüş olmakla birlikte, ortaya çıkması için çok sayıda risk faktörü bulunmaktadır. Ailede psikiyatrik bir geçmişin olması, cinsiyet, yaş, kişilik özellikleri, stres etkeninin büyüklüğü, şiddeti, saldırgan şiddeti içermesi, maruz kalma süresi, olayın ani olması, esneklik (resilience) düşüklüğü, semptomların yoğunluğu ve diğer yaşam koşulları risk faktörleri arasında sayılabilir. Çatışma ortamında sürekli olarak bulunan askerlerin risk faktörlerine daha fazla maruz kaldığı göz önünde bulundurulduğunda askerlerin büyük çoğunluğunun potansiyel TSSB tanısı alabilecek kişilerden olduğu söylenebilir. Alanyazına bakıldığında bu oranın %8-50 arasında olduğu belirtilmektedir (Institute of Medicine, 2010; Güloğlu ve Kararımak, 2013; Er, 2021).

TSSB teşhisi ve tedavisi zor olan bir psikolojik rahatsızlık olarak kabul edilmektedir. Geçmişte psikiyatristler tarafından TSSB belirtilerine sıklıkla depresyon, anksiyete, kişilik bozukluğu gibi tanıların konduğu ifade edilmektedir (Summerfield, 2001; Er, 2021). TSSB tanısının zor teşhis edilmesi, askeri personelin geçmişte korkak olarak nitelendirilmesi ve orduda yer alan askeri personel algıları sebebiyle yaşadığı sorunları ifade etmemesi gibi durumlar bu rahatsızlığın ordu içerisinde her ne kadar belirtisi olsa da tanısının resmiyette ifade edilmemiş olmasına sebebiyet verebilmektedir. Başçılar ve Karataş (2020) tarafından yürütülen bir çalışmada, terör gazilerinin %91.1'inin çatışma anlarını rüyalarında gördükleri, %66.7'sinin ruh sağlığının terörle mücadeleden olumsuz yönde etkilendiğini belirttiği ifade edilmektedir. Bu durum aynı zamanda TSSB'nin tedavi edilmemesine, TSSB ile birlikte saldırganlık, alkol, madde kullanımı gibi sorunların görülmesine ve rahatsızlığın kronikleşmesine yol açmaktadır.

Silahlı çatışmaya bağlı travma sonrası stres bozukluğu tanısı almış müracaatçılarla gerçekleştirilen başka bir araştırmaya göre, travmatik olayın saldırganlık davranışına yatkınlığı anlamlı bir şekilde yükselttiği ortaya konmuştur. Eşlerine yönelik fiziksel saldırganlık gösteren danışanların oranı travma öncesi yüzde 5.3 iken, travma sonrası yüzde 52.6 olarak bulunmuştur (Lotfi ve Başçılar, 2017).

Azeri askerler arasında çatışma sonrası gelişen travma sonrası stres bozukluğu ile alkol kullanımı bozuklukları arasındaki ilişkinin araştırılmasının amaçlandığı bir çalışmada; Travma Sonrası Stres Bozukluğu belirtileri gösteren grupta alkol kullanım bozukluğu anksiyete belirtileri gösteren bir gruptan daha yüksek bulunmuştur. Buradan hareketle TSSB varlığının alkol kullanım bozukluğu için bir tetikleyici olabileceği sonucuna ulaşılmıştır (Mehdiyev ve diğ., 2009). Bağımlılık düzeyindeki alkol kullanımının ise ev içi şiddet, saldırganlık ve fiziksel hastalıklar gibi çeşitli sorunlara yol açabildiği bilinmektedir. Örneğin gazilerin aile içi şiddete başvurma olasılığının, askerlik deneyimi olmayan bireylere göre daha düşük olmasına rağmen; gazinin alkol veya madde bağımlılığına sahip olması durumunda yakın partner şiddetine başvurma ihtimalinin 2 kat daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır (Bradley, 2007).

Askeri personelin yaşam deneyimlerinde görülen diğer bir psikolojik güçlük ise majör depresyon olmaktadır. Aktif bir çatışmada görev alma, yaralanma ve ölüm riski, zor koşullarda çalışma, silah arkadaşının ölümüne şahitlik etme, yakın çevreden uzun süre ayrı

kalma, belirsizlik durumu, yakın çevreyle iletişimin az seviyede olması ya da belli bir süre hiç olmaması, stres durumu ve geçmiş deneyimler askerlerde majör depresyonun görülmesinde etkili olmaktadır. Askerlerle yapılan bir çalışmada, görev dönüşü sonrası depresyon belirtilerinin anlamlı düzeyde yüksek olduğu ifade edilmektedir (Hoge ve diğ., 2004; Başçılar, 2021).

Askerlik mesleğinde kaynaklı bir diğer güçlük ise uyum bozukluğu olmaktadır. Uyum bozukluğu, sık sık yaşadığı coğrafyadan uzaklaşması gereken askerlerin hem aile yaşantılarına hem de askeri ortama dönüşlerinde karşılaşılabilecekleri ruhsal güçlüklerden bir diğeridir. Askerlik mesleğinden önceki geçmiş yaşantılar, sosyal ilişkilerde yaşanan sorunlar, sivil yaşama yönelik düşünceler askerlerin uyum bozukluğu yaşama ihtimalini arttırabilmektedir. Yapılan araştırmalarda, uyum bozukluğu yaşayan askerlerin askeri ortama alışamadıklarını sık sık dile getirdikleri, kaygı, kaçınma davranışı ve disfori belirtileri gösterdikleri ve uyum bozukluğu sebebiyle ordudan ayrılabilindikleri ifade edilmektedir (Kaplan ve diğ., 1994; Er, 2021).

Uyum bozukluğunun tanımlanmasına yaşanan eksiklik, ruhsal-davranışsal problemleri bulunan askerlerin tespit edilmesini ve tedaviye erişimlerini zorlaştırmaktadır. Örneğin görevden dönen bazı gazilerin ve askerlerin; sivil yaşamda bireylerin eğlence yaşantılarına devam ettiklerini, keyifli bir halde olduklarını gördüklerinde karmaşık duygular yaşayabildikleri (Forman ve Lalou, 2009; Başçılar, 2021), görevde yaşadıkları zorlukların yeterince anlaşılmadığını düşündükleri (Dekle, 2018; Başçılar, 2021) ve bu sebepten toplumdan uzaklaşabildikleri gibi sorunlar yaşadıkları görülmektedir. Bu durum, aile üyeleri arasında çatışmalara sebebiyet verebilmektedir. Ancak yaşanan uyum sorunlarında aile üyelerinin ve sosyal çevrenin desteği oldukça önemli olmaktadır (Sheafor ve Horejsi, 2015; Başçılar, 2021).

1.1.4. Askerler ve eşlerinin evlilik deneyimleri

Askerlerin kendini tamamen orduya adanması beklendiğinden özellikle Almanya, Fransa, İngiltere gibi ülkelerde 19. yüzyılın sonuna kadar askerlerin evlenmesinin yasak olduğu, Kanada'da ise izin doğrultusunda serbest olduğu ancak sonrasında bu durumun askerlerin psikolojileri ve çatışma istekleri üzerinden olumsuz etkisinin olduğunun gözlemlenmesi üzerine yerini evliliği teşvik edici tutuma bıraktığı belirtilmektedir (Golden

ve Joshua, 2001). Jona (2011) çalışmasında, İsrail'in ilk Başbakanı Ben Gurion'un 1957 yılında bir Genelkurmay toplantısında yaptığı açıklamaya yer vermiştir: *“Genelde bekâr olan kimse iyi bir komutan olamaz. Bir karısı ve çocukları olmalı. Belki istisnalar yapılabilir. Geçimi için de endişelenmesine gerek yok...”*

Jona'nın (2011) ifadesiyle Ben Gurion, askeri personelin sosyal beklentisinin normatif bir aileye sahip olmak olduğunu ve ordunun bunu desteklediğini vurgulamıştır. Bu süreçten itibaren asker ailelerin hem evlilik birliği konusunda hem de sosyoekonomik olarak desteklenmeye başladığı söylenebilir. Günümüzde benzer anlayışın devam ettiği, bu sebeple askerlerin bir kısmının evli olduğu bilinmektedir. Birleşik Krallık Savunma Bakanlığı'nın (MOD) (2020) verilerine göre, İngiliz ordusu 1.458.500 personelden oluşmakta olup personellerin %54'ünün evli veya hemcins birlikteliği yaşamakta olduğu ve %79'unun çocuk sahibi olduğu belirtilmektedir (Noakes, 2021). İsrail ordusunda ise 2008 yılında erkeklerin %52'sinin evli, %47'sinin bekar ve %1'inin boşanmış olduğu, İsrailordusundaki kadınların ise %35'inin evli, %63'ü nün bekar ve %2'sinin boşanmış olduğu Jona'nın (2011) çalışmasında yer almaktadır. Türkiye'de ise Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bir paylaşımı olmamakla birlikte; Artemel'in (2019) emekli astsubaylarda psikolojik belirtiler, psikolojik yardım arama tutumları ve yaşam doyumunu incelediği çalışmasında evrende yer alan bireylerden 50-59 yaş aralığındaki emekli astsubayların yüzde 89'unun evli, yüzde 7'sinin boşanmış olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Orduda evliliklerin kontrollü olduğu bilinmektedir. Yani asker evliliklerinden ordunun bazı beklentileri olmaktadır. En başında aileler, orduların askerlere yükledikleri görev ve sorumlulukları yerine getirme sırasında bireyleri desteklemelidir. Asker aileler ordu kültürünü içerisinde barındıran bir yapıdır. Ordu, personelinden görevine ait tüm sorumlulukları eksiksiz yerine getirmesini, aile yapısı ise eş ve ebeveynlik rollerini yerine getirmesini beklemektedir. Asker aileler, işten arta kalan kısıtlı zamanlarda askeri personelin ailede olmasını ve zamanını ailesi için tüketmesini beklemektedir (Ceylan ve Başpınar, 2021).

Askerlik mesleğinden dolayı asker aile olmanın her bir aile üyesi için belirli zorlukları bulunmaktadır. Asker eşi olma deneyimleri ile ilgili gerçekleştirilen çalışmada; kontrollü bir evliliği olan kadın eşlerin neredeyse tamamının asker eşi olmayı betimlerken bir yandan son derece gururlu olduklarını, öte yandan büyük zorluklarla dolu bir durum olduğunu dile

getirdikleri Başçılar (2021) tarafından ifade edilmektedir. Tecrit ve görevlendirmenin Kanada askeri üzerindeki etkisine ışık tutan bir klinik sosyal hizmet çalışmasında, bu unsurun romantik ilişkilerde geniş kapsamlı bir etkisinin olduğu ve söz konusu etkilerin soyut ve anlaşılması zor olduğu belirtilmektedir. (Sherwood, 2007). Bu zorluklar incelendiğinde, ailelerin yoğun çalışma saatlerinin başlıca dezavantaj olarak belirtildiği görülmektedir. Yapılan çalışmada, 598 asker eşinin %43'ü ve 367 askeri personelin %48'i uzun çalışma saatlerinden şikayetçi olmaktadır (Jona, 2011).

Jona'nın (2011) çalışmasında; asker eşlerinin tamamına yakını evde eşlerinden daha fazla vakit geçirdiklerini belirtmişlerdir. Eşlerin %91'inin kendilerinin birincil çocuk bakıcısı oldukları ve aile içindeki işbölümünden memnuniyetin düşük olduğu (%46) bulgularına ulaşılmıştır. Kadın partnerin özel yaşamda tanımlanması nedeniyle kariyer oluşturmaması, ev içi işlerde fazlasıyla aktif olması ve mali kazanç elde etmesinin sağlanması gibi sebeplerle Amerika Birleşik Devletleri'nde 2008 yılında asker eşlerinin taşıyıcı anneliğe teşvik edildiği bilinmektedir. Bu kapsamda sektör tahminlerine göre taşıyıcı annelerin %15-20'si asker eşidir (Ziff, 2019).

Öte yandan asker eşlerinin çocuk bakımında birincil rol üstlenmesinin çocuklar üzerinde aşırı bağımlılık geliştirme gibi etkilerinin olduğu ifade edilmektedir. Örneğin asker aile deneyimi üzerine yapılan bir çalışmada anneler, kendileri ağladığında küçük çocuklarının da onlarla ağladığını, çocuklarının kendilerinin duygusal refahını taklit ettiğini belirtmiştir (Waliski ve diğ., 2012).

Asker aileler için başka bir sorun ise görev ve tayin süreçleri sebebiyle askeri personel olmayan eşin iş istihdamı alanında yaşadığı zorluklar olmaktadır (Jona, 2011). Öte yandan sık tayinler ve görevler, aileler için başka bir sorundur. Bu süreçte aileler tek ebeveynli bir yaşam sürmekte, öncesinde de belirtildiği üzere kadın partnerin görev ve sorumlulukları artmaktadır.

Gerçekleştirilen bir çalışmada, asker eşlerinin karşılaştığı en yaygın aile stres faktörlerinden bazılarının, evlilik kalitesini etkilediği görülen bakım veren yükü, mali zorluk, sosyal destek eksikliği ve aile iş çatışması olduğu belirtilmektedir (Dekel ve diğ., 2005; Hammer ve diğ., 2006; Karney ve Crown, 2007; Allen ve diğ., 2011; Green ve diğ., 2013; Pflieger ve diğ., 2018). Classen ve arkadaşları (2019), asker ailelerin sık sık yer

değiştirmelerinin aile için başka bir stres kaynağı olduğunu ve bu durum ile m¼cadele etmelerinin gereklilik olduğunu belirtmektedir. Frey ve diğ.'in (2014) yapmış olduğu çalışmada ise orduda g¼rev yapan sosyal hizmet uzmanları, askerler ve ailelerinde kritik seviyede fiziksel olarak uyku bozukluğu, psikolojik olarak travma sonrası stres bozukluğu, anksiyete, depresyon gibi rahatsızlıklar gözlemlediklerini belirtmişlerdir (Uğurlu, 2021).

1.1.4.1. Asker evlilikleri ve toplumsal cinsiyet

D¼nya Sağlık Örg¼t¼ [WHO]'n¼n (2022) tanımına g¼re toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek olarak ayrılan biyolojik cinsiyetlere tanımlanan roller, kurallar ve kadın ve erkek arasındaki ilişkiler gibi durumların sosyal yapılanması anlamına gelmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı, 1940'lı yıllarda kadın rol¼, erkek rol¼, cinsiyet rol¼ gibi terimlerin kullanmasından (Kalav, 2007) sonra ilk kez 1972 yılında Ann Oakley tarafından tanımlanmıştır. Buna g¼re cinsiyet kavramı biyolojik olarak erkek ve kadının ayrımını anlatırken, toplumsal cinsiyet erkeklik yani erkek olmak ile kadınlık yani kadın olmak arasındaki toplum tarafından belirlenen eşitsiz b¼l¼nmeyi tanımlamaktadır (Vatandaş, 2007). S¼z konusu eşitsizlik, kurumlarda, söylemlerde, bireysel yaşantılarda kendini g¼steren pratikleri içeren ve hiyerarşik otoriter ilişkiler inşa eden bir sistemdir.

Toplumsal cinsiyet algısında kadın ve erkeğin mensup oldukları cinsiyetten dolayı bireylerden toplum tarafından beklenen roller ve sahip olunan önyargılar bulunmaktadır. Bu iki unsur, toplumsal cinsiyetin beslenip devam etmesinde etkili olmaktadır. Cinsiyet önyargıları, cinsiyete ilişkin tutumları, davranışları, tepkileri ve cinsler arasındaki farka dair inançları kapsamaktadır (Akg¼l, 2010). Roller ise, bireylerin cinsiyetlerinden dolayı idealize edilen kadın ve erkek kavramını yaratarak cinsiyetler arasında farklılaşmayı ve ayrıştırmayı sağlamaktadır.

Toplumsal cinsiyet ile ilişkili olan toplumsal cinsiyet rolleri ise bireylerin kamusal alan, aile, iş yaşamı gibi toplumsallaştıkları alanlarda cinsiyetleri sebebiyle belirlenen davranışları ve tutumları sergilemelerine yönelik beklentilerdir. Davranış beklentileri erkek ve kadın için farklılık g¼stermektedir. Yapılan araştırmalar, kadın erkek ayrımcılığının temelini iřb¼l¼m¼ s¼recinin başlaması olarak g¼stermektedir. Araştırmacılara g¼re metallerin bulunuşu, hayvancılık, dokumacılık ve tarla k¼lt¼r¼ erkeğin ve kadının rollerini değiştirmiş; stat¼ler arasında farklılıklar yaratmıştır. Toplumsal cinsiyet rolleri geçmişten

günümüze şekillenirken, erkeğin sürülere, silahlara, tutsaklara ve ürünlere sahip olduğunu; kadınların ise doğum, çocuk bakımı gibi nedenlerle eve, ev içi işlere kapandığını belirtmektedir. Bu ayrışma ise rolleri ayrıştırıp şekillendirmiş olmaktadır (Vatandaş, 2017). İşbölümü ile temeli atılan cinsiyet rolleri, Connells'ın (1998) ifadesiyle rolün öğrenilmesi, toplumsallaşma veya içselleştirme aracılığıyla özümsemek bireyler tarafından davranışa dönüşmektedir.

Toplumsal cinsiyet rolleri, erkek ve kadın arasında belirgin bir ayrım yapmakta; erkekliği yüceltirken, kadınlığı küçümsemektedir. Akgül'ün (2010) ifadesiyle erkeğin güçlü ve koruyucu, kadının ise pasif ve merhamet edici olarak tanımlandığı cinsiyet rolleri; bir cinsiyeti yüceltip ona görev ve sorumluluklar atfederken diğer cinsiyeti korunmaya muhtaç olarak belirlemekte; her iki cinsiyeti kutuplaştırarak birbirinden bağımsız hale getirmektedir. Öte yandan bu durum, bir cinsiyeti diğerine bağımlı kılmaktadır. Bekiroğlu, Attepe Özden ve İçağasıoğlu Çoban'ın (2022) çalışmalarında belirttikleri gibi toplumsal cinsiyetin etkisiyle Türkiye'de kadınların rolleri onları zayıflatacak ve biyolojik, duygusal ve sosyal olarak erkeklere bağımlı hale getirecek şekilde kurgulanmaktadır. Bu durum toplumsal cinsiyetin etkili olduğu her sosyal yaşam ortamı için geçerlidir.

Vatandaş (2017)'ın 3454 kişiyle gerçekleştirdiği çalışmada hem kadınlar hem erkekler tarafından kadınların duygusal özelliklere, erkeklerin ise toplumsal yaşamda dışa yönelik özelliklere sahip olduklarının kabul edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Özmeye ve Yanardağ'ın (2016) toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algıları ölçmek amacıyla 780 erkek ile gerçekleştirmiş oldukları çalışmada ise toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili erkeklerin tutumlarının orta düzeyde olumlu olduğu, erkekler arasında yaygın bir kanaatin olmadığı ve değişken bir algının olduğu sonucuna ulaşıldığı bilinmektedir. Buradan hareketle son yıllarda Türkiye'de toplumsal cinsiyet algısının geçmiş yıllara oranla gelişme kaydettiğini söylenebilir.

Erkek egemen bir yapıya sahip olan ordu, bireylerin özel yaşamlarını kendi çıkarları doğrultusunda kontrol etmek mecburiyetindedir. Tüm ülkelerin savaş stratejisi doğrultusunda geliştirdiği bu kontrol mekanizmaları geçmiş yıllardan bu yana etkisini göstermektedir. Günümüzde bu etkilerden biri de ordunun askeri personel için kurguladığı aile yapısı olmaktadır. Orduların askeri personelin motivasyonunu korumak amacıyla askeri personeli desteklemek ve savaşa gitmeyi teşvik etmek adına Amerikan ordusunda İkinci

Dünya Savaşı ve Irak Savaşı sırasında ideal asker eşin nasıl bir kadın olduğuna ilişkin çok sayıda broşür ve el kitabının hazırlandığı bilinmektedir. 1943 yılında hazırlanan Ordu Kadınının El Kitabı da söz konusu belgelerden biri olmaktadır. İdeal cinsiyet rollerinin yer aldığı önerilerde kadının kocanı mutlu ve rahat ettir, ailenin sağlıklı ve iyi olmasını gözet, kocan için ani emirlere tamamen hazırlıklı ol gibi maddeler yer almaktadır (Enloe, 2005).

Bunun dışında ordu için ideal kadın eş, ordu kültüründe bulunan sık sık yer değiştirme, tayinler, taşınma, çocukların eğitim değişikliği, yeni yaşama uyum sağlama gibi zorluklara; eşinin askeri personel olması sebebiyle yaşadığı strese, ilgisizliğe, şiddete ve sertliğe tepki göstermemesi olarak tanımlanır ve bu roller cinsiyetçi sistemin itaatkâr kadın tiplmesi ile son derece uyumlu olmaktadır (Akgül, 2010).

İdeal eş tanımına göre asker eş, evdeki sorunların görevdeki eşini olumsuz etkileyeceğini bilmeli ve eşine bu durumları yansıtmamalıdır. Çatışmanın ne kadar stresli olduğunu bilen ideal eş, kocasının gerginliğinin, öfke patlamalarını hoşgörü ile karşılamalıdır. Eşinin atamalarında ona destek olmalı, problem çıkarmamalı, tayinleri yeni yerler görme şansı olarak değerlendirmelidir (Akgül, 2010). Eşlerin görevi, erkekler yurtlarından uzak olduğunda evden sorumlu olmak, sahip çıkmak, namusları ile yurtlarını onu korumak ve erkeklere moral ve cesaret vermek olarak belirtilmiştir. Bununla birlikte ideal eş, gerekli durumlarda eşine merhameti ve ilgisi ile annelik yapabilmelidir. Bir askerin ifadesinde bu durumu şu şekilde belirttiği aktarılmıştır: *“Yorgun düştüğümüzde en çok ihtiyacımız olan şey, bize annelik edecek kadınlardır.”* (Golden ve Joshua, 2001; Akgül, 2010).

Karcı'nın (2018) çalışmasında belirttiği üzere ordular ideal asker eşinin belirli özellikleri taşımasını beklemektedir. Bu beklenti, belirtilen rollerin tersine sahip olan kadınların ordu tarafından uygun görülmemesini doğurmaktadır. Bu kapsamda tanımlanan sorunlu eşler, ideal kurumsal bağımlılardan sapmış eşler anlamına gelmektedir. Bu sapmalar içerisinde eşin askerlik görevinden şikayetçi olmak ve eşi bu konuda desteklememek, asker eşleri ve erkek arkadaşları tarafından uygulanan aile içi şiddeti açığa vurmak, kocalarından boşandıklarında askeri sağlık bakım ve konut haklarından kıdemli subay eşlerini mahrum eden politikaları eleştirmek gibi unsurlar bulunmaktadır (Enloe, 2006).

Bununla birlikte, erkek askerin eşinin çalışıyor olması da ordu tarafından desteklenen bir durum olmamaktadır. Hanede gelir getirici kişinin yalnızca erkek olması ordu için bir

avantaj olarak yorumlanır. Bu durum kadın eşin; asker eşinin rütbesine bağımlı hale gelmesi ve ordu için gönüllü bir yedek güç olması anlamına gelmektedir. Aynı zamanda erkeğin savaşıması için teşvik edicidir (Karcı, 2018). Asker ailelerin aile yapısına ilişkin gerçekleştirilen çalışmalardan birinde, ailede kadının özel alandan, erkeğin ise kamusal alandan sorumlu olduğu, geleneksel bir rol dağılımının bulunduğu belirtilmektedir (Jona, 2011). Evli kadın subayların ev içi işlerdeki bir iş bölümü araştırıldığında ise geleneksel olarak kadın işi olarak görülen ütü, yemek yapma, kahvaltı hazırlama, çocukların günlük bakımı ile çamaşırı makineye koyma, asma ve toplamanın büyük oranda kadınlar tarafından yapıldığı saptanmıştır (Eken, 2006).

İsrail ordusunda da kadın askerlerin eşlerinin, erkek askerlere oranla ev işlerinde daha fazla sorumluluk üstlendiği bulunmuştur. Yapılan çalışmada eşlerin %22'si çocukların birincil bakıcısı olduklarını, yüzde %48'i sorumluluğu eşleriyle eşit paylaştıklarını ve %30'u çocukların bakımının eşlerinin sorumluluğunda olduğunu belirtmiştir. Erkek eşlerin %32'si eşlerinin kendilerinden daha uzun süre evden çıkmadıklarını, %26'sının ise eşit süre evden çıkmadıklarını ifade etmiştir. Araştırmacı, kadın askerlerin mesleklerinden ve ev işlerinde aldıkları sorumluluklardan dolayı kendilerini çift kariyerli olarak betimlemektedir (Jona, 2011).

Kadın subaylar ile yapılan farklı bir çalışmada; ikamet edilecek evin neresi olacağı, yapılacak tatilin planlanması, ailece sosyalleşecek kişiler, çocukların eğitim süreçleri gibi konularda eşlerin birlikte ortak karar alma oranı arttıkça, eşler arası iyi anlaşma oranının artmakta olduğu görülmektedir (Eken, 2006). Bununla birlikte askeri alanda evliliklerin çoğunun aynı meslekten olduğu göz önüne alındığında çift askerlerin daha fazla zorlukla karşılaşmakta oldukları; tayin, işteki stresörler ve hane içi sorumluluklar ile bakım bir araya geldiğinde daha olumsuz etkilerin görülebildiği söylenmektedir (Huffman ve Payne, 2006; Kelebek Küçükarslan, 2021).

1.1.5. Askerlere ve ailelerine sunulan hizmetler

Askerlik mesleğine mensup bireyler içerisinde bulunan şehit yakınları, gaziler, ampute askerler ve asker aileler sosyal hizmet disiplinin çalışma grubunu oluşturmaktadır (Sakarya, ve diğ., 2021). Türkiye'de askerler ve ailelerine yönelik Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, yerel yönetimler, Ordu

Yardımlaşma Kurumu, Mehmetçik Vakfı, Türk Silahlı Kuvvetleri Dayanışma Vakfı gibi kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin nispeten faaliyetleri bulunmaktadır (Başçılar, 2021).

Bu bölümde askeri sosyal hizmet kapsamında askerler ve ailelerine yönelik sunulan biyopsikososyal destek hizmetleri eğitim, sağlık, barınma ve ruh sağlığı hizmetleri başlıkları altında ilerleyen bölümde incelenmiştir.

1.1.5.1. Eğitim alanında sunulan hizmetler

Alanyazına bakıldığında, askeri sosyal hizmet kapsamında yer alan danışanlara yönelik sunulan eğitim hizmetlerinin ağırlıklı olarak şehit ve gazi ailelerinin çocuklarına sağlandığı görülmektedir. Tüm ailelerin çocukları, ilkokul, ortaokul, lise ve üniversitede ücretsiz olarak eğitim hakkından faydalanabilmektedir. Şehit ve gazi çocukları bulundukları ikamete bağlı kalmaksızın istedikleri okula geçiş yapabilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2014). Bununla birlikte eğitimlerine devam eden şehit çocukları ve gazilerin kendilerine veya çocuklarına yılda bir defa olmak üzere eğitim öğretim yardımı sağlanmaktadır (SGK, 2020). Eğitim konusunda Mehmetçik Vakfı'nın da zorunlu askerlik sırasında şehit ya da gazi olan askerlerin çocukları olan öğrencilere burs imkânı sağladığı bilinmektedir (Mehmetçik Vakfı, 2020).

Bazı kamu ve özel eğitim hizmetlerinde şehit ve gazi çocukları önceliklendirilebilmektedir. Özel okullarda bulunan ücretsiz eğitim kontenjanında şehit ve gazi çocuklarına öncelik tanınmaktadır. Askeri okul giriş sınavlarında şehit ve gazi çocuklarına ilave puan ve kontenjan hakkı tanınmaktadır. Gençlik ve Spor Bakanlığı'na ait yüksek öğrenim yurtlarından şehit ve gazi çocukları ücretsiz olarak faydalanabilmektedir (Başçılar, 2021).

Askerler ve aileleri için sunulan eğitim hizmetlerinin şehit ve gazi çocukları ile sınırlı kaldığı görülmektedir. Oysaki askerlik mesleğini aktif olarak yerine getirmekte olan, sık sık tayin ve taşınma süreçleri yaşayan ailelerin çocukları ve ebeveynleri de destek ihtiyacı duyabilmektedir.

1.1.5.2. Sağlık alanında sunulan hizmetler

Sağlık alanında sunulan hizmetlere yönelik Askerler ve ailelerinin Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmetler Kanunu'nda (1961) Türkiye'de tedavisi yapılamayan durumlarda tedavinin yurt dışında sağlanabildiği ve tedavi masraflarının ilgili komutanlık tarafından karşılanmakta olduğu, bununla birlikte yurt dışında görev yapmakta olan personellerin de sağlık ihtiyaçlarının yine ücretsiz olarak karşılanmakta olduğu ifade edilmektedir. Yine kanunda aile üyelerinin kronik ve bir hastalığı olması halinde, subay ve astsubaylara altı aya kadar ücretli, ayrıca ilave olarak altı ay ücretsiz izin verilebildiği belirtilmektedir. Yapılacak atamalarda güvenlik görevlilerinin veya aile üyelerinin özel sağlık durumlarının dikkate alındığı, yerleşim yerinin buna uygun hizmet olanaklarına veya iklim özelliklerine sahip şekilde tercih edildiği Başçılar (2021) tarafından ifade edilmektedir.

5201 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkındaki Kanun'a göre, görev sebebiyle oluşan yaralanmalar durumunda askerlerin tazminat hakkı bulunmakta olup söz konusu tazminat hakkından aile üyeleri de yararlanabilmektedir. Personelin fiziksel yaralanma ya da sağlık sorunu sebebiyle tedavileri devam ederken refakatçilerine seyahat, konaklama vb. masraflara yönelik destek sağlanmaktadır.

1.1.5.3. Barınma alanında sunulan hizmetler

Bireyler için meslek yaşamları boyunca sağlanan düşük bütçeli lojman hizmeti bulunmaktadır. İçerisinde kantin, kuaför, okul, park gibi sosyal yaşam alanları bulunan lojmanların girişleri belirli puan ve kura ile yapılmaktadır. Aile üyelerinin bir kısmı, ekonomik imkanları açısından faydalı olsa da lojmanları tercih etmemektedir (Başçılar, 2021). Bir diğer barınma imkânı Orduvleri olmaktadır. Askerler ve aile üyelerinin şehir değişikliğinde kısa süreli konaklamaları ve sosyalleşme alanı amaçlı yararlanabileceği sosyal tesisler arasında yer almakta olan Orduvleri, askerlerin statülerine göre farklılaşmaktadır. Türkiye'nin çeşitli yerlerinde bulunan Orduvleri'nde sunulan hizmetlerin niteliği değişkenlik göstermektedir.

Asker ailelerine sağlanan bir diğer sosyal hak ise tatil beldelerinde yer alan tesisler olmaktadır. Bu tesislerde konaklama, yeme içme ücretleri düşük bütçeli olup askeri personellerin bu tesislerden yararlanabilmek için yılın belirli dönemlerinde puan usulü ile tercih yapmaları gerekmektedir. Yapılan sıralamalara göre askeri personel ve ailesi 7-10

günden oluşan dönemlerde kendilerine tahsis edilmiş odalarda konaklayabilmektedir (Başçılar, 2021).

65 yaşı üstündeki, emekli veya hiçbir yakını olmayan askeri personeller için Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde Özel Bakım Merkezleri hizmet vermektedir. Hizmet kapsamında hak sahiplerinin biyopsikososyal iyilik hallerinin sağlanması, bireylerin sosyal ilişkilerinin geliştirilmesi, hastalanmaları halinde fiziksel tedavi desteğinin sağlanması amaçlanmaktadır (<https://www.msb.gov.tr/YonetimHizmetleri/icerik/ankara-ozel-bakim-merkezi> , erişim tarihi: 25.01.2023).

1.1.5.4. Ruh sağlığı alanında sunulan hizmetler

Askerler ve ailelerine yönelik psikososyal destek ihtiyacının çok fazla olduğu yapılan çalışmaların tümünde ifade edilmektedir (Sakarya, 2018). Bu kapsamda ülkemizde askerler ve ailelerine psikolojik destek Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı tarafından sağlanmaktadır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından oluşturulan birimlerin şehit ve gazi yakınları bünyesinde olduğu görülmektedir. Bu amaçla günümüzde Şehit Yakınları ve Gaziler Genel Müdürlüğü kapsamında şehit ve gazi ailelerine yönelik eğitim, sosyal yardım, sosyal etkinlikler gibi psikososyal destek hizmetleri sürdürülmektedir.

Geçmişte yer alan askeri hastaneler ise günümüzde Sağlık Bakanlığı'na bağlı birer devlet hastanesine dönüştürülmüştür. Bu kapsamda tıbbi sosyal hizmet biriminde askerler ve ailelerine yönelik psikososyal destek hizmetleri sürdürülmektedir. Söz konusu destekler sivil ailelere sağlanan hizmetler ile aynı bünyede olmaktadır.

Milli Savunma Bakanlığı'nda psikososyal alanda sunulacak hizmetlerin yasal zemine oturtulması amacıyla 2019 yılında oluşturulan “Milli Savunma Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği” 22 Mayıs 2021 tarihinde güncellenmiştir. Buna göre kişilere Psikolog ya da Psikolojik Danışman tarafından sağlanacak olan psikolojik destek hizmeti, tüm askeri personeli kapsamaktadır. Sağlanacak psikolojik destek hizmeti, gizlilik ilkesi doğrultusunda askeri personelin iyilik halini güçlendirecek koruyucu önleyici faaliyetler yürütmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda ruh sağlığı çalışanları, bireysel ve grup çalışmaları yürütebilir (Milli Savunma Bakanlığı, 2021).

Özetle Türkiye’de askerlik görevini aktif olarak yerine getirmekte olan askerler ve aileleri için oluşturulan özel bir kamu hizmeti bulunmamaktadır. Bu konuda sivil toplum örgütlerinin çalışmalarının da yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Askerler ve ailelerinin ihtiyaçlarına bakıldığında sağlanan ruh sağlığı hizmetlerinin eksik olduğu görülmektedir.

1.1.6. Orduda sosyal hizmet

1.1.6.1. Orduda sosyal hizmetin dünyadaki gelişimi

Sosyal hizmet, Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu’nun [IFSW] (2014) tanımlamasına göre; sosyal değişimi, gelişimi, toplumsal bağlılığı destekleyen; insanları yetkilendiren ve özgürleştiren uygulamaya dayalı meslek ve bir akademik disiplindir. Sosyal hizmet disiplini, insanın olduğu her yerde hizmet vermeye yönelik uyarlanabilmekte ve sosyal adalet ilkesini temel alarak insan hakları doğrultusunda ayırım gözetmeksizin ihtiyaç sahiplerine hizmet etmektedir. Bu doğrultuda bireylerin baş etme kapasitesinin güçlendirilmesi, sosyal işlevselliklerinin arttırılması ve refah seviyelerinin yükseltilmesi bağlamında mikro, mezo ve makro alanda sosyal hizmet müdahalesine ihtiyaç duyan tüm bireylerle çalışmalar yürütmektedir. Mesleğin ve disiplinin amacı, sadece sorunları çözmek değil; bununla birlikte sorunların temelini bulmak, mevcut sorunları çözerek hem insan haklarına erişimi hem de biyopsikososyal iyilik hâlini sağlamaktır (Zengin ve Altındağ, 2016).

İnsanın olduğu her yerde var olan sosyal hizmetin askerler ve ailelerine yönelik profesyonel olarak ilk uygulamalarının orduda görüldüğü söylenebilir. Askerler ve yakın çevresi ile çalışmalar yürüten sosyal hizmet uzmanları, askeri personelin görevlerini etkin şekilde gerçekleştirmelerini sağlamak amacıyla ihtiyaçların tespit edilerek giderilmesini amaçlamaktadır. Bu konudaki ilk uygulamalar Birinci Dünya Savaşı’nda Amerikan Kızıl Haç’ında gönüllü olan sivil sosyal hizmet uzmanları tarafından gerçekleştirilmiştir (Daley, 2003; Şahin, 2018). Birinci Dünya Savaşı döneminde Kızıl Haç görevlisi sosyal hizmet uzmanlarının uyguladıkları başarılı proje ve savaş sonrasında nöropsikiyatrik bozukluk şikayetleri ile 97 bin 650 askerin hastanelere başvurması, orduda sosyal hizmet uygulamalarına ihtiyaç duyulduğunu kanıtlar nitelikte kabul edilmektedir. Avrupa’da da 1918 yılında Birinci Dünya Savaşı’ndan dönüş yapmış gazilerle çalışacak sosyal çalışmacıların eğitime başlanmıştır (CSWE, 2010).

Şubat 1942’de New Jersey’de yer alan Zihinsel Sağlık Danışma Merkezi’nde ilk kez silahlı kuvvetlerde sosyal hizmet uzmanı görevlendirilmiş (Zengin ve Altındağ, 2016), bu dönemden itibaren ordu alanındaki sosyal çalışmacılara 263 kadro verilmiştir. ABD’de Kızıl Haç’a bağlı yaklaşık bin psikiyatrik sosyal çalışmacı, Amerika içinde, sınır ötesinde ve aktif savaş bölgelerinde görevlendirilmiştir (NASW, 1965). Bu dönemde sosyal çalışmalar mikro düzeyde gerçekleştirilmiştir. Orduda sosyal hizmet ihtiyacı kabul edilse dahi, ABD’de ayrı bir bölüm olarak sosyal hizmetin yer alması 1945 yılında gerçekleşmiştir (Washington, 1957; Şahin, 2018). 1945 yılında ABD ordusunda bir sosyal hizmet sınıfı kurulmuştur (Herris ve Pehrson, 2013; Başçıllar, 2021).

İkinci Dünya Savaşı, sosyal hizmet uygulamalarının diğer ülkelerde de görülmeye başlandığı bir dönem olmaktadır. İkinci Dünya Savaşı dönemine kadar askerlerin evlilik için güvenlik kurumlarından izin almakta olduğu bilinmektedir. Kanada’da orduda Sosyal Hizmetin doğuşu, 1939 yılında Sosyal Çalışmacı Stewart Sutton'un Kanada Başbakanı’na askeri personelin ailelerinin sorunlarına yönelik hizmetler sunulması ve bu alanda meslek elemanları istihdam edilmesinin gerekliliğinden bahsetmek amacıyla ilettiği mektup ile başlamıştır. Beraberinde 1942 yılında Sosyal Çalışmacı Sutton, sosyal hizmet faaliyetleri yürütmek üzere Kanada ordusuna subay olarak atanmıştır. Sonrasında Kanada’da Sutton’ın öncülüğünde sosyal çalışmacılar eğitime başlanmıştır (Turner, 2005; Başçıllar, 2021). Kanada’da görev yapan Sosyal Çalışmacılar 1990’lı yıllarda çeşitli çatışma bölgelerinde stres yönetimine ilişkin görev almışlardır. Bu görevlendirme, bir ilk olma niteliğindedir. Aynı dönemde askeri personel ve ailelerine yönelik telefon danışma hattı kurulmuş, sosyal hizmet kuruluşları tarafından özellikle gaziler için ekonomik danışmanlık ve eğitim kredisi gibi hizmetler sağlanmıştır (Turner, 2005; Başçıllar, 2021). İspanya ordusunda ise Sosyal Hizmet mesleğinin 1960’lı yıllardan itibaren gelişmeye başladığı söylenebilir.

Güvenlik görevlilerinin görev sürecindeki iyilik hallerini detaylı olarak ortaya koyan ilk çalışma, Stouffer ve diğerleri (1949) tarafından gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen bu çalışmada askeri personelin psikososyal iyilik hali, duygudurumları, aktif çatışmada bulunmaktan ne şekilde etkilendikleri, bireylerin motivasyon biçimleri gibi bilgiler paylaşılmıştır. Toplumun askeri personele yönelik düşünce ve değerlendirmeleri ile personelin eve dönüş sonrası yaşantıları da çalışmada detaylı biçimde ele alınmaktadır (Başçıllar, 2021).

1950’li yıllar ülkeler arası silahlı çatışmaların yoğun olduğu dönemlerdir. Bu dönemde gerçekleşen savaşlar sebebiyle cephedeki asker yoğunluğu askeri sosyal hizmet uzmanlarının da vakalarının artmasına ve çeşitlenmesine sebep olmuştur. Özellikle Vietnam Savaşı sonrasındaki süreçte Amerikan askerlerinin savaş sırasında yaşamış oldukları kişisel deneyimlerin askeri personelin eve dönüş sonrası sivil yaşama adapte olabilme sürecinde önemli sorunlara neden olmuştur. Bu süreçte askeri personelde madde bağımlılığı, ev içi şiddet ve intihar gibi önemli davranış bozuklukları görülmeye başlanmıştır. Daha sonraki süreçte ise Afganistan Müdahalesi ve Irak Müdahalesi ile birlikte orduda sosyal hizmet uygulamaları da gelişimini sürdürmüştür (Şahin, 2018).

1.1.6.2. Orduda sosyal hizmetin Türkiye’deki gelişimi

Türkiye’de orduda sosyal hizmet uygulamaları ilk olarak 1972 yılında Gülhane Askeri Tıp Akademisi’nde tıbbi sosyal hizmet kapsamında psikiyatrik odaklı olarak başlamıştır (Özdemir, 2018; Sakarya ve Şahin, 2019). Bu alana ilişkin hizmetlerin öncesinde ise, genellikle hayırseverlik faaliyetleri ve toplumsal örgütlenmeler ile şehit yakınlarına ve gazilere sağlanan aynı nakdi desteklerin ve temel bakım hizmetlerinin bulunduğu söylenebilir. Örneğin, 1908 yılında kurulan Cemiyeti İmdadiye kurumu Rumeli askerlerine bu dönemde aynı ve nakdi destek sağlamıştır (Başçıllar, 2021). Halide Edip Adıvar tarafından kurulmuş olan Teal-i Nisvan Cemiyeti de fiziksel yaralanmalara ilişkin tedavi rolünü üstlenmiştir. 1910 yılında kurulan Teal-i Vatan-i Osmanî Hanımlar Cemiyeti ve 1912 yılında kurulan Donanma Muavene-i Milliye Cemiyeti Hanımlar Şubesi askerlere yardım etmeye yönelik faaliyetler gerçekleştirmişlerdir (Şahin, 2013).

1868 yılında Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti adı altında kurulan ve 1877 yılında ismi Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti olarak değişen Türk Kızılay, bünyesindeki Hilal-i Ahmer Hastaneleri’nde yaralı askerlerin tedavisine ilişkin görev almıştır (Türk Kızılay, 2020). Aşhanelerde askerlere yiyecek desteği sağlanmış, yün çorap ve kömür bağışında bulunulmuştur. Cephedeki askerler ile aile üyeleri arasında haberleşme, şehit ailelere yönelik ekonomik destekler, gazi ziyaretleri, şehit çocuklarına sünnet düğünlerinin yapılması gibi etkinlikler, Kızılay tarafından gerçekleştirilmiştir (Küçükateş ve diğ., 2018; Başçıllar, 2021).

Orduda sosyal hizmetin resmi başlangıcı, dünyadaki gelişmelere benzer olarak, tıbbi sosyal hizmete dayanmaktadır. 1972 yılında Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nde başlayan çalışmalar 1974 yılında ilk sosyal çalışmacının istihdam edilmesi ile devam etmiştir. 1980 yılında bu alanda istihdam edilen üç sosyal çalışmacı, tedavi gören askerlere yönelik sosyal etkinliklerin düzenlenmesi, hastaların gerekli hizmete erişiminin sağlanması ve öğrencilerin uygulama danışmanlığının gerçekleştirilmesi alanlarında görev yapmışlardır. Bu süreçten sonra, Mavili Aktaş (2002), 1990'lı yıllarda özellikle Deniz Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinde sosyal hizmet uzmanlarının asker ailelerine yönelik sosyal hizmet müdahaleleri gerçekleştirdiğini belirtmektedir (Sakarya ve Şahin, 2013). 1996 yılında Gülhane Eğitim ve Araştırma Hastanesi (GATA) bünyesinde kurulan Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu Gazi Destek Birimi'nde yer alan multidisipliner bir ekip, tedavi gören yaralı askerlerin biyopsikososyal sorunlarına ilişkin müdahaleler, sosyal etkinlikler ve hasta ziyaretleri gerçekleştirilmiştir. 1997 yılından itibaren sosyal hizmet uzmanlarının Türk Silahlı Kuvvetleri'nde subay olarak görevlendirildiği (Sakarya ve Şahin, 2013) ve 2000'li yıllarda az sayıda sosyal hizmet uzmanının 65 yaş üstü, bir yakını bulunmayan askeri personele hizmet vermekte olan TSK Bakım Merkezleri'nde görevlendirmelerine devam edildiği bilinmektedir (Başçılar, 2021).

Türkiye'de ilk sivil sosyal çalışmacı atamaları, 2008 yılında Genelkurmay Başkanlığı'na, 2010 yılında ise Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na yapılmıştır. Burada görev yapan ve Sağlık Bakanlığı'na bağlı toplamda dört sosyal çalışmacı bulunmakta olup şehit yakınları ve gazilere ilişkin hakların geliştirilmesine yönelik mevzuat çalışmaları, temel haklara erişime ilişkin bilgilendirme ve yönlendirme, askerler ve aileleriyle çalışma gibi görevler yürütmektedir (Başçılar, 2021).

Geçmişten günümüze Türkiye'de Askeri Sosyal Hizmet uygulamalarının gelişimine bakıldığında, 1974 yılında ilk sosyal çalışmacının istihdamı ile başlamış olan sürecin günümüzde Sağlık Bakanlığı'na bağlı sosyal çalışmacılar ile devam etmekte olduğu ancak sosyal çalışmacıların oldukça az sayıda oldukları söylenebilir. İstihdam oranı az olan sosyal çalışmacılar sebebiyle uygulamaya bakıldığında da dünyada askeri sosyal hizmete oranla Türkiye'de bu çalışmaların oldukça az olduğu Başçılar (2021) tarafından da ifade edilmektedir.

1.1.7. Orduda sosyal hizmet uygulamaları

Orduda sosyal hizmet uygulaması, somut bilgidен faydalanma, iyi uygulama ve uygulamadan gelen deneyimin alanyazına aktarılması gibi konulara öncülük etmektedir (CSWE, 2010) Bu alanda görev yapan askeri sosyal hizmet uzmanları; yataklı tedavi kurumlarında, poliklinik hizmetlerinde, askerlerin ve tüm bölümlerdeki personel ve ailelere yönelik sosyal incelemelerin gerçekleştirilmesinde, bireylerin bu alanda desteklenmesinde görev almaktadır. Sosyal hizmet uzmanları askeri alanda mikro, mezzo ve makro uygulamalar yürütmekte olup ortaya çıkabilecek yas, travma deneyimi, aileden uzak kalma sebebiyle ayrılık olgusu, haklara erişim gibi sorunlarda danışmanlık rolü, savunuculukrolü, eğitici ve aracı rolü gibi mesleki roller üstlenmektedir.

Askeri personelin biyopsikososyal ihtiyaçlarında yer alan farklılıklar, bireylere ve çevrelerine yönelik sunulan hizmetlerde de farklı uygulamalar gerektirebilmektedir. Bu sebepten çalışılan danışan grubunun yakın çevresi, sosyokültürel farklılıkları ve hizmet verilen kurumun kültürel yapısı iyi tanınmalıdır. Örneğin; askeri personel için psikolojik destek kavramı fazla yaygın olmadığından bireylere verilecek eğitimlerde önleyici çalışmalar yerine patolojiye odaklanması danışanlar için damgalanmaya yol açabilmektedir (Drummet, Coleman ve Cable, 2003; Uğurlu, 2021). Bu sebepten askeri alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının damgalanma noktasında hassasiyet göstererek uygulamalar gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bununla birlikte sosyal hizmet uzmanları, çalıştıkları danışan grubunun ve hizmet verdikleri kurumun kültürel farklılıklarına karşı da duyarlı olmalıdır. Ordunun hiyerarşi, toplumsal cinsiyet, zor şartlarda görev yapma gibi özellikleri kültürünün inşasında önemli olmaktadır. Danışan ile kurulacak güven ilişkisi, görüşme öncesi ön bilgi ve çerçeveleme, görüşmeler sırasında samimiyet, gizlilik, danışanın kendi kaderini tayin hakkı ve bireyselliğine saygı da mesleki ilişki adına önemli olmaktadır.

Sosyal hizmet disiplininde yer alan yaklaşım modelleri uygulama alanlarına göre farklılıklar gösterebilmektedir. Türkiye’de bu alanda çalışan az sayıda uzman bulunmakla birlikte, alanyazında uzmanlar için yol gösterici olacak çeşitli yaklaşımlar ve uygulamalar bulunmaktadır. Günümüzde Zastrow’un etkisiyle modern sosyal hizmet anlayışının genelci bir perspektifte sürdürüldüğü bilinmektedir. Genelci sosyal hizmet, sosyal hizmet uzmanlarının hem multidisipliner çalışmasını, hem de her alandan danışan grubu ile çalışmayı olanaklı kılmaktadır. Genelci sosyal hizmetin tam tersi ise sınırlı danışan grubu

ile sınırlı alanda ya da belirli sorunlarda uzmanlaşmayı ifade etmektedir (Sheafor ve Horejsi, 2015; Başçılar, 2020). Genelci sosyal hizmet anlayışının benimsenmesi ile bireyin varolan kapasitesini güçlendirmeyi hedeflemeyi temel alan güçlendirme yaklaşımı gibi modern anlayışlar da sosyal hizmet disiplinde yerini almıştır (Şahin, 2005).

Orduda yer alan askeri personelin sorunlarının farklı alanlarda olması, söz konusu sorunlar sebebiyle değişen ihtiyaçlarda danışan gruplarının değişmesi (gaziler, şehir yakınları gibi) ve bireylerin sorunlarının çözümünde mikro, mezzo ve makro alanlarda multidisipliner çalışmaların gerekliliği gibi durumlar göz önünde bulundurulduğunda askeri sosyal hizmetin uygulamasında genelci sosyal hizmet anlayışının benimsenmesinin uygun olacağı görülmektedir. Başçılar (2020) da, terör gazileri ile gerçekleştirmiş olduğu çalışmada orduda sosyal hizmet uygulamalarını genelci sosyal hizmet kapsamında ele alarak bireyle, grupta ve toplumla çalışmayı açıklamıştır. Ancak tüm çalışma alanlarında sosyal hizmet uzmanlarının belirli temel rolleri bulunmaktadır. Prosek ve diğerleri (2018), sosyal hizmet uzmanının yetkinliklerini güçlendirme yaklaşımı perspektifinde ve profesyonel danışmanlık kimliği altında kavramsallaştırmışlardır. Bu rol askerleri, asker ailelerine sunulan hizmetleri ve makro alanda yürütülen hizmetleri de kapsamaktadır. Ancak Prosek ve arkadaşları söz konusu bileşenlerin danışman/klinisyen rolünde büyük fayda sağlayacağını ifade etmişlerdir. Askeri sosyal hizmet uzmanının mesleki etkisini arttırabileceği bazı temel bileşenler aşağıdaki tabloda özetlenmektedir (Zengin Taş, 2021) (Bakınız, Tablo-1).

Tablo 1. Askeri Sosyal Hizmet Uzmanları İçin Rehber Olabilecek Temel Bileşenler

Askeri Kültür	Ordu, askerler ve ailelerinin yapısı ve dünya görüşü hakkında bilgi
Kimlik Gelişimi	Askerlik kimliği ve askerlik mesleğini sürdürmede etkili olan misyonu, değerleri içeren “askeri yaşam” kavramı
Sistemler	Askerlerin ve yakın çevrelerinin mesleki etkileri nasıl deneyimlediklerine ilişkin bilgiler
Endişelerin Değerlendirilmesi	Askerlerin biyopsikososyal iyilik hallerini ortaya koyarken, bu konuda yardım ararken değindikleri klinik kaygı alanları
Müdahale	Sosyal hizmet müdahalesinde ortaya çıkabilecek durumlara ilişkin bilgiler, örnek uygulamalar hakkında genel bilgiler, yaklaşımlar
Etik	Danışan grubuyla çalışmada etik hassasiyetler
Savunuculuk	Askerlerle çalışan profesyonellerin rolünü kamu ve politik alanda teşvik etme

Van Breda (2012), askeri sosyal hizmet uzmanları için dört aşamalı bir uygulama modeli önermektedir. Bu model, uygun yöntemin seçilmesini kolaylaştıran, bütüncül bir uygulama modelidir. Askeri sosyal hizmet uzmanı, aşağıda belirtilen dört farklı aşamada müdahalede bulunabilir (Uğurlu, 2021).

1. Onarıcı Müdahaleler
2. Destekleyici Müdahaleler
3. Çalışana Müdahaleler
4. İşyerine Müdahaleler

Birinci aşamada yer alan onarıcı müdahaleler aşaması, bireylerin biyopsikososyal problemlerine yönelik sorun çözme hizmeti sunmayı amaçlar. Bu aşamada danışanın sorun çözme ve baş etme kapasitesinin güçlendirilmesi hedeflenmektedir. İkinci aşamadayı alan destekleyici müdahaleler, bireylerin mesleki yaşam dışındaki psikososyal ihtiyaçlarının bireysel güçlenme yoluyla sağlanmasını amaçlamaktadır. Sosyal hizmet uzmanının eğitici, geliştirici ve önleyici müdahaleler sunduğu aşamadır. Bu aşamada sosyal hizmet uzmanı, bireylerin sosyal işlevselliğini arttırmayı hedeflemektedir. Seminerler, grup çalışmaları, toplumla çalışma, broşür çalışmaları gibi alanlarda faaliyetler yürütülür.

Üçüncü aşama, çalışana müdahaleler kısmıdır. Bu aşamada üretken bir çalışma ortamının oluşturulması hedeflenmektedir. Bu aşamada mesleki odak personelden işyerine kaymaktadır. Çalışanların birbiri ile ilişkisi, görev süreçlerine adaptasyon gibi müdahaleler ele alınır. Problem çözme, takım anlayışı, arabuluculuk gibi teknikler kullanılabilir. Son aşama olan işyerine müdahaleler ise çalışma alanında personele fayda sağlayacak uygulamalar, yapılar, süreçler ve politikalar oluşturulur (Uğurlu, 2021).

1.1.7.1. Asker ve ailelerine yönelik mikro düzeyde sosyal hizmet uygulamaları

Bireylere yönelik sosyal hizmet uygulaması, danışan ile birebir olarak yürütülen, kişinin sorunlarına ilişkin çözümlerin üretilmesini, bireylerin başa çıkma kapasitelerinin güçlendirilmesini sağlayan ve sosyal hizmet uzmanının danışmanlık, savunuculuk gibi mesleki roller üstlendiği bir süreçtir. Askeri alanda görev yapan sosyal hizmet uzmanları, bireyle çalışma kapsamında bireylerin maruz kaldığı askerlik mesleğinden kaynaklanan iş yoğunluğu, stres, mesleki tehlikeler, disiplin ve askeri kültürde görev yapan askeri personelin mesleki performansını geliştirmeyi amaçlar. Askerlerin karşılaşabileceği ırkçılık, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, iş ve eğitim kazaları gibi psikososyal sorunlara yönelik müdahaleler gerçekleştirir (Wooden, 2015; Erkan, 2021).

Askeri sosyal hizmetin çalışma alanlarından biri de askerlerin yakın çevresi olmaktadır. Mesleğe ilişkin kültür, özellikle evli askerlerin partnerlerini etkilemektedir. Sherwood (2007), askerlik mesleğinin romantik ilişkilerde geniş kapsamlı bir etkisinin olduğu ve söz konusu etkilerin soyut ve anlaşılması zor olduğunu belirtmektedir. Görevdeki eşe duyulan özlem, tek ebeveyn olmanın getirdiği zorluklar, eş ilişkilerinde yaşanan sorunlar ve askeri personelin partnerinin bireysel sorunları sosyal hizmet uzmanının çalışma

alanlarını oluşturmaktadır. Çalışma alanı ne olursa olsun askeri sosyal hizmet uzmanları, personellerin ve yakın çevrelerinin özellikle askeri alanda sahip oldukları kişisel hakları hakkında da bilgi sahibi olmalıdır.

Askeri alanda bireyle çalışma ağırlıklı olarak tıbbi sosyal hizmet kapsamında gerçekleştirilmektedir (Başçılar, 2021). Askeri personelin yaşadığı ruhsal-davranışsal sorunlar, askeri sosyal hizmet alanında bireyle çalışan sosyal hizmet uzmanının çalışma alanını oluşturmaktadır. Bu noktada askeri sosyal hizmet uzmanı, danışman/klinisyen rolünü kullanabilmek için travma sonrası stres bozukluğu, madde bağımlılığı, intihar, majör depresyon, uyum bozukluğu gibi alanlarda da bilgi sahibi olmak durumundadır (Er, 2021). Bununla birlikte eşi görevde olan, eşi fiziksel bir yaralanma yaşayan, eşini kaybetmiş olan ya da psikolojik güçlüğü bulunan asker partnerleri ve çocukları da askeri sosyal hizmet uzmanlarının bireyle çalışma alanında bulunmaktadır. Söz konusu kriz durumlarını deneyimleyen asker partnerine yönelik klinik düzeyde uygulamalara ilişkin bilgi sahibi olunmalıdır. Tüm bu süreçlerde askeri sosyal hizmet uzmanları, bireyle çalışmasında kültürel ve ilişkisel duyarlılık içerisinde çalışmalarına başlamalı, mahremiyet, gizlilik, şeffaflık ilkelerine bağlı kalmalı ve güven ilişkisine önem vermelidir (CSWE, 2018).

Bireyle sosyal hizmet uygulamalarında ekosistem yaklaşımı sosyal hizmet disiplinde sıkça yer alan bir uygulama ve yaklaşım olmaktadır. Buna göre ekolojik yaklaşım, birey, grup, aile ya da toplumun politik, sosyal ve kültürel çevre ile bağlantılarının nasıl olduğunu, bu ilişkilerin bireyleri nasıl etkilediğini keşfederek gerçekleştirilen çalışmalarda bundan faydalanmak olarak tanımlanmaktadır. Yani ekosistem yaklaşımında birey çevresi içinde ele alınmaktadır. Ekosistem yaklaşımını benimseyen sosyal hizmet uzmanları, bireyin çevresine uyumunu kolaylaştırarak stres faktörlerini azaltmayı amaçlar. Askeri ortamda bireyle sosyal çalışma, bireyin yakın çevresiyle ve iş ortamıyla da ilişkilidir. Bu kapsamda ekolojik yaklaşım perspektifinde askeri uygulamalar sırasında bireyin çevresi ile birlikte değerlendirilmesi ve diğer sistemler hakkında bilgi sahibi olunması, söz konusu sistemler arasında uyum sağlanmasına yönelik vaka yönetim süreci yürütülmesi, askeri sosyalhizmet uzmanları için önemli olmaktadır.

1.1.7.2. Asker ve ailelerine yönelik mezzo düzeyde sosyal hizmet uygulamaları

Gruplar karşılıklı birer öğrenme sürecidir. Grup çalışmalarında yaşanan etkileşim, bireylerin hem kendileri hem de farklı bireylere yönelik farklılık gösteren algılarını keşfetmesinde, uyumsuz ya da kendisine fayda sağlamayan davranışlarını değiştirmesine oldukça etkili olmaktadır. Bu sebepten sosyal hizmet uygulamalarında grupta çalışma sıklıkla kullanılan bir yöntemdir.

Ordu kültüründe de silah arkadaşı olmak, bir kuruma ve takıma olan aidiyet, ordu personelinin birbiriyle olan etkileşimi ve askeri personelin ailesi ile ilişkileri gibi unsurlar son derece önemli olmaktadır. Bu kapsamda askeri alanda görev yapan sosyal hizmet uzmanları, askeri personel ve yakın çevresi ile paylaşım grupları, kendine yardım grupları, sosyalleşme ve farkındalık grupları oluşturabilir.

Askeri sosyal hizmet alanında yer alan müracaatçı grupları gerçekleştirilen uygulamaların çeşitliliğini sağlamaktadır. Örneğin gazi yakınları ile yapılacak çalışmanın içeriği ile görev sebebiyle eşlerinden uzun süre ayrı kalan eşler için ortak bir sorunun konuşulmasına ilişkin uygulama farklı olmaktadır. Bu kapsamda ortak sorunların belirlenmesi ve hitap edilen gruba en uygun uygulamanın geliştirilmesi önem arz etmektedir. Grupla çalışma kapsamında gerçekleştirilecek uygulamalarda gizlilik, mahremiyet, şeffaflık gibi etik unsurlar sosyal hizmet uzmanının dikkat etmesi gereken hususlar olmaktadır. Bununla birlikte sosyal hizmet uzmanı, oluşturulan grup çalışması uygulamalarında kimi zaman otoriter, kimi zaman ise yatay bir hiyerarşik ilişki kurmak durumunda olacaktır. Bu noktada danışan profilinin iyi tanınması, ihtiyaçların belirlenmesi ve sosyal hizmet uzmanının rolü uygulama adına önemli olmaktadır.

Sosyal hizmet disiplinde mezzo uygulama alanlarından biri de aileler olmaktadır. Askeri sosyal hizmet kapsamında asker ailelerinin görev öncesi, görev sırası ve görev dönüşü sonrasında askerlik mesleğinden ve aile dinamiğinden kaynaklanan çeşitli sorunlar yaşayabildikleri görülmektedir. Bu sorunlar arasında eş götürülemeyen alanlarda uzun süreli görevlerin olması, geride kalan eşin tek ebeveynli bir aile yaşamı sürdürmesinden kaynaklanan sorumluluk artışı, ev içi görevlerin tek bir kişide olması, çiftlerin romantik ilişkilerinin işlevsizleşmesi, görevde olan eşe yönelik kaygı duyulması, görev dönüşü aileye ve sosyal yaşama uyum sorunu gibi maddeler sayılabilir. Junger'a (2016) göre asker ailelerin kendilerine özgü problemleri içeren bir yaşam biçiminin olması, aile üyelerinin birbirine daha fazla yakınlaşarak toplumdan uzaklaşmalarını sağlamaktadır. Bu durum birbirine

bağımlı aile üyeleri yaratarak diğer ailelerle olan iletişimin azalmasına sebep olmaktadır (Olson, 2000; Mavili Aktaş, 2021).

Bir askeri sosyal hizmet uzmanı olan McCubbin (1996), asker aileler ile çalışma deneyiminden yola çıkarak asker ailelerin içinde bulunduğu anların şemasının üç unsurdan etkilendiğini belirtmektedir. Bunlar, mevcut durum (kayıp, fiziki yaralanma vb.), aile kaynakları ve sosyal destek özellikleridir. Ailenin yapısı, eşin eğitim durumu ve iş yaşamına katılımı gibi unsurlar psikososyal ihtiyaçları belirlediği gibi sosyal destek unsurunu da etkilemektedir. Ailenin askeri kültürden bağımsız olması ya da askerlik mesleğiyle ilgili olumsuz bir tutumunun olması aile dayanıklılığı üzerinde olumsuz etki yaratabilir (Chapin, 2011; Mavili Aktaş, 2021). Söz konusu olumsuz etkiler bireylerin kendine zarar verme davranışları olabileceği gibi aile birliğinin sarsılması ile de sonuçlanabilmektedir.

Mavili Aktaş (2020), ülkemizde asker ailelere yönelik kapsamlı danışmanlık ve psikososyal destek hizmetlerinin yetersiz olduğunu ve asker ailelerin kendi geleneksel destek ağlarıyla güçlerini koruduklarını ve kırılganlıkları ile başa çıktıklarını belirtmiş; asker aileler için yapısal aile danışmanlığı, pozitif psikoloji, çözüm odaklı ve güçlendirme yaklaşımına dayalı aile çalışmasını önermiştir. Sayers (2011), savaş ortamının askerler ve aileleri üzerindeki etkisinde çift terapisinin de yararlı olduğunu ifade etmektedir. Çift terapisinde ev içi şiddet, partner sorunları, uyum sorunları, çift danışmanlığı, ebeveynlik atölyeleri ve ruhsal sorunlara ilişkin danışmanlık hizmetleri sağlanmaktadır (Er, 2021).

Askeri sosyal hizmet alanında bireyler kimi zaman kendileri için sosyalleşme grupları oluşturabilmektedir. Örneğin lojmanda yaşayan asker eşlerinin bir araya gelmesi, ortak alanlarda (park, davet gibi) sosyalleşmeler, asker ailelerin devreleri ile yaptıkları ev ziyaretleri gibi durumlar da askeri sosyal hizmet uygulamaları adına bilgi sağlayıcı unsurlar olmaktadır (Başçılar, 2021).

Asker ailelerin bir kısmı, destek gruplarına katılımı ile ilgili olumlu düşüncelere sahip oldukları ifade edilmektedir. Jona (2011), asker ailelerle gerçekleştirdiği çalışmasında asker eşlerinin %24'ünün; eşlerinin ise beşte birinin destek gruplarına katılmakla ilgilendiğini belirtmiştir. Irak ve Afganistan'da görevde olan 940 askerin eşleri ile yapılan çalışmada, kadın asker eşlerinin erkek partnerlerine göre ruh sağlığına ilişkin tedavi olmaya yönelik daha olumlu tutumlar sergilemekte oldukları görülmüştür. Asker eşlerinin ruh sağlığı

alanında gerekli tedaviye erişimi aile işlevselliğini arttıracak ve askeri personelin mesleki yaşantısını olumlu etkileyecektir (Eaton ve diğ., 2008; Ceylan ve Başpınar, 2021).

1.1.7.3. Asker ve ailelerine yönelik makro düzeyde sosyal hizmet uygulamaları

Toplumla çalışma bağlamında orduda sosyal hizmet uygulamasında, hak temelli bir yaklaşımın beraberinde sosyal hizmet uzmanlarının savunuculuk ve eğiticilik rolleri ön planda yer almaktadır (Wooten, 2015). Bu alanda görev yapan sosyal hizmet uzmanları, askeri personelin ve ailesinin maruz kaldıkları hak ihlalleri, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, asker ailelerin yaşadıkları zorluklara ilişkin haklara erişimlerinin sağlanması, bireylerin başvurabilecekleri resmi ya da resmi olmayan kurumlara ilişkin bilgilendirme ve işbirliği yapılması gibi alanlarda mücadele etmelidir. Sosyal hizmet uzmanları, bu alanlarda politikaların geliştirilmesi için çalışmalar yürütmelidir. Askeri sosyal hizmet, politika araştırması ve savunuculuk gerektiren önemli bir alandır (Hoshmand ve Hoshmand, 2007; Zengin Taş, 2021).

Toplumla çalışan sosyal hizmet uzmanlarının, askeri yapı içerisinde sunulan hizmetler ve hizmetlere erişime ilişkin mevzuat bilgisinin olması gerekmektedir. Bu kapsamda sosyal hizmet uzmanları, koruyucu önleyici faaliyetler kapsamında toplumsal eğiticilik rolü üstlenerek topluluk bilgilendirmeleri, kapsayıcı eğitimlerin organizasyonu ve uygulanması alanlarında görev alırlar (Zengin Taş, 2021).

Toplumla çalışan bir askeri sosyal hizmet uzmanının bir başka rolü ise aracılık olmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları bu rol doğrultusunda, toplumsal karar alıcılara bilginin iletilmesini sağlar ve kişilerin hizmete erişiminde yaşadığı zorluğu dile getirerek toplumsal farkındalık oluşturulmasını sağlayabilir.

Bu alanda yürütülen faaliyetlerin askerler ve aileler adına sahip olunan önyargıların anlaşılması ve ortadan kaldırılması, oluşan mağduriyetlerin önlenmesi, askeri grup, topluluk ve sivil toplum kuruluşları arasında ittifak ve işbirliği sağlanması, ortak bir dil geliştirilmesi adına önemli olduğu anlaşılmaktadır.

1.2.Araştırmanın Problemi

Temel görevi ülkelerinin topraklarını iç ve dış tehditlere karşı savunmak olan askerler, bir devletin silahlı kuvvetlerinin tümü olarak tanımlanan ordularda görev yapmaktadırlar (TDK, 2022). Günümüzde ülkelerin ordularına bakıldığında, personellerin çoğunluğunun evli ve çocuk sahibi olduğu görülmektedir. (Jona, 2011; Noakes, 2021). Türkiye’de ise Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından paylaşılan bir veri olmamakla birlikte; Artemel’in (2019) çalışmasında, 50-59 yaş aralığındaki emekli astsubayların yüzde 89’unun evli, yüzde 7’sinin boşanmış olduğu bilinmektedir.

Askerlik mesleği; biyopsikososyal etkileri oldukça fazla olan, dinamik bir meslektir. Ordu yaşantısının kültürü sebebiyle bireylerin tüm yaşamlarını meslekleri kontrol etmektedir. Fiziksel şartlar, hiyerarşik ordu yapısı, zor görevler gibi faktörler bireylerin biyopsikososyal iyilik halinde çeşitli sorunlar oluşturabilmektedir. Alanyazında gerçekleştirilen çalışmalarda, askerlerin yoğun olarak TSSB, majör depresyon, uyum bozukluğu belirtileri, alkol ve sigara tüketimi ve saldırganlık davranışları sergiledikleri; strese bağlı olarak suç ve intihar davranışlarının görülebildiği ifade edilmektedir (JAMA, 1988; Kang ve diğ., 2003; Hoge ve diğ., 2004; Smith, 2015; Brignone ve diğ., 2017; Er, 2021).

Askerlik mesleği, askeri olduğu kadar yakın çevresini de etkilemektedir. Asker eşleri, asker eşi olmakla ilgili ifadelerinde bir taraftan son derece gururlu olduklarını ancak bir taraftan da bu durumun büyük zorlukları bulunduğunu belirtmektedir (Başçılar, 2021). Ani ve uzun süreli görevler, yoğun çalışma saatleri, görevler sebebiyle yaşamın belirli dönemlerinde tek ebeveynli aile olmak söz konusu zorluklardan bazıları olmaktadır. Kendilerine ait döngüleri bulunan asker ailelerinde genellikle kadın partnerin ev içi görevleri ve eşinin olmadığı durumlarda kalan sorumlulukları üstlendiği, iş istihdamına erişim sorunu yaşadıkları, tayinler sebebiyle köken ailelerinden, arkadaşlarından, özetle sosyal yaşamlarından uzaklaştıkları ve daha çok evde vakit geçirdikleri belirtilmektedir. Asker eşi kadınların bu durumdan dolayı ev içindeki iş bölümündeki memnuniyetlerinin düşük olduğu ifade edilmektedir (Jona, 2011). Bununla birlikte bu durum, ordu kültürü tarafından ideale eş algısı kapsamında beslenen ve desteklenen bir unsur olduğundan normalleştirilmiş bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Meslek yaşamlarının yarattığı etkiler sebebiyle asker ailelerin evlilik deneyimlerinde çeşitli işlevsizlikler yaşadıkları bilinmektedir. Asker ailelere ilişkin gelişmiş toplumlarda gerçekleştirilen ve asker aile olmanın zor olduğunu ifade eden sınırlı sayıda çalışma bulunmakla birlikte, ulusal literatürde asker ailelerin yapısını ve evlilik deneyimlerini derinlemesine inceleyen çalışmalara rastlanmamıştır. Nitekim asker aileleri ile gerçekleştirilen çalışmalarda bu ailelerin deneyimlerine odaklanan çalışmaların artırılması gerektiğini vurgulamaktadır. (Chartrand ve Siegel, 2007; De Pedro ve diğ., 2011; Sheppard ve diğ., 2010).

Öte yandan Türkiye’de özellikle 1970’li yıllarda tıbbi ve psikiyatrik odaklı olarak resmiyet kazanan orduda sosyal hizmet çalışmalarıyla ilgili veri erişimlerinin sınırlı ve eksik olduğu bilinmektedir (Başçılar, 2021). Askerlere ve ailelerine yönelik sosyal hizmet müdahalelerin geliştirilmesi ve uygulanmasında, asker evliliklerinin zorluklarına ve romantik ilişkilerde yaşanan deneyimlere ilişkin detaylı bilgiye ihtiyaç vardır. Buradan hareketle, sosyal hizmet literatüründe bir müracaatçı grubu olan asker ailelerinin evlilik deneyimlerine yönelik bilgiye olan gereksinim çalışmanın problemini oluşturmaktadır.

1.3.Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı; askerler ve eşlerinin evlilik deneyimlerinin sosyal hizmet bakış açısıyla derinlemesine incelenmesidir. Bu genel amaca ulaşmak üzere aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Çiftlerin evlilik bağının kurulmasına ilişkin deneyimleri nelerdir?
2. Çiftlerin rol ve sorumlulukların dağılımına ilişkin deneyimleri nelerdir?
3. Çiftlerin aile içi iletişimlerine ilişkin deneyimleri nelerdir?
4. Çiftlerin sorun çözme becerilerine ilişkin deneyimleri nelerdir?
5. Çiftlerin psikososyal destek gereksinimlerine ilişkin deneyimleri nelerdir?

1.4.Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, askerler ve eşlerinin evlilik deneyimlerini, eş ilişkilerindeki sorun ve gereksinimleri sosyal hizmet bakış açısıyla ortaya koyması ile birlikte asker evliliklerin işlevsel ve sağlıklı hâle getirilmesinde çözüm önerileri sunması adına önemli olmaktadır. Türkiye’de asker aileler adına gerçekleştirilen akademik çalışmaların sınırlı olması, bu çalışmanın önemini arttırmaktadır.

Çalışmanın, literatürde bulunan bilgi eksikliklerine, asker ailelere yönelik geliştirilecek müdahalelerde aile odaklı çalışmaların planlamalarında, orduda sosyal hizmet alanında görev yapmakta olan ruh sağlığı personellerinin mesleki uygulamalarında ve asker ailelere yönelik geliştirilecek politikalar alanlarında eksik kalan hizmetlerin üretiminin desteklenmesi yönüyle katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

1.5.Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırma tasarlanırken ve süreç içerisinde ilerlerken araştırmacı tarafından çeşitli varsayımlarda bulunulmuştur. Bu varsayımlar şunlardır;

6. Araştırma kapsamında derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilen tüm katılımcıların araştırmacının yönelttiği sorulara içten ve doğru yanıtlar verdikleri varsayılmıştır.
7. Araştırmada veri toplama yöntemine uygun kullanılan veri toplama aracının (Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu) askerler ve eşlerinin evlilik deneyimlerini derinlemesine açığa çıkaracak nitelikte olduğu varsayılmıştır.

1.6.Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma süresince araştırmayı sınırlayan birkaç faktör bulunmaktadır. En temel sınırlayıcı, zaman ile ilgilidir. Araştırmanın belli bir süre içinde tamamlanması gerekliliği ve sınırlı ekonomik olanaklar ile yürütülmesi araştırmanın önemli sınırlandırıcı unsurlarından biridir.

Bir diğ er sınırlayıcı unsuru ise mevcut durumda aktif askerlik mesleğini icra eden kadın katılımcılara ulaşmaya ilişkindir. Erkeklerin çoğunluğu oluşturduğu askerlik mesleğinde kar topu yöntemiyle ancak 2 kadın asker katılımcıya ulaşılabilmiştir.

1.7.Araştırmanın Tanımları

Asker ailesi: Eşlerden birinin profesyonel askerlik mesleğini aktif olarak icra ettiği, en az iki yıldır evli olan ailedir.

BÖLÜM II: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde tasarlanan araştırmanın modeli, katılımcıları, veri toplama yöntemine, veri toplama araçlarına ve verilerin analizi başlıklarına yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada; askerler ve eşlerinin evlilik deneyimlerinin sosyal hizmet bakış açısıyla derinlenmesine incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, asker ailelerin evlilik deneyimlerini kendi duygu ve bakış açılarının derinlenmesine incelenmesine olanak sağlaması yönüyle nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, bireylerin yaşam biçimlerini, hikayelerini, tutumlarını, davranışlarını, örgütsel yapılanmaları ve toplumsal değişimi anlamaya yönelik bilgi sağlama süreçlerinden biridir (Strauss ve Corbin, 1990). Nicel araştırma istatistiksel veri analizini içerirken nitel araştırma bunun tersine, insanların deneyimlerine ve yaşanan olaylara ne tür anlamlar yükledikleri, olayları nasıl algılamakta oldukları sorusuna cevap aramaktadır (Dey, 2003).

Bu çalışma, bireylerin evlilik deneyimlerini paylaşırken evliliğe ilişkin anlayış, bakış açıları ve duygularını kendi ifadeleri ile ortaya koyması yönüyle nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik yaklaşım kullanılarak tasarlanmıştır. Fenomenolojik yaklaşım, psikoloji ekollerinden varoluşçu yaklaşım içinde gelişme gösteren ve buradan hareketle insan deneyimlerini anlama amacı taşıyan, felsefi bir yaklaşımdır. Bireylerin çevrelerinde olup biten olayları nasıl değerlendirdiklerini, bakış açılarının nasıl olduğunu anlamaya çalışan bir analiz türüdür (Wade ve Tavris, 1990; Özdemir, 2010). Bu yönüyle fenomenolojik yaklaşım, bireylerin tutum ve davranışlarını analiz edebilmek için insanların bireysel algıları ve yaşantıları hakkında bilgi sahibi olmamız gerektiğini savunmaktadır (Cüceloğlu, 1993). Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirliğin artırılması amacıyla çalışmada tüm bilgilerin yazıya detaylı biçimde aktarılması gerekmektedir. Bu çalışmada şeffaflığı sağlamak amacıyla geliştirilen SRQR kontrol listesinden faydalanılmıştır. SRQR kontrol listesinin amacı nitel araştırmaların raporlama sürecinde tüm yönleriyle şeffaflığı elde etmek, araştırmacıların analiz ve sonuçlarının eleştirel değerlendirilmesinde okuyuculara yardımcı olmaktır (O'Brien vd., 2014; Tekindal, Özden, Gedik, Ahmet, Ferman, Tekindal, 2021).

2.2. Araştırmanın Katılımcıları

Bu çalışmanın evreni, mevcut durumda askerlik mesleğini profesyonel olarak yerine getiren bireylerden oluşmaktadır. Çalışma örneklemini ise, Türkiye'nin herhangi bir ilinde aktif olarak askerlik mesleğini sürdürmekte olan, en az iki yıldır evli ve çalışmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden kadın ve erkek asker bireyler ve eşleri oluşturmaktadır. Askerler ve eşlerinin evlilik deneyimlerini incelerken evlilik süresinin belirleyici bir unsur olduğu düşünülmüştür.

Araştırma, konu içeriğinde açıklanan amaca uygun olarak belirlenen birkaç örnekleme ulaşarak başlayarak kartopu tekniği ile ilerlemiştir. Çalışmanın planlama aşamasında eşit sayıda kadın ve erkek asker ve eşleri ile görüşülmesinin uygun olacağı düşünülmüş ancak askerlik mesleğini aktif olarak yerine getirmekte olan katılımcılara iş yoğunluğu, gizlilik endişesi gibi sebeplerden dolayı erişimde sorun yaşanmıştır. Bu sebepten araştırmada aktif olarak askerlik mesleğini yerine getiren, en az iki yıldır evli olan 2 kadın, 7 erkek asker ve eşleri olmak üzere toplamda 18 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılara ait sosyo-demografik bilgilere Tablo-1'de yer verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcılara İlişkin Sosyo-Demografik Bilgiler

Katılımcı	Doğum Yılı	Cinsiyet	Öğrenim Durumu	Meslek	Evlilik Süresi
K1	1974	Kadın	Lise	Aşçı	29
K2	1995	Kadın	Lisans	Ev Kadını	5
K3	1992	Erkek	Lisans	Astsubay	5
K4	1993	Erkek	Önlisans	Astsubay	5

K5	1993	Kadın	Önlisans	Ev Kadını	7
K6	1990	Erkek	Lisans	Astsubay	7
K7	1973	Erkek	Lise	Astsubay	29
K8	1989	Erkek	Lisans	Astsubay	23
K9	1989	Kadın	Lise	Ev Kadını	16
K10	1979	Erkek	Önlisans	Astsubay	20
K11	1987	Erkek	Lisans	Astsubay	16
K12	1983	Erkek	Lisans	Polis	12
K13	1990	Kadın	Ortaokul	Ev Kadını	23
K14	1991	Erkek	Lisans	Üsteğmen	2
K15	1996	Kadın	Yüksek Lisans	Ev Kadını	2
K16	1980	Kadın	Lisans	Hastane Yönetimi	20
K17	1992	Kadın	Lisans	Astsubay	5
K18	1987	Kadın	Lisans	Astsubay	12

Tablo 1'e göre 27-50 yaş aralığında olan katılımcıların yaş ortalaması erkeklerde 36,6; kadınlarda 34,5'tir. Kadın katılımcıların %11,1'i (n:1) yüksek lisans, %44,4'ü (n:4) lisans, %11,1'i (n:1) önlisans, %22,2'si (n:2) lise ve %11,1'i (n:1) ise ortaokul mezunudur. Erkek katılımcıların %66,6'sı (n:6) lisans, %22,2'si önlisans, %11,1 (n:1)'i ise lise mezunudur. Erkek katılımcıların tamamının (%100, n:9) çalışan olduğu ve asker kadınların iki eşinin güvenlik alanında (asker, polis) çalıştıkları; kadın katılımcıların ise çoğunluğunun (%55,5, n:5) ev kadını, %22,2'sinin (n:2) asker ve %22,2'sinin (n:2) farklı alanlarda çalışan oldukları görülmüştür. Katılımcıların evlilik yılı ortalaması 13,2 yıldır.

2.3. Veri Toplama Yöntemi ve Aracı

Nitel araştırmalarda konuyla ilgili gerekli anlayışın kazanılmasını, farklı bakış açılarının fark edilebilmesini ve araştırmacının vaktini etkili kullanabilmesini sağlayacak uygun veri toplama tekniğinin seçilmesi önerilmektedir (Glesne, 2011; Başçılar, 2021). Bununla birlikte nitel araştırmada görüşmeler, kendi içerisinde yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşme olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Bu çalışmada, katılımcıların duyguları, düşünceleri, tecrübeleri ve bilgileri ile ilgili doğrudan çıkarımlar yapılabilmesine olanak tanınması (Patton, 2014) yönüyle nitel araştırmada en çok kullanılan yöntemlerden biri olan derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmada yine erişim sınırlılığı sebebiyle il sınırlaması ve rütbe farkı gözetilmemiş olup görüşmelerin doyum noktasına ulaşması sonucunda görüşmeler 18 katılımcı ile sınırlandırılmıştır. Katılımcılar ile telefon aracılığıyla gerçekleştirilen öngörüşme sırasında müsaitlik durumuna göre oluşturulacak randevuların planlanması aşamasında yüz yüze görüşme teklif edilmiş olmasına karşın, farklı şehirlerde bulunmanın oluşturabileceği ulaşım sorunu ve katılımcıların COVID-19 çekincesi sebebiyle görüşmeler Teams programı aracılığıyla online şekilde gerçekleştirilmiştir. Yalnızca bir asker eşi erkek katılımcı ile iş yoğunluğu sebebiyle e-posta yoluyla görüşme yapılmıştır. Bilgiye erişimin kolaylığı ve normal şartlarda ulaşılamayacak kişilere erişim sağlama sebebiyle e-posta yöntemi de nitel araştırmalarda sıkça tercih edilmektedir (Salman Yıkılmış, 2020).

Katılımcılar ile telefon aracılığıyla gerçekleştirilen öngörüşmelerde çalışmanın gerçekleştirilme amacına ve sürecine ilişkin bilgi verilerek katılımcılardan doğum tarihi, evlilik yılı, uygun görüşme tarihi gibi sosyodemografik bilgiler elde edilmiştir. Uygunluk alınan katılımcılara görüşme öncesi etik ve gizlilik kurallarına ilişkin detaylı bilgi verilerek belirlenen randevu tarihinde Teams programına ait görüntülü görüşme linkinin iletilmesi ile

ortalama bir saat süren derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar ile görüntülü görüşmeler bireysel olarak (yalnızca araştırmacı ve katılımcı bulunacak şekilde) gerçekleştirilmiş, görüşmeler sırasında katılımcıların onayı ile ses kaydı alınmış ve her katılımcı ile bir kez görüşülmüştür. Görüşmelerin tamamında katılımcının deneyimlerini aktarabileceği uygun bir ortamda olması, istemediği bilgiyi paylaşmaması ve kişisel bilgilerinin korunmasına hassasiyet gösterilmiştir. Görüşmeler sonrasında ses kayıtları hızlıca bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Derinlemesine görüşmelerde araştırmacı, araştırmanın amaçlarına ilişkin düzenlediği soruları katılımcıya yöneltmekte ve görüşme boyunca soruları tekrar düzenleyebilmektedir. Bu kapsamda, görüşme öncesinde literatürden yararlanılarak toplamda iki bölüm olarak tasarlanan, katılımcıların doğum tarihi, evlilik yılı, meslek yılı gibi sosyo-demografik bilgileri ve katılımcıların evlilik deneyimlerine ilişkin bilgileri edinmeyi amaçlayan açık uçlu soruları içeren yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanarak katılımcılar ile gerçekleştirilen görüşmeler sırasında bu formdan yararlanılmıştır. (Bakınız, EK-2).

2.4.Verilerin Analizi

Nitel araştırmalarda veri analizi, verilerin hazırlanması, uygun kodlamaların oluşturulması, bu kodların temalara indirgenmesi ve son olarak düzenlenen verilerin tablo ile açıklanarak tartışma ile sunulmasını içermektedir. Bu evreler Harrison ve diğer., (2020)'e göre tüm araştırmacıların uyguladığı genel bir süreçtir. Bu çalışmada verilerin işlenmesi amacıyla içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen verileri açıklayabilecek temel kodlamalara ve ilişkilere ulaşmak üzere yapılan içerik analizinde; elde edilen verilerin kavramsallaştırılması, ortaya çıkan kodlamalara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmesi ve temaların oluşturulması yapılmıştır. Görüşmeler sırasında elde edilen veriler, kavramsallaştırma amacıyla baştan sona birden fazla kez okunarak yakın anlamlardaki ifadeler Nvivo programı aracılığıyla kodlanmıştır. Okuyucuya anlaşılır bir metin sunabilmek ve araştırmanın sonuçlarına kapsamlı bir şekilde ulaşabilmek amacıyla birbirine yakın kodlar temalara ayrılmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin kavramsallaştırılması ile oluşturulan temalar, alt temalar ve kategoriler Tablo 3'te belirtilmiştir.

Tablo 3. Tema ve Alt Temalar

Çiftlerin Evlilik Bağının Kurulmasına İlişkin Deneyimleri	Evlenme Biçimleri Asker Eşi Olmaya İlişkin Farkındalık Evliliğin Anlamı ○ Genel olarak evlilik ○ Asker evli bir çift olmak - <i>Korku, belirsizlik, kaygı</i> - <i>Kadın partner için sınırlı iş imkânı</i> - <i>Mesafelerle büyüyen sorumluluklar</i> - <i>Evli kadın asker olmak</i>
Rol ve Sorumlulukların Dağılımı	Toplumsal cinsiyet temelli görev dağılımı ○ Bütçe planlaması ○ Ebeveynlik rolleri - <i>Annelik rolü</i> - <i>Babalık rolü</i> Boş zaman aktiviteleri
Çiftlerin Sorun Çözme Becerilerine İlişkin Deneyimleri	Tartışılan Konular Tartışma Biçimleri Çözüm Stratejileri Karar Alma
Askerlik Mesleğine İlişkin Deneyimler	Askerlik Mesleğini Tercih Sebebi Kadın Asker Olmak Erkek Asker Olmak
Çiftlerin Psikososyal Destek Gereksinimlerine İlişkin Deneyimleri	Askerlik Mesleğine İlişkin Gereksinimler Evliliğe İlişkin Gereksinimler

BÖLÜM III: BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde asker ailelerin evlilik deneyimlerine ilişkin bulgular; evlilik bağının kurulmasına ilişkin deneyimleri, evlilikteki rol ve sorumlulukları, askerlik mesleğine ilişkin deneyimleri ve çiftlerin psikososyal destek gereksinimleri başlıkları altında ele alınmıştır.

3.1. Çiftlerin Evlilik Bağının Kurulmasına İlişkin Deneyimleri

3.1.1. Evlenme biçimleri

Çiftlerin evlenme biçimlerine bakıldığında, çoğunun (n:7) flört dönemi yaşadığı, ikisinin ise görücü usulü evlendiği bilgilerine ulaşılmıştır. Görücü usulü olan evliliklerde çiftlerin ailelerinin akraba oldukları ve aile büyükleri tarafından tanıştırıldıkları bilgileri aktarılmıştır. Flört dönemi olan çiftlerin ise okul, dersane, yetişilen çevre ve arkadaş ortamı aracılığıyla tanışmış oldukları aktarılmıştır.

“Görücü usulü oldu. Aileler akraba ama biz birbirimizi hiç görmemiştik. Geldikleri akşam gördüm. Öyle, beğendik, evlendik. Bir hafta sonu, akşamüstü geldiler. Evdeydik, beklenmedik bir anda geldiler. Ondan sonra birbirimizi gördükten, beğendikten sonra konuştuk. Yeğeni vasıtasıyla tanıştık. Numaramı falan ondan aldı. Öyle devam etti ondan sonra.” (K-9, Kadın)

“Yolda gördüm. Yolda görürken yanımda dayımın oğlu vardı. Ben sadece tek bakışta, ilk bakışta böyle ben bunla evleneceğim dedim. Tanımıyorum kim, adı ne, hiçbir şey bilmiyorum. 6 ay takip ettim. Bir şekilde adını öğrendim. 6 ay sonra konuştum. Konuştuğumuz gün sen benim eşim olacaksın dedim.” (K-10, Erkek)

Görücü usulü evlilik gerçekleştiren bireylerde; erkek seçen, kadın ise seçilen konumda olduğundan kadın katılımcılar tarafından evlenme biçiminin flört deneyimi ile olması kendilerini şanslı görmelerine etki etmekte ve kadın katılımcılar kendi seçimlerini yapabildikleri için evliliklerinde mutlu olduklarını, evlilik süreçlerini daha iyi olarak tanımlamıştır:

“Yani, hani benim rahmetli annem derdi evlilik demir leblebi, herkesin harcı değil diye. Ben şanslı olan taraftayım. Yani, sevdiğimle evlendim bu bir. İkincisi en azından hayal kırıklığına uğramadım. Hâlâ daha mutluyum. Allah herkese öyle nasip etsin.” (K-1, Kadın)

“Ben şimdi sevdiğim kişiyle evli olduğum için, benim için çok güzel bir şey yani evlilik.” (K-17, Kadın)

3.1.2. Asker eşi olmaya ilişkin farkındalık

Bu bölümde, evlenmeden önce asker bir eşle evlenmeye ilişkin bilgi ve görüşler ele alınmış olup katılımcıların bazılarının (n:3) askerlik mesleğinin nasıl olduğu hakkında bilgi sahibi olduğu anlaşılmıştır. Meslekle ilgili bilgisi olan katılımcıların köken ailelerinde ya da yakın çevrelerinde askerlik mesleğinde olan bireylerin bulunduğu, aynı zamanda eşleri tarafından bilgilendirildikleri aktarılmıştır. Eşi tarafından bilgilendirilen katılımcılardan bazılarının eşleri, eşinin her zorlukta yanında ve vefakâr olacağını söylediğini ifade etmiştir:

“Bir kere o konuda eşim fedakardı, özveriliydi ben bunu kendisine söylemiştim zaten. Bu mesleğe girerken benimle işte beraber olmadan önce böyle bir tercih yaparsa, devam ederse, mesleğimden dolayı böyle şeylerin olabileceğini. Onu biraz artık hani ben söylediğim için farkındalığı ya da ne kadar kabullenemese de anlayışı diyelim, o yüzden biraz daha soğukkanlı ve fedakâr olmaya çalıştı.” (K-14, Erkek)

“Ben anlattım ama. Hep dağ başında yaşayabiliriz, şöyle olur, böyle olur, Doğu’da, küçük ilçelerde. Dış karakollarda görev yaparım diye anlattım. Umrunda değildi, seninle ölüme gelirim diyordu.” (K-11, Erkek)

Bununla birlikte katılımcıların çoğunun (n:6) ise meslekle ilgili bilgisinin olmadığı, biraz bilgi sahibi olanlar ise tecrübelerinin beklediklerinden farklı olduğunu aktarmıştır:

“Eşimle ilk evlendiğimizde yani evlenme kararı aldığımdaya evet asker olduğunu biliyordum, çok tereddütlüydüm. Yani böyle olduğunu düşünmedim, ama içine girince bu kadar korkabileceğimi düşünmedim. Hani çok riskli görevlere gitti. Çok sıkıntılı

zamanlar yaşadık, çok. Yani ben kendi açımdan kötü zamanlar geçirdim.” (K-15, Kadın)

Asker eşi olmayı deneyimledikten sonra ise katılımcıların çoğu tahmin ettiklerinden çok daha farklı ve zorlu deneyimler yaşadıklarını, seçme şansları olsa eşlerinin askerlik mesleğini tercih etmemesini veya bırakmasını isteyebileceklerini aktarmışlardır:

“..Yani o an belki eşim bu görevi bıraksaydı, tabii ki bırak derdim yani.” (K-15, Kadın)

“Biz daha sevgiliyken, eşim bir konuşma yaptı işte. Ben ilerde asker olabilirim, kalabilirim falan dedi. Sen ne düşünüyorsun dedi. Ben o zaman tabi ileriye düşünmediğim için bir şey demedim. Bilmiyorum, müdahale etse miydim acaba diye düşünüyorum bazen. Kendi mesleğini mi yapsaydı, KPSS’ye girseydi falan... Öyle şeyler düşünüyorum.” (K-15, Kadın)

Bu bölümde elde edilen bulgulardan, asker eşleri için evliliğin Başçıllar’ın (2021) çalışmasında da yer aldığı üzere zor olarak algılandığı görülmektedir. Asker eşlerinin evliliklerini bu şekilde tanımlamasında askerlik mesleğine ilişkin bilgi sahibi olmamaları ve deneyimlerinin beklenenden farklı olması gibi unsurların yer aldığı anlaşılmaktadır.

3.1.2. Evliliğin Anlamı

3.1.2.1 Genel olarak evlilik

Erkek katılımcıların evliliklerini tanımlarken sadakat ve güven kavramına vurgu yaptıkları, işten döndüklerinde eşleri ve çocukları tarafından karşılanmanın onlar için önemli birer moral ve motivasyon kaynağı olduğu belirtilmiştir:

“Doğru insanla olması gerekli. Güvenilir bir insanla olması gerekli. Mesela ben eşimi 10 erkeğin ortasına bırakayım, yine de şüphelenmem. O da benim için aynı şekilde düşünür.” (K-4, Erkek)

“Evliliği nasıl tanımlıyorum... Şöyle söyleyeyim, evlilik, ayrı bir mutluluk, ayrı bir sevinç. Kimi insana göre. Bana göre eve geldiğimde, işin tüm yorgunluğunu, tüm stresini geride bırakıp eve geldiğim bir duygu diyebilirim yani. Çocuklarım kapıyı açtıktan sonra, çocuklarım boynuma sarıldıktan sonra o işin yorgunluğu, stresi her şeyi geçiyor yani.”(K-8, Erkek)

Katılımcıların bazıları, evliliği tanımlama ve anlamlandırma biçimlerine ilişkin ifadelerinde evliliği güzel bir şey olarak tanımlamış, arkadaşlık ve mutluluk kavramlarına vurgu yapmıştır:

“Evliliği nasıl tanımlıyorum... Çok güzel. Evlilik aslında arkadaşlık da diyebilirim, dert ortaklığı, yoldaşlığı da diyebilirim. Aslında çok şey var da, nasıl tabir edebileceğimi şu an düşünemiyorum.” (K-13, Kadın)

“Ya ben evlilik çok iyi bir dostluk. Çok iyi bir arkadaşlık, yarenlik. Ne biliyim, huzur bulmak olarak görüyorum gerçekten de böyle görüyorum.”(K-10, Erkek)

3.1.2.2 Asker evli bir çift olmak

Katılımcılar, evli asker bir çift olmanın diğer evlilik deneyimlerinden farklı ve daha zor olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar bu zorlukları iş yoğunluğu, görevler, tayin süreçleri ve belirsizlik, korku, kaygı gibi kavramlarla açıklamışlardır.

Korku, belirsizlik, kaygı

Katılımcılar asker eşlerinin can güvenliği tehdidinin yoğun olduğunu, bu nedenle eşini kaybetme korkularının yüksek olduğunu belirtmiştir. Asker eşi kadın katılımcılardan bazıları, özellikle evliliklerinin ilk zamanlarında bu endişe ve korkuyu daha yoğun yaşadıklarından bahsetmiştir. Katılımcıların bir kısmı için zamanla bu duygu azalırken, bir kısmı için her görevde tekrarlandığı ifade edilmiştir:

“O zaman bir de yaş genç, ne olacağını bilmiyorsun, televizyonda her gün bir şehit haberi alıyorsun. Yani diken üstündesin. Onun için o zaman zordu.” (K-1, Kadın)

“.. Herkesteki gibi özlem, aşırı merak, bir sıkıntısı var mı, her böyle dışardan her ulaşamadığında ya da bir şehit haberi duyduğunda acaba mı diye, yüreğimin sızladığını her defasında hissettim.” (K-13, Kadın)

Katılımcılar, asker olmanın iş saatlerinde belirsizliğe sebep olduğunu, bu durumun çocuklarıyla vakit geçirmesine engel olduğunu, çocuklarına yeteri kadar zaman ayıramadığı için kendisinin ve çocuklarının bu durumdan olumsuz etkilenmekte olduğunu belirtmiştir:

“..Ama işte iş yönünden hani böyle bir öğretmen gibi ya da bir devlet memuru gibi işe gidiş saati, dönüş saati belli olmadığı için birtakım sıkıntılar, problemler yaşıyor. Yani yaklaşık iki aydır daha hiç evde kalmadım. Bugün bi eve geldim. Uyuyordum, biraz önce uyandım. Hafta sonu işe giderken çocuğum ayağıma sarıldı, iki saat "Baba bugün işe gitme. Benimle oyna." diye ağladı ama yapacak bir şey yok. Biraz avuttuk, biraz kandırdık çocuğu. Çıkıp işe gittik yani sonuç itibarıyla.” (K-6, Erkek)

Tayin ve görev süreçlerinde yaşanan belirsizliklerin asker ailelerin hayatlarını büyük oranda olumsuz etkilediği aktarılmıştır. Öyle ki bir katılımcı, eşiyle ilk evlendiklerinde yaşayacakları şehrin belli olmadığını, bundan dolayı evlilik tarihlerini ve ev eşyası düzenleme süreçlerini ertelediklerine vurgu yaparak asker evli bir çift olmanın diğer evliliklerden daha zor olduğu belirtilmiştir:

“Evlilik...Evlilik güzel bir şey tabii de, asker eşi olunca daha mı zor oluyor sanki? Ben öyle hissettim. Bir kere tayin olayı sıkıntı zaten. Ne zaman nerede olacağımız... Sürekli belirsizlik yaşadık. Yani biz evlendik, bizim nerede yaşayacağımız belli değildi. Sonradan tayin çıktı işte. Buraya geldik, Orduevi'nde kaldık birkaç ay. Ondan sonra lojman çıktı, lojmana girdik. Eşyamız yoktu, koltuklarda uyuduk. Öyle şeyler oldu. İnsanlar genelde evini hazırlar, sonra evlenir. Bizim tam tersi oldu Ondan sonra eşim göreve gitti. Önce Suriye'ye gitti. Sonra geldi yine düğün tarihi falan aldık. Sonra Afganistan'a gitti, yine evlenemedik. Ondan sonra oldu işte ancak.” (K-15, Kadın)

Kadın partner için sınırlı iş imkânı

Asker evli çift olmanın zorluklarından bir diğeri ise diğeri ise diğeri partnerin tüm yaşantısını eşine göre planlamak durumunda olması olarak ifade edilmiştir. Kadın eşler, evlilik sonrası eşlerinin tayini sebebiyle şehir değiştirdiklerini, bulundukları şehirde iş imkanının kısıtlı olduğunu ve eşlerinin işlerine göre hayatlarını düzenlediklerini, hatta çalışamadıklarını aktarmışlardır:

“..Bütün hayatını ona göre yaşamaya başlıyorsun. Ya da onun iş yerine göre şu an burada yaşıyoruz. Farklı bir şehirde olabilirdik. Ya da buradaki iş imkanlarından dolayı ben iş bulamıyorum gibi. Yani her şeyi birlikte hareket ederek, birlikte karar vererek yapıyoruz. Tek başına yaşamıyorsun artık, bunu anlıyorsun. ” (K-2, Kadın)

“..Sonra iş sıkıntısı oluyor tabii. Ben normalde hani mezun olduğumda bir yer açacaktım. Yaşadığımız yerde, Mudanya’da. Sonra evleneceğiz diye bir yıl erteledim..” (K-15, Kadın)

Asker eşi olmanın tahmin ettiğinden zor olduğunu vurgulayan bir katılımcı, özellikle evliliğinin ilk iki yılını çok zor olarak tanımlamıştır. Katılımcı, yeni bir şehirde sosyal çevresinden uzakta bir yaşantı kurduklarını, işini bırakıp ev kadını olduğunu ve bu durumun kendisini olumsuz etkilediğini, boşluğa düştüğünü aktarmıştır:

“Evlendiğim ilk 2 yıl. Hem maddi anlamda çok sıkıntılıydım hem manevi anlamda çok sıkıntılıydım. Çok yalnızdım. Eşimin görevleri çok riskliydi. Çok boşluğa düştüm. Çok sosyal bir ortamdı, baya bir sosyal, arkadaşlarımla zaman geçirebildiğim, çalıştığım, rahat rahat dışarı çıkabildiğim, öyle bir ortamdan birden bire sadece evin içinde oturan sadece eşine yemek yapan bir ev hanımı olarak buldum kendimi. O zamanlar benim için çok zordu. Aşırı bir boşluğa düştüm.” (K-5, Kadın)

Mesafelerle büyüyen sorumluluklar

Asker eşin sık sık evden uzakta olduğunu vurgulayan katılımcılar, görüntülü görüşme yoluyla iletişim kurarak iletişimlerini sürdürmeye çalıştıklarını ifade etmiştir. Bu süreçlerde katılımcıların özlem ve merak duygusunun yoğun olduğu, evin tüm sorumluluğunu üstlendikleri, bunun çoğu zaman ağır bir yük olarak görüldüğü ve katılımcıların bu durumla baş etmekte zorlandıkları ifade edilmiştir:

“Avrupa Birliği gibi aileydik. Üç kişilik bir aileyiz ama dünyayı gezdik yani üçümüz ayrı ayrı. Hepimiz görüntülü görüşmek zorunda kaldık yani.” (K-1, Kadın)

“Hem çocuk sıkıntısı oluyor, hem kendim sıkıntı çekiyordum, bütün yük sanki tek başıma, üstüme yüklenmiş gibi hissediyordum eşim göreve gittiğinde...” (K-9, Kadın)

“Gündelik yaşantımı çok kötü etkiliyor çünkü ben o göreve gittiği zamanlar bir bardak suyu yerinden kaldırıp indirmem. Bir tek ilgim çocuklarıdır yani sadece çocuklarımla ilgilenirim. Hani oturup doğru dürüst kendime ne bir yemek pişiririm ne bir oturup doğru dürüst bir yemek yerim.” (K-5, Kadın)

Evli kadın asker olmak

Literatürde kadın askerlerin evliliklerine ilişkin farklı bulgular bulunmakta ve kadın askerler çift kariyerli olarak adlandırılmaktadır (Jona, 2011). Buradan hareketle evli kadın bir asker olmak farklı bir başlıkta değerlendirilmiştir. Kadın asker katılımcıların her ikisinin de güvenlik çalışanıyla evli olduğu belirtilmiştir. Katılımcılar, aynı meslekten olmayı eşlerini daha iyi anladıklarını düşündüklerinden dolayı avantaj olarak yorumlamışlardır. Bir katılımcı, kendisini ev hanımı ile karşılaştırarak eşini daha iyi anlayabildiğini vurgularken bir katılımcı ise evli kadın asker olmayı ebeveynlik sorumluluklarından dolayı sıkıntılı ve zor olarak gördüğünü belirtmiştir:

“...Bizim için bir avantaj olduğunu düşünüyorum açıkçası hani. Belki bir ev hanımı olsaydım eşimi bu kadar iyi anlayıp onu stresli olduğu bir dönemde ona bu kadar ılımlı yaklaşamayabilirdim.”

“Yani askerlik biraz ağır bir meslek. Bayan için özellikle daha bir farklı. Yani bir yönden annesin, çocuğun var. Onunla ilgilenmek zorundasın. Bir yönden işinle ilgilenmek zorundasın. İşte çocuklarıma vakit ayıramadığımı düşünüyorum ben. Yani yeterince ilgilenmediğimi düşünüyorum. Bazen kafama takılıyor yani. Yorgun geliyorum, bir şey oluyor, geç geliyorum. Onlar da senden ilgi bekliyor, çocuklar da. Ya o yönden hani biraz sıkıntı yaşıyorum yani açıkçası. Daha şey görünüyor ama bayan için gerçekten zor.” (K-18, Kadın)

Katılımcılar, kadın askerle evli olmanın çeşitli zorluklarının olduğunu, özellikle nöbetler ve iş yaşamında mobbingin kadın askerlerin evliliğini olumsuz etkileyebildiğini ifade etmişlerdir:

“Zorlukları var yani eşimin asker olmasının. Bir defa ben bile yirmi dört saat evden uzak olmuyorum, polis olarak. Onlar yirmi dört saat evden uzak. Bir yokluk, boşluk hissediyoruz tabii. Çocuklar olsun, ben olayım. O zorluyor bizi. Bir de yani daha askeri personel olarak bu askeri daha benimsememiş, bayanı yani. Erkektenbeklenen performans bekleniyor onlardan. O da bizim aile hayatına da yansıyor tabii, gerginlik olarak.” (K-12, Erkek)

Bu bölümdeki aktarımlar, literatürde asker eşlerinin evliliklerini zor olarak tanımlamalarının sebeplerini ve evli bir kadın asker olma deneyimlerine ilişkin bilgi vermektedir. Sherwood (2007), bir çalışmada asker-evli bir çift olmanın romantik ilişkilerde soyut etkilerinin olduğunu ifade etmiştir. Bulgulardan hareketle, bu soyut etkilerin oluşmasında askerler ve eşlerinin romantik ilişkilerinde bulunan, mesleklerinde yer alan görev, tayin gibi süreçlerden kaynaklı korku, kaygı, belirsizlik ve özlem duygularının yoğun olarak görüldüğü söylenebilir. Bununla birlikte iş saatlerindeki değişkenlikler de çiftler için önemli bir etkileyici faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bulgularda ayrıca, asker evli bir çift olmanın kadın partner için sınırlı bir iş imkanı yarattığı ve farklı coğrafyalarda ikamet etmenin sosyal çevrenin kısıtlanmasına sebep olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum kadının özel alanda tanımlanmasını arttıran bir unsurdur. Evde vakit geçirme sıklığı asker eşe oranla daha fazla olan kadın partner için ev içi görevler zorunluluk haline gelmektedir. Aynı zamanda bazı görevler sebebiyle eşinin yaşadığı ikametden uzakta olması durumunda da ev içi görev ve sorumlulukların kadın partner tarafından yerine getirilmesi de benzer bir zorunluluk doğurmaktadır. Jona (2011), bir çalışmada bu çalışmanın bulgularına benzer nitelikte, asker eşlerinin ev içi görev dağılımından memnuniyetlerinin düşük olduğunu (%46) belirtmektedir. Katılımcıların rol ve sorumlulukların dağılımına ilişkin aktarımları bir sonraki bölümde detaylı biçimde ele alınacaktır.

Evli kadın asker olan katılımcıların deneyimlerinde ise katılımcıların genellikle eşlerinin de güvenlik görevlisi oldukları iki partnerin de asker olmasının nöbetler ve iş

yerinde görülen mobbing gibi unsurlardan dolayı zaman zaman zorlayıcı olabileceği bulgularına ulaşılmıştır. Buradan hareketle Özdemir'in (2003) çalışmasında elde edilen, kadın subayların mesleki deneyimlerinin evlilik yaşamlarında çeşitli olumsuzluklara sebebiyet verebileceği çıktısı bu çalışma için de geçerli olup kadın askerlerin mobbing deneyimleri evlilikleri için bir risk faktörü olarak görülmelidir denebilir (Kelebek Küçükarslan, 2021).

3.2. Rol ve Sorumlulukların dağılımı

Bu bölümde, partnerlerin birbirlerinin rollerine ilişkin beklentileri ve evlilik dinamiklerindeki rol ve sorumluluklarının dağılımı incelenmiştir. Buna göre çiftlerin cinsiyetler arası eş rollerine ilişkin algılarında iyi bir eş olma kavramına vurgu yaptıkları, ifadeler sırasında kadın ve erkek partnerlerin iyi bir eş olmayı farklı tanımladıkları anlaşılmıştır. Kadın partnerler için erkeğin iyi eş olmasını sağlayan faktörlerin en önemlisi ailesine ve çocuklarına ilgili olmak ile ilişkilendirilmiştir:

“Çocuklarıyla yeterince ilgilenmeli. İyi bir baba, ailesiyle ilgilenmeli.” (K-18, Kadın)

İyi bir eşi tanımlayan katılımcı kadınlardan bazıları, eşlerinin romantik olmadığını vurgulayarak bu durumu eşlerinin askerlik mesleğinin doğası ile açıkladıklarını ve bunun kendileri için önemli bir kriter olmadığını ifade etmişlerdir:

“Çok romantik değildir ama özel günü, bi evlilik yıldönümünü unutmaz Allah razı olsun.” (K-1, Kadın)

“Eşim ilgili bir insandır. Romantik bir insan değildir. Yani çiçeğidir çikolatasıdır böyle şeyleri yapmaz da sevmez de. Benim için özel günler çok önemlidir. O sadece ben önem verdiğim için yapar. Romantik ince düşünen bir insan değildir. Belki de işinin getirdiği bir şeydir. Stresli bir işi var. Baya sıkıntılı bir işi var. Belki de ondandır diye düşünüyorum bilmiyorum.” (K-5, Kadın)

Katılımcılardan bazıları, ev içi işlerde ve çocukların bakımında kadın olarak kendilerinin ön planda olduğunu vurgulayarak erkek eşlerin de kendilerine yardımcı olması

gerektiğini her ne kadar bilseler de mesleklerden dolayı yoğun ve zor şartlarda çalışmalarının affedici bir unsur olduğunu ifade etmiştir:

“Dışardan düşünürsek her şey ortak olmalı deriz ama yani onun da yorgunluğu oluyor, görevlerden gelmiş oluyor, eşimde öyle bir şey olmuyor şimdi, gerçeği söylemek gerekirse. Ama destek olması gereken yerde gerçekten desteğini esirgemeyen birisi.” (K-9, Kadın)

Erkek eşe yardım rolü yüklenen konulardan biri ise tayinler sebebiyle köken ailesinden uzakta olan kadın partner katılımcılara manevi destek sağlamak olarak aktarılmıştır.

“Erkek evlilikte, aslında ayakta tutan kadınlardır derler ama erkek de ayakta tutar. Onların, nasıl ifade edeyim... Eşlerine onların da biraz yardımcı olmaları lazım tabii ki. Çünkü bizler de ailelerden uzakta kalan insanlarız. Bazıları yapabiliyor, bazıları gurbet çok ağır geliyor. Onların da eşlerine destek hani manevi olarak desteklemelerini beklerim. Kadınlar birçok şeyi hallediyorlar evet. Çocuklarla ilgileniyorlar, evle ilgileniyorlar. Evin birçok şeyi kadınlarda. Kadınların da böyle manevi olarak, psikolojik olarak biraz desteklenmeye ihtiyaçları var.” (K-13, Kadın)

Bununla birlikte kadın partner katılımcıların çoğu, erkek partnerin kamusal alanda rol alması gerektiğini ifade ederek iyi bir eşi gelir getirici olarak tanımlamıştır.

“Yani erkek için de tabii ki... Bir mesleği olmalı, bir işi olmalı.” (K-18, Kadın)

Erkek partnerlerin evlilikte iyi bir kadın eş için ifadelerine bakıldığında ise iyi eş algısında çeşitli kişilik özellikleri bulunmaktadır. Buna göre erkek katılımcıların çoğu için iyi erkek eş; anlayışlı, söz dinleyen, evine bağlı, yapıcı, idareci ve ailesinin mutluluğunu düşünen, fedakâr kişi olarak tanımlanmıştır. Ayrıca kadın eşin ev işleri ve annelik görevini yerine getirmesi beklenmektedir.

“Eşim evlilikte anlayışlı, yumuşak başlı, söz dinleyen, espritüel mükemmel bir insandır.” (K-3, Erkek)

“Yuvayı dışı kuş yapar denir. Ailesini düşünmesi lazım, dağıtıcı değil de yapıcı olması lazım. Mesela benim annem vefat etmeseydi bizim ailemiz dağılmazdı. Ondan örnek

vereyim. Mesela benim babam vefat etseydi annem bizi tutardı. Annem vefat edince babam bizi dağıttı mesela. Yani bizi birleştiremedi. O yüzden her zaman, kötü söz değil bu, yuvayı dişi kuş yapar derler.” (K-4, Erkek)

“Bir kadın nasıl olmalı kısmı, yani evine bağlı nasıl diyeyim, hani az önce dedim ya hatta siz de dediniz evde baskın olan kimdir, ha evde evi idare eden kadındır. Yapmak zorunda yapmadığı takdirde iki taraf hem ben hem o sıkıntı yaşar.” (K-7, Erkek)

İyi bir eşin evlilikteki en önemli görev ve sorumluluğunun iyi bir anne olmak, çocuklarını iyi yetiştirmek olduğu ifade edilmiştir. Katılımcıların bu durumu asker bir çift olmakla bağdaştırdıkları ve erkek partnerin uzakta olması durumunda kadın partnerin çocuklara yönelik tüm sorumlulukları üstlenmesini bekledikleri görülmüştür.

“Şimdi, nasıl diyeyim, nasıl anlatayım, işte kocasına yardımcı olması, çocuklarını dürüst ve düzgün bir şekilde büyütmesi yani yarın bir gün, ben bir yere atamam çıkar, eş götürülemez bir yere gidersem o aramızdaki ilişkiyi onun kurması lazım. Çocuklarla falan. Çocukları saygılı büyütmesi. Çocuklarla kendisiyle benim aramda, tabii benim de yardımcı olmam lazım bu konuda ama kendinin daha ağır.” (K-4, Erkek)

Katılımcılardan biri ev içi işlere ilişkin kadın partnerin sorumluluklarını ifade ederken yüksek bir beklentisinin olmadığını, yani bu işleri zahmetsiz gördüğünü, bunların küçük beklentiler olduğunu vurgulamıştır:

“Evin gündelik işleri. Geldiğimde yemek hazırsa, ne bileyim sabah kalktığımda iş kıyafeti ütüliyse benim için yeterli ya çok öyle yüksek bir beklentim yok. Yani kadının görevi olarak gördüğüm şeyler.” (K-6, Erkek)

Katılımcılar için özel alan görevleri kadınlarla o kadar özdeşleşmiştir ki, bir katılımcı eşi çalışsa bile söz konusu ev işlerini kendisinin yerine getirmeyeceğini vurgulamıştır:

“Yani çalışmıyorsa benim eşim gibi olmalı. Sorumluluklarını bilmeli çünkü eşim zaten anlayışlı birisi. Benim dışarda, görevlerde ne kadar yorulduğumu falan biliyor. Özellikle Özel Harekatta görev yaparken. Farkındaydı her şeyin. Hiçbir şeye ben

zahmet etmezdim. Her şeyi o hallederdi evde. Eşim çalışsa ben yapar mıydım yine yapmazdım yani eminim ona.” (K-11, Erkek)

Kadın partnerlerin evliliklerinde özverili olmaları, yemeğin zamanında hazır olması, güler yüzle eşlerine kapıyı açıyor olmaları gibi rolleri yerine getirmeleri, erkek partnerler tarafından mutluluk ve takdirle karşılanmaktadır:

“Yani yemek konusundan başlayacak olursam tabii yeni evlendiğimizde bu kadar iyi performansın olmasını beklemiyordum açıkçası. Beklediğimden üst düzey kalitede ve tat konusunda çok iyi yemekler yaptı, o beni şaşırtmıştı baya. Ona çok mutlu olmuştum böyle yetenekli hamarat olmasına. Onun haricinde sabah beni işe uğurlarken kahvaltımı falan kendi isteğiyle ben istemeden hazırlıyor. Tabi benimle aynı saatte uyanması o da beni mutlu ediyor kendi isteğiyle. Benim için özveride bulunması. O da hoşuma gidiyor. Onun haricinde her akşam yine güler yüzle kapımı, kapıyı açıp beni karşılaması işte yardımcı olması falan filan. Onlar da hoşuma gidiyor.” (K-14, Erkek)

“Eşim evlilikte iyidir, güzel anlaşıyoruz. Temizdir, temizliğini yapar her gün mutlaka eve geldiğinde ev çamaşır suyu kokar. Yemek zamanında hazır olur.” (K-6, Erkek)

Çalışmanın bulguları, asker ailelerden bazılarında kadın partnerin de toplumsal cinsiyet rollerinde yer alan erkeğin kamusal alanda tanımlanması anlayışına sahip olduğunu göstermektedir. Bu noktayı pekiştiren en önemli unsur ise askerlik mesleğini icra eden erkek personelin en büyük önceliğinin meslek yaşantısı olmasıdır. Çünkü kadın partner, erkeğin ülkesi için hizmet eden biri olduğu önkabulüyle evlilikte beklentilerini sınırlandırmak durumunda olmaktadır. Bu noktada erkeği ev içi işlerde yardımcı kabul ederken, kendisi de erkeğin ülkesi için yaptığı fedakârlığı evi içinde ve partneriyle ilişkisinde yapmaktadır. Söz konusu tutum ve kabulleniş zaten kadın partnerden beklenti hâline gelmiştir. Aynı zamanda ataerkil sistem, kuralları erkeklerin belirlediği bir alandır. Kadınlar bu alanda yer alabilmek için ataerkilliğin belirlediği kuralları benimsemek ve bu kurallar doğrultusunda davranmak durumundadır (Karcı, 2018). Kadınların askerlik ve orduda öncelikli yeri eş (Murray,2009; Geliman ve Swarengen, 2012; Gray, 2015; Tunaç ve Küçükkaraca, 2020) ya da anne (Kaptan, 2009; Gedik, 2010) olarak karşımıza çıkmaktadır (Kelebek Küçükarslan, 2021).

Bu çalışmada ayrıca erkeklerin kadının ev içi görevlerde sorumlu olması gerektiği, böyle bir kadının iyi bir eş olduğu anlayışının da olduğu görülmektedir. Çalışmanın bulguları, Gök'ün (2013) çalışmasında yer verdiği üzere, kadınların kamusal alanda çalışmasını uygun görmeyen erkeklerin yüksek bir oranının (%61,3) kadının görevinin ev içi sorumluluklar ve ebeveynlik sorumlulukları olduğunu ifade ettiği çalışmasını destekler niteliktedir. Bununla birlikte erkeklerin bu beklentileri küçük olarak görmesi, ev kadınlarının gündelik işlerinin görünmez olduğu gerçeğini bir kez daha göstermektedir. Bu çalışmanın bulgularında ayrıca toplumsal cinsiyet rollerinde yer alan, toplum tarafından kadının eşine karşı güler yüzlü olması, iyi bir anne ve eş olması; erkeğin ise gelir getirici olması (Vatandaş, 2017) gibi beklentilerin asker eşlerinin karşılıklı beklentileri ile yüksek oranda uyumlu olduğu görülmektedir. Buradan hareketle asker aile olan katılımcıların çoğunda, evliliklerine ilişkin beklentilerinde toplumsal cinsiyetin etkilerinin görüldüğü söylenebilir.

3.2.1. Toplumsal cinsiyet temelli görev dağılımı

Çiftlerin ev içi görev dağılımına bakıldığında kadınların ev ile ilişkili işlerle ilişkilendirildiği, erkeklerin daha çok maddi kazanca ve kamusal alana ilişkin rollerde tanımlandığı görülmüştür. Öyle ki, kadınlar ve erkekler tarafından ev içi görevde erkeğin herhangi bir görevinin bulunmadığı da vurgulanmıştır:

“Kadın zaten her şeyi yapıyor ki. Herhangi bir görevi yok. Yani, başımızın üzerinde yerleri var. Mesela ben işe gidiyorum. Sabah 8'den akşama kadar, bizim bir yaramaz oğlan var. Onunla uğraşıyor mesela. Yemek yapıyor, temizlik yapıyor, her şeyi yapıyor.” (K-4, Erkek)

Erkek katılımcıların kadının ev içi görevlerinden tamamen sorumlu olduğuna, kendisinin herhangi bir sorumluluğunun olmadığına yönelik şu vurgusu dikkat çekmektedir:

“Evin bütün yükü onda. Yemek, çocuklar, hatta şu an annem rahatsız, onunla bile ilgileniyor sağolsun. İş bölümü böyle yani. Benim de sadece eve maddi katkım var. Evde çorabımı bile çıkarır bir tarafa atarım yani.” (K-11, Erkek)

Erkek katılımcıların sadece eşinin ihtiyaç duyduğu durumlarda yardımcı rol üstlendiği belirtilmiştir:

“Yani tabi şimdi işlerinde her zaman destek olmaya gayret gösteriyorum. Yardımcı olmaya çalışıyorum. Bir erkeğin olabileceği kadar.” (K-7, Erkek)

Erkek partnerin işinin yoğun olmasından dolayı tüm işleri kadın partnerinin yerine getirmesi çiftler için normal kabul edilmektedir. Bununla birlikte, asker evliliklerinde erkeğin işinin yoğunluğundan dolayı kamusal alandaki abonelik açtırma gibi görevleri de kadın partnerin görevi olarak görülmemesine rağmen yerine getirebildiği ifade edilmiştir:

“Ya şöyle dediğim gibi ben aslında evde kalamadığım için çok bütün evin işi zaten eşime yüklenmiş durumda. Temizliğidir, yeri geliyor evin alışverişidir, çocuklarla ilgilenmektir. Şu an kendi evimizde oturuyoruz. Ben oradayken eşim buraya geldi. Yani elektriğini, suyunu, kombisini, doğalgazını, sinekliğini vesaire birçok işini eşim halletti. Çünkü ben gelemedim. Ha bunu sorarsan normalde kadının görevi mi, değil. Ama bir çok şey ister istemez görev icabı ve yaptığımız meslekten dolayı kadına devredilmiş durumda zaten. Çok bir seçeneğimiz kalmıyor. Yani kabul etse de, etmese de ya da öyle bir görev yüklesek de yüklemesek de zaten tek bir yön var. Mecbur o tarafa gidiyor” (K-6, Erkek)

Ancak elde edilen bulgulara göre kadınlar çalışsa da çalışmasa da ev içi görevlerin tamamının sorumluluğunu almaktadır. Kadın katılımcılardan biri, çalışmasına rağmen ev içi görevleri kendisinin yerine getirdiğini, bu konuda eşinin de desteğini aldığını belirtmiştir:

“Yani o da yardım ediyor sağ olsun. Hani yemekte, ondan sonra yani temizlikte bir şey olduğunda. Mesela nöbetçi oluyorum, gelemiyorum.” (K-18, Kadın)

Bununla birlikte bazı çiftler (n:5), evliliğin ortak bir paylaşım olduğunun bilincinde olup görev dağılımının eşit bir şekilde yapılması gerektiğini de belirtmiştir. Katılımcılar, partnerlerin ev içerisinde temel görevlerinin olmadığını, eşlerin karşılıklı anlayışlı olması gerektiğini, tüm görev ve sorumlulukların eşit şekilde gerçekleştirilebileceğini ifade etmişlerdir:

“İki tarafın da hoşgörülü olması gerekiyor. Erkek de öyle. Adil olması lazım, işlerin, işbölümünün.” (K-15, Kadın)

“Temel görevi diye ben öyle bir şey söyleyemem. Yani kimsenin temel bir görevi yoktur. Evlilik sonuçta beraber bir ortaklaşa yaptığım bir yaşam paylaşımı. Bu yaşamın getirdiği tabi bazı zorunluluklar var, bunu iki taraf da konuşarak ya da işte beraber aynı anlayış içerisinde kimin daha çok neyi sevdiğini ya da sevmediğini baz alarak, ya da neyden fedakarlık etti daha çok edeceğini düşünerek ona göre bir iş paylaşımımız, toplu yaşam zaten, bu toplu yaşama ne kadar girer bilmem ama, sonuçta iki kişi de olsa evde iyi bir iş bölümü olmak durumunda onu da işte dediğim gibi iş durumuna, evde olma durumuna, yoğunluğuna bağlı olarak tabi otomatikman iki tarafın anlayışına göre dayanışma oluyor.” (K-14, Erkek)

3.2.1.1 Bütçe planlaması

Ev içi rol ve sorumluluklarda kadınlar ön plandayken bütçe planlamasında erkek partnerlerin ön planda olduğu aktarılmıştır. Katılımcılar, ataerkillikten kaynaklanan düzenden dolayı bütçe planlamasını kendilerinin yaptıklarını, bazılarının eşlerinin ev içi bütçeyle ilgili bilgisinin olmadığını ifade etmiştir:

“Maddi konularda eşim bana güvenir, yatırımları benim planlarıma göre yaparız. Diğer konularda birbirimize danışırız ne olursa olsun. Ama yine de ataerkil aileden gelmenin etkisi mi bilemiyorum sanki son kararı ben veriyormuşum gibi hissediyorum.” (K-3, Erkek)

Katılımcılardan biri tarafından kadın partnerin erkek partnerin maaşını bile bilmediği, merak etmediği belirtilmiştir:

“Eşim benim ne kadar maaş aldığımı bilmez. Merak da etmez. Cüzdan her zaman doludur çok şükür, öyle bir sıkıntımız olmadı. Malımızı bilir, evi, arabayı. Onun dışında benim bankada ne kadar param var, altın mı var bizde, döviz mi var borsada mı paramız var onu bilmez, sormaz da, umrunda da değil. Benim eşime özel bir durum olabilir bu. Maaşımı bilmiyor mesela şu an.” (K-11, Erkek)

Bununla birlikte birkaç katılımcı, diğer konularda olduğu gibi bu konuda da bütçe planlamasının ortak olduğunu ifade etmiştir:

“Yani bu tamamen ortak alınan kararlar, yani bir evin içine maddi anlamda bir şeyler giriyorsa ki artık evliysek senin benim olmuyor. Biz tamamen ortak hareket ediyoruz bu konuda. Bütçe konusu da ortak.” (K-2, Kadın)

3.3.1.2. Ebeveynlik rolleri

Görüşme gerçekleştirilen çiftlerin çoğu (n:7) çocuk sahibidir. Katılımcıların ebeveynlik rollerine ilişkin deneyimleri; anne ve baba rolleri temaları altında incelenmiştir.

Annelik rolü

Ebeveynlik rollerine ilişkin deneyimlerin aktarıldığı görüşmelerde, çocuk yetiştirme sürecinde annelik rolünün daha baskın olduğu görülmüştür. Katılımcılar, çocuklarının doğumdan itibaren bakımlarının kadın partner tarafından verildiğini, çocuklarının anneleriyle daha kuvvetli bir bağ geliştirdiklerini belirtmişlerdir. Erkek katılımcıların çocuğu sevmeye ve gerekli durumlarda yardımcı olma rolü üstlendiği ifade edilmiştir:

“Eşim 19 yaşındaydı anne olduğunda. Tabii ki ben görevlerden dolayı sadece sevmeye kısımlıydım çocuğu. Gezdirir dolaştırırdım falan ama onun dışında sadece severdim yani. O şekilde vakit geçirirdim. Eğitim setleri alırdı, Çocuk Gelişim mezunu olduğu için. Onlarla çalıştırırdı çocuğu. 2 yaşından 6 yaşına kadar kendisi zaten eğitim süreciyle bizzat ilgilendi.” (K-11, Erkek)

“Biz götürüyoruz, biz getiriyoruz, yeri geliyor hastanelerine biz götürüyoruz. Çocukların evet bir çok şeyiyle biz ilgileniyoruz.” (K-13, Kadın)

Bununla birlikte bir kadın asker katılımcı, çalışıyor olsa da çocukların okula gidip gelme süreçlerini kendisinin gerçekleştirdiğini ve mesleğinde erkek personelin yoğunluğundan dolayı emzirme sürecinde yaşadığı zorlukları paylaşmıştır:

“İşte ben geliyorum öğlenleri. Hani araç bende olduğu için. Ben gidip geliyorum. Ee benim iş yeri biraz daha yakın. Onun iş yeri biraz daha uzak. Sabahları okula ben bırakıyorum çocukları. Gene benim iş yerime yakın okul. Dönüşte de tekrar ben alıyorum.” (K-18, Kadın)

“Bazı şeyleri de pek anlamıyorlar açıkçası. Yani emzirme sürecidir, yok şudur, çocuğun bakıcısı vardı. İşte o çağırırdı beni, ben de iş yerinde olurdum. O çağırırdı, gel hani emzir falan diye. Öyle bir giderdim hani, ben gidiyorum derdim. Bir lojmana gidip geleceğim derdim. Giderdim, emzirirdim çocuğu. Ondan sonra o uyurdu.” (K-18, Kadın)

Kadın katılımcıların çoğu, eşlerinin doğum sırasında ve sağlık sorunlarında iş sebebiyle yanlarında olamadığını belirtmişlerdir. Görüşme gerçekleştirilen kadın katılımcılar bu durumu sıkıntılı ancak şikayet etmedikleri bir süreç olarak aktarırken, erkek katılımcılar için bu durum normal kabul edilmektedir. Özellikle erkek katılımcılardan bazıları, doğuma yakın ve doğum sonrasında eşlerinin yakın akrabalarının yanında kaldıklarını belirterek yokluklarında eşleriyle akrabalarının ilgilendiğini, kendilerine ihtiyaç kalmadığını ifade etmişlerdir:

“Bana söyleyenler hani işte hastaneye gitmiştim gelmedi eşim falan, yalnız gittim diyenlere diyorum ki ben yalnız çocuk doğurdum. Artık bir şey, daha ötesi yok yani.” (K-13, Kadın)

“Kızlarım 5 buçuk yaşındalar. Bu süreç içerisinde bir buçuk yıllık bir süreci ben annemle geçirdim. Daha sonrasında kızlar tam hareketlendikten sonra yine ben eşimin desteğini gördüm yani. Hani işinden arta kalan zamanlarda...” (K-5, Kadın)

Erkek katılımcılar için çocuk bakımında rol almamak önemli görülmemektedir. Öyle ki katılımcılardan bazıları, doğum ve çocuk bakımı sürecinde eşlerine destek olmamalarının nedeni olarak eşlerinin kendilerinin desteğine ihtiyacının olmadığını, çocuklarının annesine daha çok ihtiyacının olduğunu öne sürmüşlerdir. Kadın partnerin eşinin akrabalarının sağladığı destek katılımcılara göre yeterli ve normal kabul edilmektedir:

“Çocuklar ilk doğduğunda çok destek olamadım eşime. Aslında bana çok da ihtiyacı yoktu, kayınvalidem sürekli gelip gidiyordu, ablam gidip geliyordu baldızım.” (K-6, Erkek)

“Çocukları eve bıraktığımız zaman, kayınvalideme bir yere gittiğimiz zaman, çocuklar iki saat üç saat geçse de beni hiç aramıyorlar. Çünkü ben zaten evde

değilim. Ya da bir babaya çok ihtiyaç duymuyorlar. Ama acıkınca, üstlerini değiştirdikleri zaman, canları sıkıldıkça, ağlayınca her şeyi anneye gidiyorlar.” (K-6, Erkek)

Öte yandan çocukların kadın partnerle eşin işinden dolayı daha sık vakit geçirmesi, çocuklara ilişkin karar verme süreçlerini etkilemektedir.

“Galiba ben daha söz sahibi olabiliyorum çünkü gün içinde oğlumla geçirdiğimiz vakit benim çok daha fazla. Çünkü babası dediğim gibi akşam eve geldikten sonra o uyanıksa ilgilenabiliyor. Ki babası da yorgun oluyor çok geç saatlere kadar kaldıysa. O yüzden oğlumla ben çok daha fazla ilgileniyorum. Yaptığımız aktiviteler vesaire bizim çok daha fazla oluyor.” (K-2, Kadın)

Waliski, Bokony ve Kirchner’ın (2012) asker eşleriyle gerçekleştirmiş olduğu bir çalışmada katılımcı anneler, kendileri ağladığında çocuklarının da onlarla ağladığını belirtmiştir. Çocuk yetiştirme sürecinde yalnızca bir ebeveyn ile birlikte büyümek aşırı bağımlılık ve tek bir ebeveyne çok sorumluluk yüklemek gibi sonuçlar doğuracağından asker çocukları ve eşleri için olumsuz bir durum olabilir. Öte yandan bu durum, asker eşi kadın partnerlerin evlilik memnuniyetlerini de etkilemektedir.

Bununla birlikte Jona’nın (2011) çalışmasında yer verdiği üzere, asker ailelerin sosyal çevrelerinden sıkça destek almakta oldukları görülmektedir. Kimi aileler için bu durum profesyonel destek (çocuk bakıcısı, ev yardımcısı) iken kimi aileler ise yakın çevreleri olmaktadır.

Babalık rolü

Çiftlerde çocuk yetiştirmede erkek partnerin hamilelik ve doğum süreçlerinde uzakta olabilmesi sebebiyle kadın partnerin annelik rolünün birincil olduğu ön kabulünün olduğu görülmüştür. Katılımcılar, erkek partnerin çocukların yetişmesindeki önemli anlarda

çocuklarıyla olamadıklarını, bu sebepten çocuklarıyla bağ kuramadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar, erken çocukluk döneminde erkek ebeveyn ile ilişki kuramayan bazı çocuklar için babanın olmadığı, bazılarının ise köken ailedeki yakınlarına baba dediklerini, görevde bulundukları çatışmalar sırasında çocuklarının adını bile unuttuklarını aktarmışlardır. Söz konusu bağların günümüzde de onarılamadığı belirtilmiştir:

“Mesela ben çocuklarımın üçünün de ilk konuşmasını, ilk yürümesini, ilk baba deyişinde falan yanlarında değildim. Ya bir gün sonra, ya üç gün sonra, ya beş gün sonra, ya günler günler sonra... Oğlum mesela, babamların yanında o esnada iki seneyi geçirdikleri için, annemin babamın yanında, çocuk dedeye alışmıştı. Benimle aynı evde olmayı yadırgadı. Annesini benden uzak tutuyordu, kısıkanıyordu. Bana çok yaklaşmıyordu, gelmiyordu çocuk. Bana dede diye hitap ediyordu. Oğlum ben babamı diyordum, benim babam yok diyordu.” (K-11, Erkek)

“Şöyle söyleyeyim, ilk oğlum 13 yaşında, doğduğunda askerdeydim, geldim, sürekli gurbette çalıştım. Ondan sonra Hakkari’ye gittim. Neredeyse 6-7 yaşına kadar büyüdüğünü görmedim diyebilirim yani. Hani ilk oğlumla bir kopukluğumuz var. Yani, yetişme konusunda, iletişim konusunda... Birbirimize yetişemiyoruz o konuda.” (K-8, Erkek)

“Ben hatırlıyorum, gittiğinin üçüncü ayı mıydı öyle bir şeydi. Eşim beni telefonla aradığında bizim çocuğumuzun adı neydi diye sordu, artık beyni o kadar durmuştu. Çünkü çatışmalara giriyorlardı, psikolojisi bozulmuştu. Üç günlük bebeği bırakıp gitmiş...” (K-1, Kadın)

Katılımcıların ifadesiyle çocuklarıyla zayıf bağlar geliştiren asker babalar; evde oldukları sürelerde yardımcı rolde konumlanmakta, çocuklarını okula götürme ve derslerine yardımcı olma rolünde yer almaktadır. Ayrıca kadın katılımcılar için de babaların yapabilecekleri işler sınırlı olmakta, örneğin çocuğun altını değiştirme işi erkek partnerden beklenmemelidir:

“Çocuklarla çok ilgilidir. Her şeyiyle yardımcı olur bana. Ben de onun yapmaması, ona yaptırmamam gereken şeyleri ben de bilirim zaten. Ona ben gidip de hadi bir çocuk altı değiştir demem. Ama banyo yaptırırken olsun, yemek yedirirken olsun

mesela birine ben yemek yedirirken birine o yemek yedirir. Yani bu konularda gerçekten çok destek olmuştur bana.” (K-5, Kadın)

“Ya o da hani ödevlerinde falan yardımcı olur. Yani yapar. Kendisi de öğretmenlik mezunu zaten.” (K-18, Kadın)

“Çocuklar, okula gidip gelme konularında genelde eşim de destek oluyor.” (K-9, Kadın)

Katılımcılar, erkek ebeveynin en önemli görevlerinden birinin çocuk üzerinde otorite sağlamak olduğunu aktarmışlardır. Karar verme ve son sözü söyleme rolünün erkek ebeveynde olduğu ifade edilmiştir:

“Genelde çocuk konusunda babanın sözü geçiyor. O ne diyorsa o oluyor. Her konuda babamızın dediği olur.” (K-9, Kadın)

Bununla birlikte ebeveynlik rollerine yönelik yapılan görüşmelerde, çocukların da aile içerisinde karar alma süreçlerine dahil olabildikleri vurgulanmıştır:

“Genelde çocuklar gideceğimiz yere karar verir. Onlar ne derse oradayız.” (K-9, Kadın)

“Yani, çocuklar olana kadar kendimiz sürekli zaman geçirebiliyorduk. Çıkıp bir yerlere gidebiliyorduk. Geziyorduk. Ama çocuklar olduktan sonra şartlarımız çok değişti. Onların isteklerine göre hareket etmeye başladık. Onların mutlu olacağı şekilde davranmaya başladık. Hani romantik bir ortamda gidip yemek yemek yerine AVM’de oyun alanına gidebiliyoruz.” (K-5, Kadın)

3.2.2. Boş zaman aktiviteleri

Çiftlerin birlikte zaman geçirme sıklıklarının tayin olunan yerin mekân kısıtlılığı, iş yoğunluğu ve ebeveynlik sorumlulukları sebebiyle az olduğu katılımcıların çoğunluğu tarafından ifade edilmiştir:

“Çocuklar olmadan önce olurdu ama son zamanlarda pek yok. Evliliğin ilk zamanları dışarı çıkar, en azından bir kafeye gidip otururduk mesela. Onlar olurdu. Baş başa vakit geçirirdik. Şimdi çok vakit geçiremiyoruz. İşin yoğunluğundan, o da etkili oluyor yani.” (K-12, Erkek)

“Pek öyle şeyimiz yok açıkçası. Yani mahremiyet bölgesindeyiz biraz. Merkeze gideyim, bi AVM’ye gideyim veyahut da bir cafeye gideyim gibi bir şeyimiz yok. Köy gibi bir yer. O fırsat da zar zor oluyor yani, ayda, haftada bir diyebilirim yani. (K-8, Erkek)

Boş zaman yaratılabilen zamanlarda ise çiftlerin sosyal alanlarda vakit geçirdikleri, kağıt oyunları oynadıkları, arkadaş çevreleriyle sosyalleştikleri aktarılmıştır:

“Yemek yeriz gezeriz sinemaya pikniğe alışverişe gideriz. Yeri gelir dertleşiriz, yeri gelir güler eğleniriz. Okey oynarız, yüzmeye gideriz, pikniğe gideriz, sohbet ederiz, doğaya açılırız” (K-3, Erkek)

“Ankara’da sonuçta mesai bittikten sonra ikimiz de evdeyiz. O şekilde vakit geçiriyoruz, yürüyüş yapıyoruz, gezmeye gidiyoruz ya da arkadaşlarımızla bir şeyler yapmak istediğimizde yapabiliyoruz. Ya da hafta sonu işte gitmek istediğimiz bir yer olduğu zaman bir izinle gidebiliyoruz. Burada değerlendiriyoruz yani kalan vaktimizi.” (K-17, Kadın)

3.3. Çiftlerin Sorun Çözme Becerileri

3.3.1. Tartışılan konular

Çiftlerin tartışma yaşadıkları konulara ilişkin deneyimlerinde ön plana çıkan nokta iş koşullarının etkisi olmuştur. Katılımcılar, askerlik mesleği sebebiyle eşlerinin çok çalışması, stresli ve yorgun olmaları, Doğu görevleri gibi konularda tartışmalar yaşayabildiklerini belirtmişlerdir:

“Karakol komutanı çok fazla baskı yaptığı zaman, işte çok fazla yorulduğu zaman, eve geldiğinde bizimle daha az ilgilenmek istiyor.” (K-2, Kadın)

“Yemek yeme konusu. Şey var onda böyle, strese girdiği zaman yemek yiyor. İşi de şimdi çok stresli. Benden gizli gizli, bu konuyu çok abarttı. O konuda çok kavga ediyoruz. Mutfağı kilitlemeye kadar gitti olay. Baya sıkıntı yaratıyor bana.” (K-15, Kadın)

“Yani evliliğimiz şeye giriyor böyle, çelişiyoruz karşılıklı. Ben korkudan dolayı o bölgede kalmak istemiyorum. Eşim de batıda mutlu olmuyor. E bizim görevlerimiz bir doğu bir batı şeklinde. O doğuya geldiği şey batıya geldiği zaman mutlu olmuyor, ben doğuya gittiğim zaman mutlu olmuyorum. O yüzden hep çelişiyoruz.” (K-5, Kadın)

Bununla birlikte eş ilişkilerinde köken aileler, kıskançlık, bir konuda karar verme sürecinde istediğini kabul ettirme gibi konuların da tartışmaya sebep olabildiği ifade edilmiştir:

“Zaten gurbette hiç kimseniz yok, bir tek eşim tanıdığım. Zaten çok hemen de arkadaş olabilen de bir insan da değilim, dediğim gibi biraz zaman geçmesi lazım. Topu topu 10 gün izniniz var 15 gün izniniz var. Kırıkkale’ye kadar geliyorsunuz, ailenizin yanına Ankara’ya geçemiyorsunuz.” (K-16, Kadın)

“Genelde neyden olur... Kıskançlık olabilir, bazen oluyor.” (K-9, Kadın)

“Evde o zamanlarda genel olarak tartışma oluyor. Şu anda hamilelik sürecim var benim. Bu süreçte şey cinsiyetimiz belli olmamasına rağmen bir isim çatışmasıçine girdik. O kendi benim dediğim, kız olursa bu olacak erkek olursa bu olacak benim dediğim. Bu olacak diye bir tartışmaya giriyoruz. Tamamen cinsiyeti belli olduğu zaman büyük ihtimalle aramızda bir tartışma yaşanacak.” (K-5, Kadın)

3.3.2. Tartışma biçimleri

Kadın katılımcılardan birkaçının, tartışmalar sırasında sakin, sessiz kalan, uyumlu ve konuyu kapatmaya çalışan taraf olduklarını belirtilirken; erkek katılımcıların sinirli ve tahammülsüz olabildikleri aktarılmıştır. Tartışmalar sırasında öfkeli olan erkek

katılımcıların öfkelerini ses yükseltme, eşya fırlatma ve kendine zarar verme davranışları şeklinde gösterebildikleri ifade edilmiştir:

“Genelde eşim baskın geliyor. O ne diyorsa ben de tamam öyle olsun demek istiyorum, demek zorunda kalıyorum gibi bir şey oluyor. Tamam öyle olsun diyoruz, konu kapanıyor.” (K-9, Kadın)

“Ben biraz gerilebiliyorum, sinirli olabiliyorum. Eşime karşı değil tabii ki, genel. Eşim de bu huyumu bildiği için sanırım, o çok uyumlu bir insan.” (K-11, Erkek)

“Eşim şu ana kadar sinirlendiğinde genel olarak bağırıp çağırmıştır, telefon kırmıştır. Yani yaptığı şeyler bundan ibaret daha ileri seviyede bir şey olmadı. Yani kendine zarar verici şeyler. Elini duvara yumruk atar, bu tarz şeyler...” (K-5, Kadın)

Katılımcılardan bazıları, tartışmalar sırasında fiziksel şiddetten uzak durduklarını özellikle vurgulayarak tartışmaların sözlü olduğunu aktarmıştır:

“Sözlüden zaten, dışına çıkmaz, ben hani 15 yıl bitti, 16 yıldır evliyim. 16 yılda tek bir fiske vurmuşluğum yoktur yani. Kıyamam da...” (K-8, Erkek)

“Yani öyle kavga gürültü tarzı bir şey de olmaz da. Yani konuşarak halledebiliyoruz yani bunları.” (K-18, Kadın)

Eşi asker olan bir erkek katılımcı, iş sebebiyle yaşadıkları sözlü tartışmalar sırasında eşinin ifadelerini aktarırken eşinin iş yaşamına alıştığını, bu konudaki tartışmalarının azaldığını vurgulamıştır:

“Ne yapabilirim, yürü git, yatmam lazım, yarın da kalsa bana kalacak. Bitirmem gerekiyordu, işte.. İstediler, öyle şey yapıyor. Ya bir şeyden sonra ilk zamanlar daha çok oluyordu da son zamanlarda artık öyle dediğinde tamam ben de alıştım diyebilirim yani. Eskisi kadar neden geciktin diye pek şey yapmıyorum.” (K-12, Erkek)

Asker ailelerin en önemli sorunlarından birinin yoğun iş koşulları olduğu yapılan çalışmalarda ifade edilmektedir (Jona, 2011). Bu çalışmanın bulgularında da asker ailelerin

iş yaşamının etkisiyle sık tartışma yaşayabildikleri bilgisine ulaşılmıştır. Alan yazında ayrıca askerlik mesleğinin çok sayıda psikosomatik belirtisinin (uyku, yeme sorunu, alkol ve madde kullanımı gibi) olduğu, askerlerin özellikle Travma Sonrası Stres Bozukluğu belirtilerini sıkça gösterebildikleri ifade edilmektedir (JAMA, 1988; Kang ve diğer., 2003; Hoge ve diğer., 2004; Smith, 2015; Brignone ve diğer., 2017; Er, 2021). Gerçekleştirilen çalışmalar, travma sonrasında fiziksel saldırganlık oranının arttığını göstermektedir (Lotfi ve Başçılar, 2017). Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı üzere meslek sebebiyle var olan stres ve sonuçları asker evliliklerini de etkileyebilmektedir. Denebilir ki asker aileler, ruh sağlığı sorunlarının etkileri için birer potansiyeldir ve ailelerinin bu noktada desteklenmemesi evlilikler için risk oluşturmaktadır.

3.3.3. Çözüm stratejileri

Çiftlerin tartışmaları çözmeye deneyimlerinde sorunun çoğu zaman konuşulmadan kendiliğinden sonuçlanmakta olduğu görülmüştür. Katılımcıların çoğu; sessiz kalma, sorunu yok sayma, ortamdan uzaklaşma gibi davranışlar sergilediklerini, bir kısmı ise konuşmak için sakinleşmeyi bekleme, özür dileme gibi davranışlarda bulunduklarını aktarmışlardır:

“Ben çekiliyorum odama biraz dinleniyorum, o biraz çocuklarla ilgileniyor, sonrasında hiçbir şey olmamış gibi devam ediyoruz.” (K-6, Erkek)

“Bazen olay tatliya bağlanır bazen sonuçlanmaz.” (K-3, Erkek)

“Muhtemelen gelip özür diler, ya da muhtemelen hatalıysam özür dilerim ya da hiçbir şey yapmayıp hiçbir şey olmamış gibi devam ederiz. Unutuyoruz. Sabah uyanınca, hiçbir şey olmamış gibi gün yeniden başlıyor.” (K-2, Kadın)

Katılımcıların çoğu, küs kalma sürelerinin kısa olduğunu belirtmiştir. Kadın katılımcılar bu durumu, eşlerinin riskli görevlerde olması, birlikte az vakit geçirmeleri, evde huzursuzluk olmasını istememeleri gibi sebeplerle açıklamışlardır:

“Biz hiç küs kaldık mı... Küsmek değil de kısa tripler. Konuşmuyorum seninle falan moduna girersin ya. Kısa bir süreliğine. O da ne kadar sürer, 12 saati geçmez. 15 yıldır 8-10 saati geçmiştir diyemem yani. Eşim çok saygılı bir insan.” (K-11, Erkek)

“Yani bilmiyorum, evde huzursuzluk oluyor, öyle sevmiyoruz. Bir de bir şeyler uzatmaya gelmiyor. Zaten göreve gidiyor, tehlikeli şeyler, yani hiç birbirimizi üzme gerek yok.” (K-15, Kadın)

3.3.4. Karar alma süreçleri

Eş ilişkilerinde karar alma süreçlerine ilişkin deneyimlere bakıldığında, çiftlerin çoğunda son kararın erkek partner tarafından verildiği, bir kısmının ise ortak karar aldığı görülmüştür. Katılımcılar erkeğin karar sürecinde ön planda olmasını toplumsal cinsiyet rollerine atfederek kadının duygusal, erkeğin mantıklı olduğu inancına vurgu yapmışlardır:

“Dediğim gibi hep en son kararı ben verdiğim için. O istemese de böyle oldu. Evet, son sözü ben söylüyorum. Çünkü o biraz daha duygusal, ben daha mantıklıyım. O da bunun farkında. Doğru kararı benim alacağımın farkında. Çünkü o da duygusal davranıyor. O yüzden o da son kararı bana bırakır ve saygı duyar.” (K-11, Erkek)

“Yani kararları genel olarak birlikte alıyoruz diyebilirim. Çelişkiye düştüğümüz çok zamanlar oluyor ama yine de ortak bir yol konuşarak ortak bir yol bulabiliyoruz.” (K-5, Kadın)

Bir katılımcının karar alma sürecine ilişkin ifadelerinde eşine uyum göstermesi gerektiğini vurgulaması dikkat çekicidir:

“Öyle bir şey yok aslında. Daha çok söz sahibi olan diye... Tabi eşime göre şekilleniyor hayatımız ya ondan bahsederek. Bir tarafın uyum göstermesi gerekiyor işte. Ben uyum göstermeye çalışıyorum.” (K-15, Kadın)

Vatandaş’ın (2017) çalışmasında belirttiği gibi asker ailelerinde de duygusal yönü yüksek tutum ve davranışların kadınlara, mantıklı karar verme rolünün erkeklere atfedildiği ve bu durumun karar alma süreçlerinde etkisinin bulunduğu söylenebilir.

3.4. Askerlik Mesleğine İlişkin Deneyimler

3.4.1. Askerlik mesleğini tercih sebebi

Katılımcıların asker olmayı tercih etme nedenleri arasında askerliğin erkeklikle bağdaştırılması ile gerçekleştiği anlaşılmaktadır:

“Tercih sebebi... Her Türk erkeğinin gönlünde asker olma arzusu vardır zaten. Ne söyleyebilirim...” (K-11, Erkek)

Katılımcılardan biri, asker olan babasının yaşadığı zorlukları deneyimlemiş olmasına rağmen babasının mesleğini tercih ettiğini ifade etmiştir:

“Babamın asker olmasından dolayı mesleği yakinen tanıyordum, şartları biliyordum. Babamın mesleğini, yani babam askeri personel olmasından dolayı onunla beraber aynı şartları yaşadık ailece. Onun gittiği bölgelere gittik. Onun yaşadığı zorlukları yaşadık. Hayatının büyük bir bölümüne şahit olduğum için de neyin nasıl bir sistem olacağını önceden öngörebiliyorum. Pek istemiyordum açıkçası. Ama biraz, daha doğrusu farklı bir branşla girmeyi istemiştim Türk Silahlı Kuvvetleri’ne, o branş da açılmayınca normal girmiş olduğum branşla devam etmek durumunda kaldım. Şu anda da öyle devam ediyorum. ” (K-14, Erkek)

Bir katılımcının ifadesinden, tek erkek çocuğun toplumda değerli kabul edildiği, can güvenliği riski olan bir mesleğin aileler tarafından kabul edilmediği ancak katılımcının evlilik sürecinde düzenli bir iş beklentisini karşılayabilmek amacıyla askerlik mesleğini tercih etmiş olduğu anlaşılmaktadır:

“Askerlik, eşimle evlenmek için. Ortaokuldayken girdim kazanamadım. Babam istemedi yani, çünkü İç Anadolu’da tek erkek çocuk asker mi yaptın mantığı, o milletin şeyi laflarından dolayı. Dedi ki oğlum hani seni bir şekilde okuturuz bir şey yaparız iş yeri açarız. Ben asker olacağım dedim. Çünkü 9 ay eğitimimiz vardı, 9 ay sonra ben artık şeydim yani kendim mesleğimi elime aldım. O öyleydi. Kayınbabam memur olsun istiyordu, öyle diyordu Sezanur. Hani bir işi olsun devlet işi olsun. En

kısa yöntem evlenmek için aklıma o geldi ve çok gururluyum asker olduğum için.”
(K-10, Erkek)

Öte yandan askerliği tercih etme nedenleri vatana sevgiyi ifade eden milliyetçilik duygusu; bunun haricinde ise aile ve eş tavsiyesi gelmektedir:

“Yani, öyle düşünerekten ya da hayalimdeki meslek değildi. Sadece tavsiye üzerine bir defa denemek istedim. Sonuç buralara kadar geldi.” (K-7, Erkek)

“Ya aslında çocukluktan beri polis olmayı çok isterim. Bir ilgim vardır. Olmadı. Daha sonra eşim jandarmaya girdi. O girdikten sonra onun tavsiyesi üzerine jandarmaya girmeye çalıştım zaten polislikle benzer diye düşündüm. Hani yakın meslekler olarak gördüğüm için. Denedim, kazandım. Şu anda çok memnunum mesleğimden.” (K-17, Kadın)

Türk toplumunda askerlik mesleği, geçmişte oldukça kutsal kabul edilen mesleklerden olmaktadır.

3.4.2. Kadın asker olmak

Görüşme gerçekleştirilen katılımcılardan ikisi kadın askerdir. Katılımcıların gözünden kadın asker olmak bir cinsiyete özgü olmayan, fiziksel güçten bağımsız bir meslek olarak tanımlanmaktadır:

“Bence cinsiyetle alakalı bir şey değil. Yani şunu görüyorsunuz. Erkekler kadar güçlü değiliz ama sonuçta ben bir erkekle aynı yerde çalışıyorum. Aynı işi yapıyorum. Onlarla aynı emiri alıyorum. Bazı koşullara bizi onlar kadar katmıyorlar mesela araziye çıkıp da sen işte git teröristle çatış o şekilde beklemiyorlar. Hiçbir şekilde cinsiyete bağlanabilecek bir şey değil. Kadınlarımız da ne kadar güçlü olduğunu gösteriyor her işin altından kalkabileceklerini, yapabileceklerini görüyoruz bu teşkilatın içerisinde. Yani vatanını milletini seven, bu mesleği gönülden yapak isteyen herkesin layıkıyla yapabileceğini düşünüyorum.” (K-17, Kadın)

Katılımcılar, askerliğin günümüzde de erkeklere ait bir meslek olarak görüldüğünü vurgulayarak çalışma şartlarındaki fiziki koşulların da kendilerine uygun olmadığını belirtmişlerdir:

“..Yani bazı yerlerde mesela hani ilçeye gidersin, bayan tuvaleti bulamazsın.Yoktur yani. Hani daha o şey yok. Yani hep erkek tuvaleti. Hani bayan daha böyle çok kavranmamış. Öyle diyeyim.” (K-17, Kadın)

Bununla birlikte erkek askerler, kadın askerlere teşkilat içerisinde ihtiyaç olacak kadar yer verilmesi gerektiğini ve kadın askerlerle aynı ortamda çalışmayı çok istemediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların ifadesine göre söz konusu durum, kadın askerler tarafından fark edilmekte olup ekip birliğini de olumsuz etkilemektedir.

“Yani şöyle söyleyeyim, kadına neden ihtiyaç var bizim teşkilatta? Şüpheli bir kadının üst araması yapılacaksa bunu bayan personelin yapması lazım. Ev araması yapılırken yatak odasının çekmeceleri falan aranacaksa bunu bayan personelin yapması lazım. Bu ihtiyacı karşılayacak kadar bayan personel olsun mesela teşkilatımızda...” (K-11, Erkek)

“Şu anda çalıştığım yerde iki tane kadın astsubay personelimiz var, birisi devrem. Yani onlar, bizden biraz ayrı tutuluyor. Biz de ayrı tutuyoruz. Aslında, yani... Biraz şey olacak ama... Cinsiyetçilik. Ben kadın personelle aynı ortamda çalışmayı çok isteyen biri değilim.” (K-6, Erkek)

“Bir de zaten hani çok böyle daha bayanı şey yapamamazlık var. Kabullenememezlik var yani.” (K-18, Kadın)

Erkek asker katılımcılar, kadın askerlerin kendileriyle aynı işi yapamayacaklarını düşündüklerini ifade etmişlerdir.

“.. Ben ormanın içinde tek başıma günlerce ve teröristlerin olduğu bölgede tek başıma kalsam kalabilirim ama bir kadın bunu zaten yapamayacağını, yap desen de yapmaz, banane ya der, ben mi kurtaracağım vatani der. Ama bir erkek onu demez.” (K-11, Erkek)

3.4.3. Erkek asker olmak

Katılımcılar, askerlik mesleğinin biyopsikososyal etkilerine de vurgu yaparak erkek bir askerin psikolojik ve fiziksel olarak sağlam, lider, itaatkâr ve ailesine olan özleme karşı da dirayetli olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Birkaç katılımcı, erkek askerleri sivil kişilerle kıyaslayarak disiplinli, çabuk sinirlenebilen ve kuralcı olarak tanımlamıştır.

“..Dışardaki insanlara göre askeriyedeki personel biraz daha disiplinli biraz daha böyle çok çabuk parlayabilir, çabuk sinirlenebilir.” (K-6, Erkek)

“Psikolojik olarak çok sağlam olmalı. Fiziksel olarak da çok sağlam olmalı. Ve ama şöyle, çelik gibi de sinirleri olmalı yani. Çok sakın kalabilmeli, kriz yönetebilmeli. Kriz durumunda ani kararlar alabilmeli. Mantıklı risk alabilmeli. Bizim meslekte bir erkeğin böyle olması gerekir. Kurallara katî şekilde riayet etmesi gerekir. Amasız, nedensiz, emirlere -tabi kanuni emirlere- riayet edebilmesi gerekir. İtaatkar olması gerekir.” (K-11, Erkek)

“Aslında şöyle diyeyim, biraz sabırlı biraz dirayetli olması lazım. Mesleği seçiyorsa, diyorum ya belli uzun süre aileden ayrı kalabiliyorsun. Bu ayrı kaldığın süreç eğer senin psikolojini bozacaksa sana rahatsızlık verecekse bu mesleği seçmemen lazım diye düşünüyorum.” (K-7, Erkek)

Kadın asker katılımcılar, çalışma yaşamlarında erkek askerlerden daha zor koşullarda da çalışabildiklerini, iş yaşamında erkek askerlerden ayrı tutulmalarının doğru olmadığını vurgulamışlardır:

“İlk atamam Şırnak’a çıktığı için belki hiçbir erkeğin gitmediği bir yere dağın başına terör bölgesine ev aramasına bile gitmişliğim var yani. Oraya hiç gitmeyen erkek personel bile olmuştur.” (K-17, Kadın)

3.5. Çiftlerin Psikososyal Destek Gereksinimleri

3.5.1. Askerlik mesleğinden kaynaklı gereksinimler

Araştırmanın örneklemini olarak belirlenen asker ailelerin evlilik deneyimlerine ilişkin gerçekleştirilen görüşmelerde; bireylerin yaşam deneyimlerinde birincil olarak iş stresinden kaynaklı dış sıkma davranışı; silah arkadaşının şehit olması sonucunda uyku bozukluğu, alkol kullanımı, fiziksel şiddete başvurma gibi psikosomatik belirtilerin deneyimlenebildiği görülmüştür. Katılımcılar, görüşmeler sırasında sık sık askerlik mesleğinin stresli bir iş olduğunu, iş yaşamının kendilerini ve evliliklerini etkileyebildiğini vurgulamışlardır:

“Tabii bu olumsuz yönde etkiliyor çünkü eşim hep stresli yani hep morali bozuk. İş yerinde her zaman için gergin olduğu için bu tabii ki evin içine de yansıyor yani.”
(K-12, Erkek)

“Suriye’ye gittiğimde dişlerimi daha fazla sıkmaya başladım uyku sırasında dişlerimi gıcırdatmadan öte hem gıcırdatıp hem de sıkılmaktan dolayı dolgularımı kırmaya başladım. O süreçte diş hekimine gitmek durumunda kaldım. Gece plağı kullanmaya başladım. Gece plağını da geceleyin stresten yine muhtemelen yenemediğim için, sıkmaya devam ettiğim için, plağı da ağızımda parçalanınca en son çeneme botoks yaparak çene kaslarımı zayıflattı diş hekimi.” (K-14, Erkek)

“Uyku düzenim bozuldu. Gece evden çıkıp dışarı gidiyordum, dolaşıyordum falan kendi kendime. Bir dönem alkol kullandım. Kısa bir süreymi ama kullandım yani. Evde konuşmuyordum. Bir ay gibi süreyi aslında hatırlamıyorum ben o ara. Öfke kontrolümü kaybetmiş olabilirim. O dönem dışarda birilerinin ağızını burnunu kırmış olabilirim.” (K-11, Erkek)

3.5.2. Eş ilişkilerine yönelik gereksinimler

Katılımcıların ruh sağlığı hizmetine ilişkin tutumları incelendiğinde, özellikle evliliğin ve tayin süreçlerinin ilk yıllarında asker ailelerine destek sağlanabileceğini belirtilmiştir:

“Mesleğin ilk başında, yeni evlenmiş olanlara yapabilirsiniz bunu. O olabilir. Mesleğe yeni başlamış, ilk tayinini görecektir olan. Onlara bu konuda profesyonel bir ekip oluşturulup destek verilebilir.” (K-11, Erkek)

Katılımcıların ayrıca eş ilişkilerinde geçmiş travmatik deneyimlerden kaynaklı da evliliklerinde uyum sorunu yaşayabildikleri ifade edilmiştir:

“..Evlilikte alışma süreçleri falan. Onlardan dolayı, alışabilme. Şimdi ben aile ortamı fazla görmedim, annem vefat ettikten sonra. Aile ortamına biraz giriyorsun, ona alışma. Ondan dolayı, o zorluklardan dolayı. Onu da atlattım çok şükür. Yani öyle düşünüyorum.” (K-4, Erkek)

Jona'nın (2011) çalışmasında belirttiği üzere asker ailelerin bazılarının destek alma konusunda istekli oldukları söylenebilir. Ancak Başçıllar'ın (2020) ifadesiyle Türkiye'de orduda sosyal hizmet kaynakları bu konuda yetersiz olabilmektedir.

BÖLÜM IV: SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmanın sonuçlarına ve sonuçlara yönelik oluşturulan önerilere yer verilmiştir.

4.1.Sonuç

Askerler ve eşlerinin evlilik deneyimlerinin sosyal hizmet bakış açısıyla ele alındığı bu çalışmada, askerler ve eşlerinden oluşan 18 katılımcı ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler sonucunda çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. Bu doğrultuda elde edilen bulgular, çiftlerin evlilik bağının kurulmasına ilişkin deneyimler, rol ve sorumlulukların dağılımına ilişkin deneyimler, çiftlerin sorun çözme becerilerine ilişkin deneyimler, askerlikmesleğine ilişkin deneyimler ve çiftlerin psikososyal destek ihtiyaçlarına ilişkin deneyimler başlıklı ana temalar altında incelenmiştir. Çiftler, evlilik bağının kurulmasına ilişkin deneyimlerinde yer alan genel olarak evlilik alt temasında evliliği tanımlarken arkadaşlık, mutluluk kavramlarına değinmiş ve evliliği güzel bir şey olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Erkek katılımcıların evlilikte sadakat ve güven kavramları tanımlamalarında yer verdikleri ifadelerdendir. Bununla birlikte erkek asker katılımcılar için eve geldiklerinde sevdikleri kişi tarafından kapının açılması, moral ve motivasyon kaynağı olarak belirtilmiştir. Kadın katılımcılar için ise sevdikleri kişiyle evli olmak, onlar için önemli bir unsur olmaktadır.

Asker eşlerinin bir kısmının, evlenmeden önce köken ailelerinde ya da yakın çevrelerinde aynı meslekten olan kişilerin bulunması veya eşleri tarafından bilgilendirilme yolu ile askerlik mesleği hakkında bilgi sahibi olduğu anlaşılmıştır. Önceden bilgi sahibi olan katılımcılar, eşlerine duydukları sevgiden dolayı fedakâr ve özverili davranma veya seçim şansı olsa eşinin mesleği bırakmasını seçme gibi düşüncelere sahip olma ifadelerinde bulunmuşlardır. Meslek ve yaşam deneyimi konusunda bilgi sahibi olmayan katılımcılar, askerlik mesleğine ilişkin tahmin ettiklerinin, deneyimlemekten çok daha farklı olduğunu belirtmiştir. Asker eşleri için evliliğe alışma süreci, mesleki koşullardan ötürü standart ailelerden daha zorlu olmaktadır. Bununla birlikte katılımcılar için askerle evli olmanın zor olarak tanımlanma nedenlerinden biri yukarıda bahsedilen unsurlardır. Buradan yola çıkarak denebilir ki asker eşleri, askerlik mesleğine ilişkin deneyimlerin ve detaylı bilgiaktarımının sağlanabileceği mekanizmalara ihtiyaç duymaktadır.

Bununla birlikte çiftler evlilik tanımlamalarını yaparken, asker aile olmayı farklı konumlandırmakta ve asker evliliklerinin standart evliliklerden farklı olduğunu vurgulamaktadır. Buna göre çalışmada asker eşleri için asker evliliklerinin zor olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar bu zorlukları açıklarken iş yoğunluğu, görevler, tayinler, riskli görevlerden dolayı korku, belirsizlik, kaygı yaşama, ayrı kalma ile artan ev içi ve ebeveyn sorumlulukları gibi süreçleri deneyimlemek durumunda kaldıklarını vurgulamışlardır. Askerlik mesleğinden kaynaklanan zorluklar sebebiyle düğün tarihlerinin ertelenmesi, aile bireylerine yeterince zaman ayıramama gibi başlıca sorunların yaşandığı söylenebilir.

Çalışma sonucunda elde edilen bilgiler ışığında bir diğer sorun ise asker eşi için iş yaşamına katılım imkânının sınırlı olması olarak ifade edilebilir. Özellikle kadın eşler, tüm yaşamlarını eşlerine göre planlamak durumunda kaldıklarını, bu yüzden iş imkânlarından vazgeçtiklerini ve eşlerinin tayinleri sebebiyle köken ailelerinden, sosyal çevrelerinden uzaklaşarak evlilik yaşamını sürdürdüklerini belirtmişlerdir. Söz konusu durum, asker eşlerini ev kadını olmaya yönlendirmekte ve kariyer imkanını oldukça sınırlamaktadır. Ayrıca kadının ev kadını olması, bazı erkek askerler için oldukça olumlu karşılanmaktadır. Bu çalışmada erkek askerlerin çoğuna göre kadının temel görevinin ev işleri ve çocuk bakımı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kadının iş yaşamına erişiminin kısıtlı olması ile beslenen bu durum, kadının erkeğe bağımlılığını arttırmakta; bu sayede erkek de orduda çalışmak için motivasyon bulmaktadır.

Evli bir kadın asker olmaya ilişkin deneyimlerde ise kadın askerlerin yine güvenlik görevlileri ile evlendikleri, bu durumu avantaj olarak gördükleri ancak evli kadın asker olmanın iş yaşamında mobbinge uğrama, nöbetler ve bu durumun evlilik yaşamına dair olumsuz yansımalarının olması, ebeveynlik sorumluluklarına yeterince zaman ayıramama gibi zorlukların bulunduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu bölümde kadın askerlerin meslek yaşamlarında yaşadıkları sorunların özel yaşamlarını zorlaştırmakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Evlilik yaşamını anlamak amacıyla çiftler arasındaki rol ve sorumlulukların dağılımı ve çiftlerin eş algıları; toplumsal cinsiyet temelli görev dağılımı, bütçe planlaması, ebeveynlik rolleri ve boş zaman aktiviteleri alt temalarında incelenmiştir. Çiftlerin iyi eş algıları, evliliklerinde birbirlerine ilişkin tutum ve rollerini, bu da evlilik yaşamının tümünü etkilemektedir. Bu kapsamda, katılımcıların eş algılarına bakıldığında, iyi bir eş olma

kavramına vurgu yapıldığı ve kadın partner için iyi bir eş gelir getirici olma, ailesine ve eşine zaman ayırma davranışlarıyla özdeşleşirken; erkek partner için iyi bir eş olma anlayışlı, söz dinleyen, evine bağlı, yapıcı, idareci ve ailesinin mutluluğunu düşünen, fedakâr kişi olarak belirtilmiştir. Denebilir ki toplumsal cinsiyet rollerini yerine getirmek, asker evliliklerini devam ettirici bir unsurdur.

Kadın katılımcılar, erkek askerin işinden dolayı yoğun ve stresli olabildiğini ifade ederek partnerlerinden romantik olma, ev içi işlerde temel görev üstlenme gibi davranışları beklemediklerini, erkeği kamusal alanda çalışan, gelir getirici ve yardımcı biri olarak gördüklerini vurgulamışlardır. Yani kadın partnerler için askerlik mesleğinin etkisi, eşlerinden beklentilerini sınırlandırmalarına ve bu durumu normal kabul etmelerine sebep olmaktadır. Bu noktayı pekiştiren en önemli unsur ise askerlik mesleğini icra eden erkek personelin en büyük önceliğinin meslek yaşantısı olmasıdır. Bu noktada kadın, erkeği eviçi işlerde yardımcı kabul ederken, kendisi de ev içinde ve partneriyle ilişkisinde fedakârlık yapmaktadır. Söz konusu tutum ve kabulleniş zaten erkek askerlerin iyi eş algısından anlaşıldığı üzere kadın partnerden de beklenti hâline gelmiştir.

Çalışmada aynı zamanda Enloe (2005) tarafından ifade edilen; ordu tarafından kadın partner için yaratılan uyumlu, anlayışlı, ev içi görevlerini hassasiyetle yerine getiren ideal eş algısının günümüzde Türk ordusunun kadın eşleri için de devam ettirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Az sayıda olmakla birlikte çalışmada yer alan bazı çiftlerin ev içi görev dağılımında eşit görev üstlenmesi sonucu ise toplumsal cinsiyet rollerinin değişimi adına umut verici olmaktadır.

Çiftlerin deneyimlerinin incelendiği bir diğer konu bütçe planlamasıdır. Katılımcılardan bazıları, hanelerinde erkek partnerin bütçe planlamasından sorumlu olduğunu, kadın partnerin maddi kazancın miktarından bile haberi olmadığını aktarırken bazı çiftlerin bütçe planlamasında ortak hareket ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumu da erkeğin tamamen maddi iş ve işlemlerle tanımlandığı toplumsal cinsiyet algısı ile açıklamak mümkündür.

Ebeveynlik rolü deneyimlerine ilişkin sonuçlar çalışmanın bir diğer çıktısı olmaktadır. Buna göre asker eşlerinin büyük çoğunluğu, hamilelik ve doğum sürecinde görevler ve eş götürülemeyen yerlerde çalışma sebebiyle erkek partnerin yanında olmadığını

belirtmiştir. Katılımcılar doğum sürecinde ağırlıkla yakın çevrelerinden (kendi anneleri, kız kardeşleri vs.) destek almaktadır. Bazı katılımcılar doğumdan önce köken ailelerinin yanında kaldıklarını ve doğum sırasında kendilerinin doğuma eşlik ettiğini ifade etmiştir. Kimi aileler için bu durum profesyonel destek (çocuk bakıcısı, ev yardımcısı) iken kimi aileler ise yakın çevreleri olmaktadır. Erkek partnerler için doğum sürecine dahil olmamak normal kabul edilirken, kadın partnerler bu durumu zor bir süreç olarak aktarmışlardır. Bu durum her ne kadar zor olarak görülse de, kadın partnerlerin yine bu ve benzeri durumları içselleştirmiş olduğu ve bu konuya uyum sağladığı görülmektedir.

Rol dağılımına bakıldığında ise annelik rolü birincil görev, babalık rolü ise yardımcı kabul edilmektedir. Buradan hareketle erken çocukluk döneminde asker çocukların anneleriyle yakın ve bazen de bağımlı bir ilişki kurdukları söylenebilir. Bununla birlikte erkek katılımcıların ifadelerinde çocuklarıyla zayıf bağlarının olduğu, doğum sırasında görevde olan asker erkeklerin çocuklarıyla tanıştıkları sırada çocuklarının kendilerine baba demedikleri, kendilerinin de çocuklarına alışmakta zorlandıkları ve çatışma sebebiyle yaşanan psikososyal sorunlardan (temel ihtiyaçların yeterince karşılanamaması) dolayı erkek askerin çocuğunun adını dahi hatırlayamayabildiği ifade edilmiştir. Asker babaların çocuklarıyla kurdukları zayıf bağların etkisi günümüzde de görülmektedir. Bu durum, asker ailelerin meslekten kaynaklanan mevcut durumdaki dinamiklerinin sağlıklı bir aile yapısında bulunmaması gereken bazı özellikleri barındırdığını göstermektedir.

Asker eşi anneler çocukların temel bakımı, eğitimleri, çocukları için uygun okulun seçilmesi, okula gidip gelmede eşlik etme gibi konularda ön plandayken; asker babaların ödev yapma, okula götürme ve karar mekanizması olma alanlarında rol üstlendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre babalar ne kadar uzakta olsalar da anneler tarafından çocuklar üzerinde otorite kurma aracı kabul edilmektedirler. Çiftlerin birlikte zaman geçirme sıklıkları incelendiğinde, kaliteli ve uzun vakit geçirme oranının düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Asker aileler, tayin olunan yerin coğrafi imkansızlığı, 7/24 mesai anlayışı, iş yoğunluğundan kaynaklı yorgunluk, ebeveynlik rolleri gibi sebeplerle eşleriyle yeterince zaman geçirememektedir. Birlikte vakit geçirdikleri zamanlarda ise arkadaş çevreleriyle sosyalleşme, kağıt oyunları, doğa yürüyüşleri, yemek yapma, film izleme gibi etkinliklerde bulundukları ifade edilmiştir.

Bir diğ er sonuç, çiftlerin karar alma süreçlerine ilişkin verdikleri yanıtlar ile ilgili olmaktadır. E lerin karar alma biçimlerine bakıldığında;  o unlu unda son sözü söyleme anlayışının olduğu ve son sözü söyleyenin erkek partner olduğu ve bazı çiftlerin ise ortak karar alabildikleri belirtilmiştir. Katılımcılar, son sözü söyleme anlayışına ilişkin erkeklerin mantıklı, kadınların ise duygusal olduklarını vurgulamışlardır.

Çiftlerin tartışma yaşadıkları konular arasında i  yaşamı ön planda olmaktadır. Katılımcılar, Doğu görevi, asker e in çok çalışması, stres ve yorgunluktan kaynaklı tartışmalar ya ayabildiklerini ifade etmi ledir. Bununla birlikte köken aileler, kıskançlık, istek  atı ması gibi alanlarda da tartışmaların ya anabildi i belirtilmiştir. Tartışmalar sırasında kadın partnerin uyumlu, sessiz, konuyu kapatmaya çalışan taraf olduğu vurgulanırken; erkek partnerin ise öfkeli ve tahammülsüz olabildiği ifade edilmiştir. Erkek partnerlerden bazılarının öfke kontrol sorunu yaşadığı, eşya fırlatma, ses yükseltme ve kendine zarar verme davranışı gösterdiği belirtilmiştir.

Askerlik mesleğinin çok sayıda psikosomatik belirtisinin (uyku, yeme sorunu, alkol ve madde kullanımı gibi) olduğu, askerlerin özellikle Travma Sonrası Stres Bozukluğu belirtilerini sıkça gösterebildikleri (JAMA, 1988; Kang ve di ., 2003; Hoge ve di ., 2004; Smith, 2015; Brignone ve di ., 2017; Er, 2021) ve travma sonrasında fiziksel saldırganlık oranının arttığı yapılan çalışmalarda ifade edilmektedir (Lotfi ve Ba  ıllar, 2017). Katılımcıların ifadelerinden anla ıldı ı üzere meslek sebebiyle var olan stres ve militarizm etkisiyle oluşturulan erkek algısında bulunan güç, otorite sahibi olma ve saldırganlık davranışı asker evliliklerini de etkileyebilmektedir. Denebilir ki asker aileler, psikiyatrik sorunlar için birer potansiyeldir ve ailelerinin bu noktada desteklenmemesi evlilikler için risk olu urmaktadır.

Tartışmaların sonlanması noktasında ise katılımcılar, çoğu zaman sorunu yoksayma davranışı gösterdiklerini vurgulamışlardır. Buna göre tartışma sonrasında sessiz kalma, ortamdan uzaklaşma ve konunun tekrar gündeme gelmeden kapanması çiftlerin sorun çözme biçimlerini olu urmaktadır. Bazı katılımcılar, özür dileme ve konuşmak için sakinle meyi bekleme tutumunda bulunduklarını belirtmişlerdir. Tartışma sonrası k s kalma süresinin kısa olduğu ifade edilmiştir.

Asker evlilikleri, alanyazında pek çok araştırmacı tarafından standart evliliklerden farklı dinamikleri bulunduğu kabul edilen bir evlilik biçimi olmaktadır. Çiftlerin evliliklerinde yaşadıkları çeşitli döngü, kriz ve zorluklar bu çalışmada ele alınmaya çalışılmıştır. Bu noktada çalışmanın en önemli sonuçlarından biri, çiftlerin psikososyal destek gereksinimleri olmaktadır. Asker katılımcılar, yaşam deneyimlerinde bulundukları ilişsebebiyle çeşitli psikosomatik belirtiler göstermekte olduklarını ifade etmişlerdir. Buna göre erkek askerler, görevleri sebebiyle dış sıkma davranışı, öfke kontrol sorunu ve bundan kaynaklı uyku sorunları, fiziksel şiddete eğilim ve alkol kullanımı gibi davranışlarda bulunduklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar, silah arkadaşlarının şehit olması sonrasındaöz konusu psikosomatik belirtileri kendilerinde gözlemlediklerini ve bu durumun eş ilişkilerine de yansıdığını, belirtilerin akut olduğu sürede gece dahil olmak üzere eve gitmediklerini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte katılımcıların evliliğe alışma sürecinde geçmiş travmatik deneyimleri sebebiyle zorlanabildikleri de belirtilmiştir.

Ayrıca katılımcıların yaşadıkları ebeveyn çocuk ilişkisi, karar alma ve tartışma süreçleri gibi diğer unsurlara yönelik bulgular da psikososyal destek gereksinimlerini göstermektedir. Asker ailelerin bir kısmının ruh sağlığı desteğine ilişkin olumlu tutum sergiledikleri bu çalışmanın bir diğer sonucudur. Buna göre çiftler, özellikle evliliklerinin ilk yıllarında ve askerlik mesleğinin ilk süreçlerinde sağlanacak ruh sağlığı hizmetinin kendileri için olumlu sonuçlarının olacağını düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Özetle bu çalışmada asker ailelerin, ordunun 1950’li yıllarda evliliği teşvik etmesiyle birlikte başlayan, ideal kadın algısında yer alan geleneksel toplumsal cinsiyet ve kontrollü evlilik anlayışına sahip asker evliliklerinin çoğunlukta olduğu, bu evliliklerin standart evliliklerden farklı ve zor olduğu, bu durumun erkek partner tarafından desteklendiği, kadın partner tarafından da içselleştirildiği ve kadının uyumunun evlilik yaşamını sürdüren bir faktör olduğu görülmüştür. Buna ek olarak; kadın askerlerin ordu içerisinde yer almaya başlamaları ile uzun yıllardır süren erkek egemen bir yapının değişime uğramaya başladığı ve bu durumun kadın askerler için zorlayıcı bir unsur olduğu, bu durumun kadın askerlerin özel yaşamlarına etki etmekte olduğu bu çalışmada tespit edilen farklı bir unsurdur.

Çalışmada asker ailelerin evlilik yaşantısına ilişkin detaylı bilgiler edinilmiş olup asker evliliklerin evlilik yaşamının her alanında geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışına sahip oldukları ancak bazı ailelerin eşit görev dağılımı anlayışına sahip oldukları tespit

edilmiştir. Ancak asker aileler, ordu personelinin iş yaşamı sebebiyle çatışma, ölüm, yaralanma riski gibi kriz durumlarına yakınlık ve askeri yaşamın getirdiği çeşitli yaşam zorlukları sebebiyle ruh sağlığı alanı için birer potansiyel olmaktadır. Bununla birlikte çalışmanın sonucunda asker aileler ile gerçekleştirilecek çalışmalarda; kadın ve erkek partnerin rol ve sorumluluklarının dağılımı, partnerlerin eş ve evlilik algıları gibi unsurların evliliklerin işlevselleştirilmesi adına üzerinde durulması gereken önemli konu başlıkları olduğu düşünülmektedir. Buradan hareketle askeri sosyal hizmetin ve bu alanda multidisipliner olarak gerçekleştirilecek klinik sosyal hizmet çalışmalarının ordu personeli ve yakın çevresi için farkındalık geliştirme, koruyucu önleyici müdahaleler geliştirilmesine oldukça önemli bir ihtiyaç olduğu bu çalışmanın diğer bir sonucudur.

4.2 Öneriler

Çalışmanın bu bölümünde, elde edilen sonuçlara ilişkin öneriler mikro, mezo ve makro düzeyde öneriler başlıkları altında ele alınmıştır.

Mikro düzede öneriler

- Çiftlerin asker evliliklerine ilişkin farkındalıkları güçlendirilmelidir. Evlilik öncesi ve askerlik mesleği öncesi bireylerin yeterince bilgilendirilmemeleri, evliliğe alışma ve evlilik işlevselliği açısından çeşitli zorluklara sebebiyet verebilmektedir. Bu noktada bireylere koruyucu önleyici destekler sağlanmalıdır.
- Çiftlerin evliliklerinde toplumsal cinsiyet temelli görev dağılımları dikkat çekici bir sonuç olmaktadır. Bu noktada evliliğin işlevselleştirilmesi adına askerlik mesleğinin şartları ve evlilik içi ilişkilerin desteklenmesi adına düzenlemeler yapılmalıdır.
- Erkek askerler ile çocuklarının baba-çocuk ilişkilerine yönelik destek ihtiyacı bulunmaktadır. Katılımcıların ifadelerinden ebeveyn çocuk ilişkilerinin zayıf olduğu ve bu durumun aile üyeleri için üzücü olduğu anlaşılmaktadır.

- Kadın katılımcılar eşlerinin görev süreçleri sebebiyle çeşitli duygu yoğunlukları yaşayabilmektedir. Bu durumlarda anne-çocuk ilişkisinin etkilenmemesi adına ebeveyn çocuk ilişkilerinde sağlıklı ve işlevsel ebeveynlik yöntemlerine ilişkin kadın asker eşlerinin bilgilendirilmeleri sağlanmalıdır.
- Çiftlerin boş zamanlarında sosyalleşme ihtiyaçları bulunmakta ancak görev yerinin coğrafi koşulları ve iş yoğunluğundan kaynaklı birlikte aktiviteler kısmen yapılmaktadır. Asker ailelerin boş zamanlarını daha verimli değerlendirebilmeleri adına bu noktada farkındalıkları güçlendirilerek çiftlere yönelik sosyal hizmet müdahaleleri geliştirilmelidir.
- Çiftlerin tartışma nedenleri arasında yoğun iş temposunun önemli bir etkileyici faktör olduğu ifade edilmiştir. Bireylerin bu konuda baş etme kapasitelerinin artırılması adına çalışmalar yapılmalıdır.
- Çiftler tartışma biçimi ve sorun çözme stratejilerinde çoğunlukla sorunu yok saydıklarını, tartışma sırasında evden uzaklaşıldığını belirtmişlerdir. Askerler ve eşlerinin sağlıklı iletişim konusunda desteklenmesi, evlilik doyumu adına önemli bir unsurdur.
- Askerlerin görevlerinden kaynaklanan psikosomatik belirtilerine ilişkin ordu içerisinde düzenli olarak izlenmeleri gerekmektedir. Psikolojik değerlendirmeler sırasında tespit edilen hususlara yönelik destek almaları teşvik edilmelidir.

Mezzo düzeyde öneriler

- Yoğun, stresli ve travmatik deneyimlere sahip bir meslekte olmak askerler ve eşleri için düzenli psikolojik destek ihtiyacı oluşturmaktadır. Bu noktada askerler ve eşlerinin çift terapisi, aile danışmanlığı gibi hizmetlere düzenli ve ücretsiz erişiminin sağlanması gerekmektedir.

- Asker ailelerde ev içi görevlerin geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri kapsamında şekillenmekte olduğu görülmektedir. Bu konuda erkek asker personellere yönelik farkındalık oturumları düzenlenmelidir.
- Katılımcıların sağlıklı ebeveynlik rollerine ilişkin grup çalışmaları yoluyla desteklenmeleri sağlanmalıdır.
- Çiftlerin tartışma biçimlerinin işlevsiz olabildiği görülmektedir. Bu noktada çiftlere sorun çözme becerilerine ilişkin grup çalışmaları sağlanmalıdır.
- Askerler ve eşleri tayin sebebiyle bulundukları illerde boş zaman aktivitelerini verimli geçirememektedir. Personeller ve eşlerine yönelik bu alanlarda aktivite ve etkinlikler düzenlenmelidir.
- Asker eşleri için asker aile olma deneyimlerinin aktarıldığı paylaşım grupları oluşturulmalıdır. Bireylerin önceden askerlik mesleğine yönelik bilgilendirilmeleri ve yaşadıkları zorluklarla baş etme kapasitelerinin artırılması amacıyla gerçekleştirilecek grup çalışmaları planlanmalıdır.
- Ordu içerisinde kadın ve erkek personel arasındaki iletişimde çeşitli sorunların olduğu görülmektedir. Ordu içerisinde personeller arası iletişimi arttıracak uygulamaların gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.

Makro düzeyde öneriler

- Araştırmanın en kapsamlı bulgusu, asker ailelerin mesleki yaşantıdan kaynaklanan aile içi dinamik sorunları olmaktadır. Tayin, görev, çalışma koşulları gibi unsurlar aile içi ilişkileri etkilemektedir. Bu sebepten Türk Silahlı Kuvvetleri, Jandarma Genel Komutanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı gibi kamu kurumlarının, literatürde standart ailelerden farklı kabul edilen asker ailelere yönelik yeni düzenlemeler yapması gerekmektedir.

- Milli Savunma Bakanlığı tarafından oluşturulan Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'nde yalnızca psikolog ve psikolojik danışmanların hizmet vereceği görülmektedir. Ancak savaş dönemlerinden itibaren cephede hizmet vererek ordu çalışmaları sürdüren sosyal hizmet uzmanlarının da günümüzde sağlanacak ruh sağlığı hizmetlerinde rol alması gerekmektedir. Ruh sağlığı alanında geliştirilecek multidisipliner uygulama modelleri, ordu yapısında personelin görev motivasyonunu da arttıracak bir unsurdur.
- Söz konusu yönetmelikte çiftlerin aile danışmanlığı ve çift terapisi kapsamında desteklenmelerine yönelik mevzuat değişiklikleri yapılmalıdır.
- Günümüzde ülkeler arası savaşlar önlenemez bir boyutta olmaktadır. Ancak savaşın etkilerine yönelik ortaya çıkabilecek krizleri önlemek adına ordu alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının sayısının artırılması ve bu alanda yapılacak çalışmaların desteklenmesi sağlanmalıdır.
- Asker eşi kadınlar, tayinler sebebiyle iş istihdamına yönelik sorunlar yaşamaktadır. Bu konuda ilgili kurumların iş yaşamına teşvik edici uygulamaları toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan ayrımcılığın da önüne geçecektir.
- Ordu mensubu kadın askerlerin yaşamakta olduğu ayrımcılık ve mobbinge yönelik yine söz konusu kurumlar tarafından düzenlemeler gerçekleştirilmelidir. Ordunun tek cinsiyetli olma anlayışı, yerini toplumsal cinsiyetle mücadele eden bir misyona bırakmalıdır.
- Askerlerin doğum süreçlerinde eşlerinin yanında olmalarına yönelik izin düzenlemeleri yapılmalıdır. Doğum süreci ebeveynler için bağların kurulduğu ilk aşamadır. Bu süreçte geliştirilen sağlıklı ilişkilerin özellikle baba-çocuk ilişkisine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- Asker evliliklerine yönelik alan yazın bilgileri artırılmalıdır. Klinik sosyal hizmet bağlamında gerçekleştirilecek çift danışmanlıklarına yönelik (örneğin

çiftlerin cinsel yaşamı, boşanma sebepleri gibi) detaylı bilgi sağlanmalıdır. Bununla birlikte bu çalışmada asker ailelerine ulaşma yönünde yaşanan kısıtlılıktan dolayı bölgesel inceleme yapılmamış ya da yaş, eğitim durumu belirlenememiştir. Kadın askerlerin iş yaşamındaki deneyimlerinde ifade ettikleri mobbing ve personeller arası ilişkilere yönelik bulgulardan yola çıkılarak kadın askerlere yönelik detaylı çalışmalar gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir.

- Tüm bu ruh sağlığı çalışmalarının gerçekleştirilebilmesi ve söz konusu sorunlarla profesyonel olarak mücadele edilebilmesi adına ilgili kurumlarda Askeri Sosyal Hizmet Uzmanları da istihdam edilmelidir.
- Görev dönemlerinde askeri personelin iyilik halinin gözetilmesi gerekmektedir. Ani ve belirsiz süreli görevler, askerler ve ailelerinin olumsuz etkilenmelerine sebebiyet verebilmektedir. Bu noktada yapılacak düzenlemeler ile askerler ve eşlerinin görev sürecine hazırlanması sağlanabilir.
- Ruh sağlığı çalışmalarına katkı sağlayabilecek veriler (örneğin ordu personelinin boşanma ve evlenme oranları, intihar oranları) Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından ilgili kurumlar ile şeffaf biçimde paylaşılmalıdır.

KAYNAKLAR

- AA Haber (2021, 02.01.2017). TSK'nın personel mevcudu açıklandı. Erişim <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/tsknin-personel-mevcudu-aciklandi/718727>; 15.01.2023.
- Atherton, S. (2009). Domesticating military masculinities: home, performance and the negotiation of identity. *Social & cultural geography*, 10(8), 821-836.
- Akgül, Ç. (2010). *Cinsiyet ve militarizm*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Akın, İ. (2004). *Kara Kuvvetleri Komutanlığında intihar olaylarının incelenmesi ve erbaş/er intiharlarının öngörülmesinde yapay sinir ağlarının kullanılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Kara Harp Okulu, Ankara.
- Akyürek, S. (2010). *Zorunlu Askerlik ve Profesyonel Ordu* (Rapor No. 24). Ankara: BİLGESAM.
- Altınova, H., Duyan, V. (2013). Toplumsal cinsiyet algısı ölçeğinin geçerlik güvenirlik çalışması, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(2), 9-22.
- Anne Laser, J., Stephens, P. (2011). Working with military families through deployment and beyond. *Clinical Social Work*, (39), 28-38.
- APA. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5®)*: American Psychiatric Publishing.
- Askeralma Kanunu (2019). *Resmi gazete* (Sayı: 30813). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/06/20190626-1.htm>, 15.01.2023.
- Ateş, B. (2021). Türkiye’de profesyonel askerliğin sosyolojik bir incelemesi: Meslek, görev ya da yaşam tarzı. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 42(1), 21-44.
- Başçılar, M. (2021). *Orduda Sosyal Hizmet: Askerler ve Aileleri*. Ankara: Nobel.
- Başçılar, M., Karataş, K. (2021). Orduda sosyal hizmet: Terör gazilerinin depresyon ve yaşam doyumunun değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(1), 23-40.
- Bayer, A. (2013). Değişen toplumsal yapıda aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 4(8), 101-129.

Bekiroğlu, S., Özden, S., Çoban, A. (2011). In the shadow of gender: Wives of prisoners in Turkey. *Asian Journal of Women's Studies*, 28(2), 249-265.

Bell, D. B., Schumm, W. R. (1999). Family adaptation to deployments. *Pathways to the future: A review of military family research*, 109-131.

Bradley, C. (2007). Veteran status and marital aggression: Does military service make a difference. *Journal of Family Violence*, 22, 197-209.

Ceylan, Ş., Başpınar, A. (2021). Aile götürülemeyen garnizon dışı görevlerin asker eşlerinin fiziksel sağlığı, ruh sağlığı ve evlilik memnuniyeti üzerindeki etkileri. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*. 42(1), 65-90.

Classen, A., Horn, E., Palmer, S. (2019). Needs of military families: Family and educator perspective. *Journal Of Early Intervention*. 41(3), 233–255.

Corbin, J. M., Strauss, A. (1990). Grounded theory research: Procedures, canons, and evaluative criteria. *Qualitative sociology*, 13(1), 3-21.

CSWE. (2010). *Advanced Social Work Practice in Military Social Work*. Alexandria: Council on Social Work Education.

Cüceloğlu, D. (1993). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çetingüç, M., Büyükçakır, C. (1994). Askeri Ortamlarda İntihar Sorunu. *Kriz Dergisi*, 2(1), 247-249.

Dalaman, B. (2022). Türkiye’de ulus devlet inşa sürecinde (1923- 1950) kadın asker ve asker annesi tartışmaları. *Belgi Dergisi*, 23(1), 47-71.

Dey, I. (2003). *Qualitative data analysis: A user friendly guide for social scientists*. Routledge.

Doğancı, K., Altın, R. (2018). Roma imparatorluğu’nda asker evlilikler yasağı. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 37(64), 71-96.

Eken, H. (2006). Toplumsal cinsiyet olgusu temelinde mesleğe ilişkin rol ile aile içi rol etkileşimi: Türk silahlı kuvvetlerindeki kadın subaylar. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 247-279.

Er, F. (2021). Askerlerde başlıca ruhsal davranışsal sorunlar ve sosyal hizmet uygulamaları. Sakarya, H (Ed.), Çetinkaya Büyükbodur, A (Ed.), Ademhan Tunaç, Ç (Ed.), *Askeri Sosyal Hizmet içinde* (184-205. ss.) Ankara: Nika Yayınevi.

Erdoğan, T. (2016). Kentlileşme süreci ve ailede toplumsal cinsiyet rolleri ile kalıpyargıların dönüşümü: Denizli Sevindik mahallesi örneği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (24), 143-166.

Erkan, Ü. (2021). Disiplin olara askeri sosyoloji ve askeri sosyal hizmet. Sakarya, H (Ed.), Çetinkaya Büyükbodur, A (Ed.), Ademhan Tunaç, Ç (Ed.), *Askeri Sosyal Hizmet içinde* (21-40. ss.) Ankara: Nika Yayınevi.

Fielden, J. S. (2012). Management of adjustment disorder in the deployed setting. *Military medicine*, 177(9), 1022-1027.

Filiz, B. (2019). *Militarizm ve kadın: İkinci dünya savaşının rahatlatıcı kadınları*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.

Gençlik ve Spor Bakanlığı. (2016). Yüksek öğrenim kredi ve yurtlar kurumu yurt idare ve işletme yönetmeliği. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160809-14.htm>

Gil, P. T. (2013). Krizden uyum bozukluğuna: Bir kavramın tıbbileştirilmesi mi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 24(1), 58-62.

Gök, F. (2017). *Evli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili algılarının aile işlevlerine yansımaları*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Gülseven, A. (2017). Türk aile hukukunda toplumsal cinsiyet rolleri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (132), 183-230.

Hallaç, S., Öz, F. (2014). Aile kavramına kuramsal bir bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 6(2), 142-153.

Harrison, R. L., Reilly, T. M., Creswell, J. W. (2020). Methodological rigor in mixed methods: An application in management studies. *Journal of Mixed Methods Research*, 14(4), 473-495.

Gültekin, E., Ekici, N., Tepe, F. (2011). Terör mağduru polislerde travma sonrası stres bozukluğu belirtilerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 2(1), 25-36.

Günay, G., Bener, Ö. (2011). Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 153(153).

International Federation of Social Workers. (2023). Global Definition of the Social Work Profession. 13.01.2023, <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>

Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu (1983, 10 Ocak). *Resmi gazete* (Sayı: 17985) Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2803.pdf>

Jona, M. (2011). Married to the military: Military family relations in the ısrail defense forces. *Armed Forces & Society*, 37(1), 19-41.

Kafes, A. Y. (2021). Depresyon ve anksiyete bozuklukları üzerine bir bakış. *Humanistic Perspective*, 3 (1), 186-194.

Kalav, A. (2012). Namus ve toplumsal cinsiyet. *Mediterranean Journal of Humanities*, 2(2), 151-163.

Karacagil, Z. (2014). *Erkek olma yolunda “Askerlik durağı”*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Karcı, S. (2018). *Toplumsal hafıza bağlamında türk silahlı kuvvetlerinin “sivil” kanadı: Subay eşleri*. (Doktora Tezi). Galatasaray Üniversitesi, İstanbul.

Kelebek Küçükarslan, G. (2021). Askeri alanda kadın asker olmaya feminist bir bakış. Sakarya, H (Ed.), Çetinkaya Büyükbodur, A (Ed.), Ademhan Tunaç, Ç (Ed.), *Askeri Sosyal Hizmet içinde* (132-149. ss.) Ankara: Nika Yayınevi.

Küçük, A. (2016). Toplumsal cinsiyet, militarizasyon ve ulus: İsrail ordusunda kadınlar.

Lotfi, S., Başçılar, M. (2017). Travma sonrası stres bozukluğu ve sosyal hizmet. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (3), 275-286.

Mavili Aktaş, A. (2021). Görevdeki askerlerin ailelerine yönelik sosyal hizmet uygulamaları. Sakarya, H (Ed.), Çetinkaya Büyükbodur, A (Ed.), Ademhan Tunaç, Ç (Ed.), *Askeri Sosyal Hizmet içinde* (215-237. ss.) Ankara: Nika Yayınevi.

Mehmetçik Vakfı. (2020, 31.12.2022). *Yardım*. <https://www.mehmetcik.org.tr/yardim-planlari>

Milli Eğitim Bakanlığı. (2012). Özel öğretim kurumları yönetmeliği. https://ookgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_01/06143442_OZEL_OYRETYM_KURUMLARI_YONETMELYY_06.01.2023.pdf

Milli Savunma Bakanlığı. (2019). Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yönetmeliği. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/08/20200814-2.htm>

Moon, Z. (2016). Pastoral care and counseling with military families. *Journal of Pastoral Care & Counseling*, 70(2), 128-135.

Noakes, A. (2021). Assisting military families, *Journal of Health Visiting*, 8(2), 512-514.

O'connell, S. (1998). The Car and British Society: Class, Gender and Motoring, 1896-1939. *Manchester University Press*.

Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntembilim sorunsalı üzerine bir çalışma, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.

Özgen, F., Aydın, H. (1999). Travma Sonrası Stres Bozukluğu. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, (1), 34-41.

Özmete, E., Zubaroglu Yanardağ, M. (2016). Erkeklerin bakış açısıyla toplumsal cinsiyet rolleri: Kadın ve erkek olmanın değeri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(1), 91-107.

Parlak, İ., Kaftan, E. (2016). Bir iktidar pratiği olarak militarizm. *Düşünen Siyaset Dergisi*, (32), 104-121.

Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice*. Sage publications.

Pflieger, J., LeardMann, C., McMaster, H., Donoho, C., Riviere, L., (2018). The impact of military and nonmilitary experiences on marriage: Examining the military spouse's perspective. *Journal of Traumatic Stress*, 31(5), 719-729.

Sakarya, H., Şahin, F. (2019). Sosyal hizmet akademisyenlerinin orduda sosyal hizmete ilişkin düşünceleri ve Türkiye’de orduda sosyal hizmet alanının sosyal hizmet eğitimindeki yeri ve geleceği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, (2), 538-554.

Salman Yıkılmış, M. (2020). Nitel araştırmalarda e-görüşme tekniği. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 183-197.

Satir, V. (2016). *Temel aile terapisi*. İstanbul: Beyaz Yayınevi.

Sayan, İ., Özgür, E. (2018). Askeri personel sisteminde değişim. *Yasama Dergisi*, (38), 5-17.

Sheppard, S. C., Malatras, J. W., Israel, A. C. (2010). The impact of deployment on US military families. *American Psychologist*, 65(6), 599.

Sherwood, E. (2007). Clinical assessment of canadian military marriages. *Clinical Social Work Journal*, 37(4), 332-339.

Sultana, A. (2019). Ataerkillik ve kadının ikincilliği; Kuramsal bir analiz. *E-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 11(1), 417-427.

Sunal, A. (2019). *Medyada kadın asker temsiliinin toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Şahin, F. (2018). Sosyal hizmet akademisyenlerinin orduda sosyal hizmete ilişkin görüş ve düşüncelerinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 538-554.

Tekindal, M., Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 20(1), 153-182.

Tekindal, M., Özden, S. A., Gedik, T. E., Ahmet, E. G. E., Ferman, E. R. İ. M., Tekindal, M. A. (2021). Nitel araştırmaların raporlanmasında standartlar: SRQR Kontrol Listesinin Türkçe uyarlaması. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(42), 5425-5443.

TEMAD (2017). *Türkiye'deki ordu evleri*. 17.02.2022. <http://temad.org>

Tunaç, A. Ç. (2018). *Toplumsal cinsiyet bağlamında şehit eşlerinin yaşam deneyimleri*. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Türk Kızılay (2020). *Tarihçemiz*. 10.05.2022.
<https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/tarihcemiz>

Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu (1961, 4 Ocak). *Resmi gazete* (Sayı: 3451). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.211.pdf>

Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu (1967, 27 Temmuz). *Resmi gazete* (Sayı: 4391) Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.926.pdf>

Uğurlu, T. (2021). *Malulen gazi olma durumu ile aile sisteminin etkileşimi: Türkiye harp malulü gaziler, şehit, dul ve yetimleri derneği örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Gümüşhane Üniversitesi, Gümüşhane.

Uğurlu, Z. (2021). Görevdeki askerlere yönelik sosyal hizmet uygulamaları. Sakarya, H (Ed.), Çetinkaya Büyükbodur, A (Ed.), Ademhan Tunaç, Ç (Ed.), *Askeri Sosyal Hizmet* içinde (106-126. ss.) Ankara: Nika Yayınevi.

Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Journal of Economy Culture and Society*, (35), 29-56.

Waliski, A., Bokony, P., Kirchner, J. E. (2012). Combat-related parental deployment: Identifying the impact on families with preschool-age children. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 22(6), 653-670.

Wooten, N. R. (2015). Military social work: Opportunities and challenges for social work education. *Journal of Social Work Education*, 51(1), 6-25.

Zengin, O., Altındağ, Ö. (2016). Bir insan hakları mesleği olarak sosyal hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1), 179-190.

Zengin Taş, E. (2021). Askeri sosyal hizmet alanında sosyal hizmet uzmanlarının rol ve işlevleri. Sakarya, H (Ed.), Çetinkaya Büyükbodur, A (Ed.), Ademhan Tunaç, Ç (Ed.), *Askeri Sosyal Hizmet* içinde (86-100. ss.) Ankara: Nika Yayınevi.

Ziff, E. (2019). “Honey, i want to be a surrogate”: How military spouses negotiate and navigate surrogacy with their service member husbands. *Journal of Family Issues*, 40(18), 2774-280.

EKLER

EK 1: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

TANITICI BİLGİLER

İsim-Soyisim:

Doğum Yılı:

Öğrenim Durumu:

Meslek:

ARAŞTIRMA SORULARI

1. Eşinizle nasıl tanıştınız?
2. Kaç yıldır evlisiniz?
3. Evde kimlerle birlikte yaşıyorsunuz?
4. Askerlik mesleğini seçme sebebiniz nedir?
5. Sizce “asker aile” olmak ne demektir?
6. Ev içinde iş bölümünüz adına neler söylersiniz?
7. Eş ilişkinizde en çok tartışma yaşadığınız konular nelerdir?
8. Eş ilişkilerinizde yaşadığınız sorunları nasıl çözersiniz?
9. (Erkek eş) Bir kadının evlilikte görev ve sorumlulukları üzerine neler söylersiniz?
10. (Kadın eş) Bir erkeğin evlilikte görev ve sorumlulukları üzerine neler söylersiniz?
11. (Erkek eş) Bir kadının iş yaşamında, siyasi yaşamda görev almasıyla ilgili neler söylersiniz?
12. Asker eşi olmak toplum tarafından nasıl beklentilere yol açıyor?
13. Asker olmanızın evliliğinize etkisi ile ilgili neler söylersiniz?
14. Eşinizin asker olmasının evliliğinize etkisi üzerine neler söylersiniz?
15. Ailenizin güçlü olduğunu düşündüğünüz yönleri nelerdir?

EK 2: ETİK KURUL İZİN BELGESİ

Evrak Tarih ve Sayısı: 01.07.2022-140866

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
Akademik Değerlendirme Koordinatörlüğü

Sayı : E-62310886-605.99-140866

Konu : Afranur Kısa'nın Etik Kurul İzni Hk.

01.07.2022

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 20.06.2022 tarih ve 137627 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı öğretim üyesi, Doç. Dr. Seval Bekiroğlu danışmanlığında, Afranur Kısa'nın yürütmeyi planladığı, "Asker Ailelerinin Evlilik Deneyimlerinin Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısıyla İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezi çalışması değerlendirilmiş ve bilgilerinize ekte sunulmuştur.

Prof. Dr. M. Abdülkadir VAROĞLU
Kurul Başkanı

Ek: Değerlendirme Formu

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSP4YA7NH4

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/baskent-universitesi-ebys>

Başkent Üniversitesi Bağlıca Kampüsü Fatih Sultan Mahallesi Eskişehir Yolu 18. Km 06790

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Bilgi için: Gamze SONBAY

Koordinatör

Telefon No:0 312 246 67 40 Faks No:0 312 246 66 05

e-Posta:adk@baskent.edu.tr İnternet Adresi:www.baskent.edu.tr

Kep Adresi:baskentuniversitesi@hs02.kep.tr

Telefon No: 246 66 66 / 2078

Sayı : 17162298.600-185
Konu : Tez Çalışması

24 HAZİRAN 2022

İlgili Makama

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı öğretim üyesi, Doç.Dr. Seval Bekiroğlu danışmanlığında, Afranur Kısa'nın yürütmeyi planladığı, "Asker Ailelerinin Evlilik Deneyimlerinin Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısıyla İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezi çalışması değerlendirilmiş ve yapılmasında bir sakınca olmadığı tespit edilmiştir. Bilgilerinize saygılarımızla sunarız.

Başkent Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler ve Sanat Araştırma Kurulu

Ad, Soyad	Değerlendirme	İmza
Prof. Dr. M. Abdülkadir Varoğlu	Olumlu/Olumsuz	
Prof. Dr. Kudret Güven	Olumlu/Olumsuz	
Prof. Ali Sevgi	Olumlu/Olumsuz	
Prof. Dr. Işıl Bulut	Olumlu/Olumsuz	
Prof. Dr. Sadegül Akbaba Altun	Olumlu/Olumsuz	
Prof. Dr. Can Mehmet Hersek	Olumlu/Olumsuz	
Prof. Dr. Özcan Yağcı	Olumlu/Olumsuz	